

**ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ**

**ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΗΛΕΚΤΡΟΛΟΓΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΣΗΜΑΤΩΝ ΕΛΕΓΧΟΥ ΚΑΙ
ΡΟΜΠΟΤΙΚΗΣ**

**ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
«ΑΘΗΝΑ»**

**ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΔΙΑΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

«ΤΕΧΝΟΓΛΩΣΣΙΑ VIII»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΛΕΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟΝ ΛΟΓΟ ΤΩΝ
ΑΡΧΗΓΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΥΣΤΡΙΑΚΗΣ ΑΚΡΟΔΕΞΙΑΣ
ΠΑΡΑΤΑΞΗΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΣΩΜΑΤΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΥ
ΛΟΓΟΥ»**

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΚΑΣΑΠΑΚΗ

Επιβλέπουσα: Δρ. Ουρανία Χατζηδάκη (Σχολή Ικάρων)
Συνδιορθωτές: Δρ. Διονύσης Γούτσος (ΕΚΠΑ)
Δρ. Σταματίνα Κουτσουλέλου-Μίχου (ΕΚΠΑ)

**ΑΘΗΝΑ
ΜΑΙΟΣ 2016**

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

*Για την υλοποίηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας,
θα ήθελα πάνω από όλους να εκφράσω την αμέτρητη ευγνωμοσύνη μου
στην κα Ουρανία Χατζηδάκη για τις γνώσεις, τις συμβουλές και
για το ενδιαφέρον που επέδειξε όλο αυτόν τον καιρό.
Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένεια μου, τους φίλους μου
και τον Παλαιολόγο Ζυγούρη για την υπομονή και την στήριξή τους.*

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή	4
2. Λεκτική Επιθετικότητα	8
3. Μεθοδολογία έρευνας	12
3.1. Γλωσσολογία Σωμάτων Κειμένων	12
3.2. Το σώμα κειμένων της παρούσας εργασίας: Εισαγωγικά σχόλια	16
4. Ο λόγος των ακροδεξιών αρχηγών	18
4.1. Η έννοια του «αρχηγού» στα ακροδεξιά κόμματα	18
4.2. Βιογραφικά Ν. Μιχαλολιάκου και Η.-C. Strache	22
4.3. Τα δεδομένα της παρούσας έρευνας	25
5. Επιλογή γλωσσολογικών φαινομένων	28
6. Μορφές λεκτικής επιθετικότητας στους Ν. Μιχαλολιάκο και Η.-C. Strache	34
6.1. Η λεκτική επιθετικότητα στον λόγο του Ν. Μιχαλολιάκου	34
6.1.1. Κατηγορία	34
6.1.2. Υποτίμηση	38
6.1.3. Ειρωνία	41
6.1.4. Επιτακτική Προτροπή	43
6.1.5. Απειλή	44
6.1.6. Λοιδορία	45

6.2. Η λεκτική επιθετικότητα στον λόγο του H.-C. Strache	46
6.2.1. Κατηγορία	48
6.2.2. Αντίρρηση	50
6.2.3. Διαμαρτυρία	51
6.2.4. Ειρωνία	52
6.2.5. Λοιδωρία	53
6.2.6. Υποτίμηση	56
6.2.7. Επιτακτική Προτροπή	57
6.2.8. Συμφωνία (με κατηγορία προς τρίτους)	59
6.2.9. Διατάραξη	60
6.3. Σχολιασμός δεδομένων Ν. Μιχαλολιάκου και H.-C. Strache	63
6.3.1. Η λεκτική επιθετικότητα στον κοινοβουλευτικό λόγο του Ν. Μιχαλολιάκου	64
6.3.2. Η λεκτική επιθετικότητα στον κοινοβουλευτικό λόγο του H.-C. Strache	65
7. Συμπεράσματα	66
Βιβλιογραφία	71
Παράρτημα	79

1. Εισαγωγή

Ζούμε σε μια εποχή έντονων εξελίξεων, όπου ο άνθρωπος θα μπορούσε να υπερηφανεύεται για τα επιτεύγματα του, αντί αυτού προβληματίζεται για την υποβάθμιση της ποιότητας ζωής του, τις οικονομικές και κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις, που καθιστούν το μέλλον του αβέβαιο όσο ποτέ. Αν κοιτάξει κανείς τον πολιτικό χάρτη ολόκληρης της Ευρώπης, θα εντοπίσει σε πολλές χώρες, ξενοφοβικά, ακροδεξιά και νεοναζιστικά κόμματα, που έχουν ενισχυθεί και εκπροσωπούνται στα εθνικά κοινοβούλια ή συμμετέχουν σε κυβερνητικούς σχηματισμούς.¹

Χαρακτηριστικά παραδείγματα: στη Γαλλία, το *Εθνικό Μέτωπο (FN)* της Μαρίν Λεπέν σημείωσε μεγάλα κέρδη στις προηγούμενες περιφερειακές εκλογές αγγίζοντας το 22,5%. Το *Λαϊκό Κόμμα Ελβετίας (SVP)*, μετά τον εκλογικό του θρίαμβο, ελέγχει πλέον περίπου το 1/3 των εδρών του κοινοβουλίου. Στην Ολλανδία το ισλαμοφοβικό *Κόμμα για την Ελευθερία (PVV)* είναι σύμφωνα με τις δημοσκοπήσεις η πιο ισχυρή παράταξη στη χώρα. Στην Πολωνία, το ευρωσκεπτικιστικό και ξενοφοβικό κόμμα του *Νόμου και της Δικαιοσύνης (PiS)*, που είναι στην κυβέρνηση, έχει σαφή αντιμεταναστευτικό προσανατολισμό. Ο ηγέτης του κόμματος, Γιάροσλαβ Καζίνσκι, έχει δηλώσει δημόσια ότι οι πρόσφυγες κουβαλούν «*χολέρα, παράσιτα και παθογόνα πρωτόζωα*» στην Ευρώπη (Βεργολιά 2015). Στην Ουκρανία οι ναζί του *Δεξιού Τομέα* σήμερα είναι τέταρτη δύναμη στο κοινοβούλιο της Ουκρανίας. Στην Ουγγαρία ο πρωθυπουργός της χώρας υιοθετεί ρατσιστική και αντιπροσφυγική ρητορική και σηκώνει φράχτες στα νότια σύνορα. Στη Νορβηγία, το ξενοφοβικό *Κόμμα της Προόδου*, μέλος του οποίου υπήρξε κατά το παρελθόν και ο μακελάρης Άντερς Μπρέιβικ, συμμετέχει στον κυβερνητικό συνασπισμό από το 2013. Το αδελφό κόμμα της Χρυσής Αυγής στην Κύπρο, το ΕΛΑΜ, πρόσφατα εισήλθε στην κυπριακή βουλή για πρώτη φορά στην ιστορία του.

Αυτή η άνοδος της ακροδεξιάς έχει συσχετιστεί με την οικονομική κρίση (Zestos 2016: 198, Φραγκουδάκη 2013) και τις πολιτικές λιτότητας. Τα ευάλωτα κοινωνικά στρώματα αναζητούν τρόπους διαφυγής από το αδιέξοδο της οικονομικής εξαθλίωσης μέσα από τις δυνάμεις της ακροδεξιάς. Άλλη μια σημαντική συμβολή στην άνοδο αυτών των κομμάτων είναι το μεταναστευτικό και προσφυγικό ζήτημα

¹ Βλ., i.a., Klandermans and Mayer (2006), Flecker (2007), Shields (2007), Hainsworth (2008), Backes

(Roxburgh 2002), το οποίο σήμερα βρίσκεται στο επίκεντρο ολόκληρης της Ευρώπης. Εκμεταλλευόμενοι με κάθε τρόπο την προσφυγική κρίση, οι εκπρόσωποι του ακροδεξιού ρεύματος βρίσκουν πρόσφορο έδαφος όχι μόνο για να εξαπολύουν τις ρατσιστικές τους επιθέσεις αλλά και να τις μετατρέπουν σε εκλογικές ψήφους.

Οι εφιάλτες του ναζισμού και φασισμού έχουν φυσικά τις ρίζες τους στη δεκαετία του 1930, μία εποχή έντονων ευρωπαϊκών κοινωνικών και οικονομικών αναταραχών, που είχαν ως αποτέλεσμα το ξέσπασμα του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Η ανάπτυξή τους ωφελήθηκε από τον οικονομικό μαρασμό και την πλατιά διαδεδομένη μαζική οργή και σύγχυση, μαζί με τις αποτυχίες του πολιτικού και οικονομικού συστήματος εκείνης της περιόδου. Σήμερα, πολλοί πιστεύουν ότι η προσκόλληση της Δύσης στις νεοφιλελεύθερες πολιτικές έχουν δημιουργήσει παρόμοιες οικονομικές δυσκολίες σε μεγάλα τμήματα του πληθυσμού, τα οποία είναι έτοιμα να κατηγορήσουν κάποιον για τα προβλήματά τους, δίνοντας τους ψήφο διαμαρτυρίας.

Εκτός από τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης ή της μετανάστευσης, η άνοδος της άκρας Δεξιάς οφείλεται και στο γεγονός ότι πλέον υιοθετεί έναν φαινομενικά πιο μετριοπαθή πολιτικό λόγο και προσπαθεί να μετριάσει ή να εξαλείψει τις αναφορές στο ακραίο, εμφανώς φασιστικό ή νεοφασιστικό, παρελθόν. Οι ρητορικές τεχνικές που υιοθετεί σήμερα η άκρα Δεξιά και στις οποίες φαίνεται να οφείλεται κατά πολύ η αύξηση της επιρροής της έχουν απασχολήσει εκτενώς τους ερευνητές²

Εκτεταμένη μελέτη για τον λόγο της ακροδεξιάς στον ελλαδικό χώρο και συγκεκριμένα του Νικόλαου Μιχαλολιάκου, Γενικού Γραμματέα του *Λαϊκού Συνδέσμου-Χρυσή Αυγή*, έχει διεξάγει η Παρασκευά Βελουδογιάννη (2015). Η συγκεκριμένη μελέτη πραγματεύεται τόσο τις ιδεολογικές διαστάσεις όσο και τις ρητορικές τεχνικές στον λόγο του αρχηγού της Χρυσής Αυγής προς τους οπαδούς του κόμματός του, ανιχνεύοντας τις φιλοναζιστικές και αντιδημοκρατικές του διαστάσεις αλλά και το αυταρχικό του ύφος και την ασαφή, διφορούμενη και πολλές φορές διαστρεβλωτική του ρητορική.

Η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία επικεντρώνεται στη ρητορική της άκρας δεξιάς εντός του κοινοβουλίου. Έναυσμα για την ενασχόλησή μας με το συγκεκριμένο

² Βλ., i.a., Wodak, KhosraviNik and Mral (2011), Wodak and Richardson (2013), Feldman and Jackson (2014), Wodak (2015).

ζήτημα υπήρξε η μεγάλη προβολή των ακραίων συμπεριφορών των βουλευτών της Χρυσής Αυγής εντός της ελληνικής Βουλής, οι οποίες έχουν εισάγει νέα ήθη στην ελληνική κοινοβουλευτική ρητορική, κυρίως μέσω λεκτικών επιθέσεων προς τους συναδέλφους βουλευτές (ύβρεις, οργισμένες και υψηλών τόνων παρεμβολές, ακραία προσβλητικοί χαρακτηρισμοί), οι οποίες δεν συνάδουν με το κοινοβουλευτικό πρωτόκολλο. Μια πρώτη προσέγγιση του συγκεκριμένου θέματος έγινε μέσω σχετικής εργασίας εξαμήνου, στην οποία αναλύσαμε, μέσω μεθόδων της γλωσσολογίας σωμάτων κειμένων, τον λόγο του βουλευτή της Χρυσής Αυγής Χρήστου Παππά.³ Διαπιστώθηκε ότι ο λόγος του είναι ιδιαίτερα επιθετικός και πράγματι πραγματώνει το ακραίο είδος ρητορικής για το οποίο είναι γνωστό το συγκεκριμένο κόμμα.

Στην παρούσα μεταπτυχιακή εργασία αποφασίσαμε να καταπιαστούμε με τις μορφές λεκτικής επιθετικότητας που τυχόν απαντώνται στις ομιλίες του αρχηγού της Χρυσής Αυγής Νικόλαου Μιχαλολιάκου, ώστε να διαπιστωθεί αν και αυτός χρησιμοποιεί μια τέτοιου τύπου και έντασης επιθετική ρητορική. Εκτός του λόγου του συγκεκριμένου πολιτικού, ο οποίος ηγείται ενός κόμματος με πρόσφατη κοινοβουλευτική εκπροσώπηση, αποφασίσαμε, επίσης, να αναλύσουμε τον λόγο του ηγέτη ενός από τα ευρωπαϊκά ακροδεξιά κόμματα με μακρά κοινοβουλευτική παράδοση, του Heinz-Christian Strache, αρχηγού του κόμματος *Freiheitliche Partei Österreichs*, ακροδεξιού κόμματος της Αυστρίας.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε βασίστηκε στην δημιουργία και ανάλυση σωμάτων κειμένων. Οι ομιλίες των δύο βουλευτών ανακτήθηκαν από τα Πρακτικά της αντίστοιχης βουλής και αποτέλεσαν το υλικό για την κατασκευή δύο διαφορετικών σωμάτων κειμένων. Τα δύο αυτά corpus τα εξεργαστήκαμε ξεχωριστά με τη βοήθεια του προγράμματος *AntConc*.

Η δομή της παρούσας εργασίας έχει ως εξής. Στο κεφάλαιο 1 παρουσιάζονται θεωρητικά ζητήματα σχετικά με το φαινόμενο της λεκτικής επιθετικότητας. Στο κεφάλαιο 2 αναλύεται η μεθοδολογία της παρούσας έρευνας. Κατόπιν (κεφάλαιο 3)

³ Ομαδική εργασία εξαμήνου στο μάθημα *Επεξεργασία Σωμάτων Κειμένων* του ΠΜΣ *Τεχνολογία VIII* (ΕΚΠΑ) με τίτλο «Έντοπισμός και ανάλυση γλωσσικών φαινομένων επιθετικότητας και αγένειας (impoliteness) σε σώμα κειμένων των Πρακτικών της Βουλής των Ελλήνων». Διεξήχθη συλλογικά από τους Κασαπάκη Ε., Καψάλη Ν., Κούτσικο Λ., Μπερούκα Λ. και Μπιτινή Μ.Κ.

παρατίθενται τα βιογραφικά στοιχεία των υπό εξέταση πολιτικών, ενώ, επίσης, επεξηγείται γιατί επιλέχθηκαν οι αρχηγοί των δύο κομμάτων και ποια είναι η έννοια του «αρχηγού» στις ακροδεξιές κομματικές παρατάξεις. Στο κεφάλαιο 4 παρουσιάζονται τα γλωσσικά φαινόμενα τα οποία αναζητήθηκαν με τη βοήθεια του προγράμματος *AntiConc* και χρησιμοποιήθηκαν για την ανίχνευση φαινομένων επιθετικότητας. Στο 5ο κεφάλαιο διεξάγεται η ανάλυση των γλωσσικών δεδομένων. Αρχικά διενεργείται κατηγοριοποίηση των απαντώμενων μορφών επιθετικότητας και έπειτα παρατίθεται η ποσοτική τους κατανομή, καθώς και χαρακτηριστικά παραδείγματα, βάσει των οποίων αναλύεται ξεχωριστά πλέον η κάθε μορφή λεκτικής επιθετικότητας. Τέλος, το 6ο κεφάλαιο αποτελείται από τα βασικά συμπεράσματα στα οποία καταλήξαμε με το πέρας της ανάλυσης.

2. Λεκτική Επιθετικότητα

Σύμφωνα με τους McCabe and Lipscomb (1988: 393) ως *λεκτική επιθετικότητα* νοείται οποιαδήποτε πρόταση ή φράση αξιολογείται ως επίπληξη, αυστηρή διαταγή, κουτσομπολιό, πείραγμα, προσβολή, απόρριψη, διεκδίκηση κτήσης ή προτεραιότητας με εχθρικότητα, κυνική αναφορά γεγονότων, κατηγορία, επίκριση, βωμολοχία ή ύβρεις. Παρατηρώντας τον ορισμό καταλαβαίνουμε ότι η λεκτική βία αποτελεί γλωσσική συμπεριφορά που πραγματώνεται με πολλούς διαφορετικούς τρόπους, ανάλογα με την επιλογή αυτού που θέλει να την εκφράσει. Η λεκτική επιθετικότητα κανονικά συνοδεύεται από ανάλογο τόνο φωνής ή και χειρονομίες ή μορφασμούς.

Στην περίπτωση της λεκτικής επιθετικότητας η δύναμη των λέξεων έγκειται συχνά στο γεγονός ότι αναφέρονται σε ένα χαρακτηριστικό, μία ιδιαιτερότητα που προϋποτίθεται ότι έχει ο αποδέκτης ή «αντίπαλος», δηλαδή το άτομο στο οποίο απευθύνεται η λεκτική επίθεση. Ο προσδιορισμός, με όποιον τρόπο κι αν πραγματώνεται (σαρκασμός, ειρωνεία, ύβρεις, πείραγμα), έχει ως σκοπό την κατηγοριοποίηση και την αξιολογική κρίση, η οποία επιβάλλεται στο άλλο άτομο με αυθαίρετο τρόπο. Πρόκειται για μια αρνητική αξιολόγηση του ατόμου, το οποίο «καταδικάζεται» σύμφωνα με την ιδιαιτερότητα που του αποδίδεται.

Σκοπός της λεκτικής επιθετικότητας δεν είναι άλλος παρά η υπεροχή του υποκειμένου έναντι στο αντικείμενο. Η επιδιωκόμενη νίκη του «εγώ» επί του «εσύ» /«εσείς», η οποία πραγματώνεται μέσω των φαινομένων της λεκτικής επιθετικότητας, στοχεύει στην ψυχική ή ηθική πλήξη του υποκειμένου, με απώτερο σκοπό την επιβολή εξουσίας έναντι του αντικείμενου. Ως εκ τούτου, καθοριστικό ρόλο στην αποτελεσματικότητα της λεκτικής επιθετικότητας διαδραματίζει η σχέση ισχύος μεταξύ των συνομιλητών, και κυρίως η θέση του ατόμου που εξαπολύει τη λεκτική επίθεση, καθώς θα πρέπει να ασκεί ή να προσομοιώνει ότι ασκεί ρόλο εξουσίας. Στην ουσία, ελάχιστα ενδιαφέρει εάν η αξιολογική κρίση που εκφράζει το υποκείμενο αποτελεί πραγματική ή φανταστική ιδιαιτερότητα του υπό λεκτική επίθεση ατόμου (Hunston 1980), αυτό που έχει σημασία είναι ποιος στέλνει το μήνυμα και όχι εάν το μήνυμα είναι αληθές (Κούρτη, 1999: 72f). Στο πλαίσιο αυτό, το περιεχόμενο του επιθετικού μηνύματος, η μορφή του, ο χρόνος και ο χώρος που θα προφερθεί μπορεί μεταξύ άλλων, να αποτελεί και αποτέλεσμα στρατηγικής. Η στρατηγική δίνει στη

λεκτική επιθετικότητα τη διάσταση της αντιπαράθεσης και καθορίζει ή καθορίζεται από τις σχέσεις ισχύος μεταξύ συνομιλητών.

Η λεκτική επιθετικότητα εμφανίζεται είτε ως *συλλογική* είτε ως *ατομική*. Στην πρώτη περίπτωση, της συλλογικής, συγκαταλέγονται τυποποιημένες εκφράσεις που προφέρονται τελετουργικά από μια ομάδα και απειλούν με έναρξη εχθροπραξιών (π.χ. πολεμικά τραγούδια, τραγούδια που ακούγονται στα γήπεδα, δημοτικά τραγούδια με επιθετική διάθεση κ.ά.). Στην περίπτωση της ατομικής λεκτικής επιθετικότητας περιλαμβάνονται οι λέξεις ή φράσεις που εκφράζουν επιθετικότητα στο πλαίσιο της καθημερινότητας και συνήθως εκφέρονται από ένα άτομο. Πρόκειται συνήθως για προσβολές που σκοπό έχουν να πλήξουν ή να «εξουδετερώσουν» εξ αποστάσεως, δηλαδή με άυλο τρόπο, ένα άτομο, το λεγόμενο «θύμα».

Σύμφωνα με την Hanvyliv (2009: 25) η λεκτική επιθετικότητα διακρίνεται στην *απροκάλυπτη επιθετικότητα (offene Aggression)*, την *συγκεκαλυμμένη επιθετικότητα (verdeckte Aggression)* και την *έμμεση ή μετατοπισμένη επιθετικότητα (verschobene Aggression)*. Η απροκάλυπτη επιθετικότητα πραγματώνεται με την παρουσία του αντικειμένου, η συγκεκαλυμμένη επιθετικότητα βρίσκεται πολλές φορές στις σκέψεις του υποκειμένου χωρίς να εκφράζεται στο αντικείμενο ή πραγματώνεται με την απουσία του αντικειμένου και εκφράζεται σε τρίτους, ενώ η μετατοπισμένη επιθετικότητα πραγματώνεται είτε με τη εναλλαγή του είδους της επιθετικότητας, δηλαδή από σωματική επιθετικότητα μπορεί να μετατραπεί σε λεκτική και αντίστροφα, είτε πραγματώνεται με την εναλλαγή αντικειμένου, δηλαδή η επιθετικότητα δεν απευθύνεται ευθέως στο αντικείμενο (π.χ. στο αφεντικό ενός εργαζόμενου) αλλά σε κάποιο οικείο πρόσωπο του αντικειμένου (π.χ. σε κάποιο μέλος της οικογένειάς του).

Οι μορφές της λεκτικής επιθετικότητας διαφοροποιούνται από παράγοντες όπως το φύλο, το μορφωτικό επίπεδο ή την ηλικία. Όσον αφορά το φύλο, παρατηρείται διχογνωμία μεταξύ των επιστημόνων. Παραδείγματος χάριν, οι μεν Jay (2000: 165) και Stavyzka (2008: 58) θεωρούν ότι οι άνδρες βρίζουν πιο συχνά απ' ό,τι οι γυναίκες και χρησιμοποιούν μεγαλύτερη γκάμα υβριστικού λεξιλογίου, ενώ υπάρχουν και εκείνοι, όπως οι Ermen (1996:105), Kiener (1983:198) και Schmitt (2006:13), που θεωρούν ότι στο ζήτημα της λεκτικής επιθετικότητας δεν υφίσταται ιδιαίτερη διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα, υπάρχει όμως διαφοροποίηση στο πλαίσιο της

σωματικής επιθετικότητας, καθώς οι γυναίκες φαίνεται να εκφράζονται με λιγότερη σωματική επιθετικότητα απ' ό,τι οι άνδρες.

Όσον αφορά το μορφωτικό επίπεδο, σύμφωνα με τον Kiener (1983) τα άτομα με πανεπιστημιακή μόρφωση φαίνεται να έχουν σημαντικούς φραγμούς όσον αφορά στη λεκτική επιθετικότητα. Αντιθέτως, οι κοινωνικές ομάδες που ανήκουν στα μεσαία και κατώτερα στρώματα χρησιμοποιούν σε υψηλό ποσοστό επιθετικές εκφράσεις και, συγκεκριμένα, ύβρεις. Όσον αφορά τα είδη λεκτικής επιθετικότητας σε σχέση με το μορφωτικό επίπεδο, σε έρευνα της Hanvrylin (2009) σε ομάδες ενηλίκων στη Βιέννη παρατηρήθηκε ότι η συγκεκριμένη λεκτική επιθετικότητα χρησιμοποιείται περισσότερο από άτομα υψηλής μόρφωσης (76%), ενώ η αποκάλυπτη από άτομα χαμηλού μορφωτικού επιπέδου χωρίς απολυτήριο λυκείου (44%).

Όσον αφορά τη σχέση λεκτικής επιθετικότητας και ηλικίας, η Hanvrylin (2009: 28f) διαπιστώνει ότι η λεκτική επιθετικότητα αυξάνεται μέχρι το 25^ο έτος της ηλικίας ενός ατόμου και μετά μειώνεται σταδιακά. Στους έφηβους και στους φοιτητές παρατηρείται πιο αυξημένη χρήση ξενόγλωσσων λέξεων και εκφράσεων σεξουαλικού περιεχομένου, όρων που αναφέρονται σε σωματική ή πνευματική αδυναμία ή ρατσιστικές εκφράσεις. Αντιθέτως στις μεγαλύτερες ηλικίες παρατηρείται περισσότερο η χρήση αναθεμάτων παρά η χρήση προσβολών.

Στο πλαίσιο της πολιτικής αντιπαράθεσης, που αποτελεί τον κεντρικό άξονα της μελέτης μας, σύμφωνα με την Dynel (2011: 110f) η λεκτική επιθετικότητα εντοπίζεται σε μια σειρά από γλωσσικές στρατηγικές μέσω των οποίων ο ομιλητής επιτίθεται/κακοποιεί (π.χ. υποβιβάζει ή λοιδορεί) τον συνομιλητή του ή/και παραβιάζει και καταπατά τα δικαιώματά του κατά τον διάλογο (*conversational rights*), π.χ. μέσω προσβολών, διακοπών της ρύμης του λόγου του συνομιλητή και χρήσης υπερβολικά υψηλού τόνου φωνής.

Σημειώνεται ότι συστηματικά γίνεται λόγος για το κατά πόσον κατά την έκφραση (λεκτικής) επιθετικότητας ή αγένειας υφίσταται προσωπική συναισθηματική εμπλοκή του ατόμου που την πραγματώνει (π.χ. Culpeper, Bousfield and Wichman 2003). Σύμφωνα με την Archer (2008: 195), ο συσχετισμός αυτός είναι προβληματικός σε περιπτώσεις όπου η λεκτική επιθετικότητα εκφράζεται από φορείς στο πλαίσιο του θεσμικού τους ρόλου, παραδείγματος χάριν, όπως ίδια αναφέρει, στο πλαίσιο της

δικανικής ρητορικής, όταν ένας δικαστής ή εισαγγελέας εξαπολύει λεκτική επίθεση. Ανάλογα, όταν η λεκτική επιθετικότητα εκπορεύεται από κάποιον πολιτικό, το ζήτημα της συναισθηματικής εμπλοκής του λεκτικά επιτιθέμενου είναι απόν ή δευτερεύον, καθώς η επίθεση πραγματώνεται στο πλαίσιο του θεσμικού, π.χ. αντιπολιτευτικού του ρόλου.

3. Μεθοδολογία έρευνας

3.1. Γλωσσολογία Σωμάτων Κειμένων

Τα σώματα κειμένων αποτελούν πλέον διαδεδομένη μέθοδο για την εξαγωγή δεδομένων που αφορούν τη δομή και τη λειτουργία της γλώσσας, καθώς μπορούν να προσφέρουν νέες πληροφορίες αλλά και μια διαφορετική οπτική όσον αφορά την ανάλυση της γλώσσας, καθώς και να αυξήσουν την αξιοπιστία των γλωσσολογικών αναλύσεων. Η ανάλυση εκτελείται με τη βοήθεια του υπολογιστή και, συγκεκριμένα, μέσω εξειδικευμένου λογισμικού, το οποίο παρέχει πληροφορίες για τη συχνότητα ή στατιστική σημαντικότητα των φαινομένων που εμφανίζονται.

Ένα σώμα κειμένων αποτελεί συλλογή, βάση δεδομένων κειμένων γραπτού ή/και απομαγνητοφωνημένου προφορικού λόγου τα οποία συλλέχθηκαν σύμφωνα με συγκεκριμένα γλωσσικά ή εξωγλωσσικά (π.χ. δημογραφικά) κριτήρια. Ο κύριος στόχος μίας έρευνας που βασίζεται στην ανάλυση corpus δεν αφορά μη παρατηρήσιμα φαινόμενα της γλώσσας, όπως π.χ. η *γλωσσική ικανότητα* (*competence*) κατά Chomsky (1965), αλλά καθαρά παρατηρήσιμα, δηλαδή προϊόντα της χρήσης της γλώσσας (κείμενα) που παράχθηκαν κατά τη διάρκεια της επικοινωνιακής διαδικασίας.

Ο Sampson (Γούτσος/Φραγκάκη 2015: 15) ορίζει ως σώμα κειμένων

«ένα εκτεταμένο δείγμα αυθεντικής χρήσης της υπό εξέταση γλώσσας, που συγκροτείται και χρησιμοποιείται ως πηγή στοιχείων για τη δημιουργία ή εξέταση υποθέσεων για τη φύση της γλώσσας».

Στον συγκεκριμένο ορισμό ο Sampson δίνει έμφαση στο γεγονός ότι τα δεδομένα που αντλούμε από ένα σώμα κειμένων δεν προσφέρουν από μόνα τους απαντήσεις σε γλωσσολογικά ερωτήματα, αλλά αποτελούν την αφετηρία για να διατυπωθούν σχετικές υποθέσεις που θα μας οδηγήσουν στις απαντήσεις. Σε κάθε περίπτωση, η παρέμβαση του ερευνητή είναι απαραίτητη, τόσο στη διαμόρφωση των ερευνητικών ερωτημάτων όσο και στην αξιολόγηση και ερμηνεία των ευρημάτων που προκύπτουν.

Επιπλέον στον ορισμό του Sampson καθοριστικό ρόλο παίζει και ο όρος *δείγμα*. Όταν χρησιμοποιείται ένα σώμα κειμένων, αυτό θεωρείται ότι αποτελεί δείγμα της γλωσσικής παραγωγής στην αντίστοιχη γλώσσα ή γλωσσική ποικιλία από την οποία προέρχεται το σώμα κειμένων και, συνεπώς, κάθε μέθοδος που χρησιμοποιεί σώματα κειμένων αποτελεί ουσιαστικά δειγματοληψία. Αυτό συμβαίνει, επειδή θα ήταν εξαιρετικά δύσκολο οι υπολογιστές να αποθηκεύσουν τη συνολική γλωσσική παραγωγή, προφορική και γραπτή, μιας γλωσσικής κοινότητας, καθώς δεν διαθέτουν τόσο μεγάλη χωρητικότητα, αλλά και διότι η γλωσσική παραγωγή είναι αέναη. Επιπλέον, μια μελέτη βασισμένη σε σώματα κειμένων δεν έχει πάντοτε στόχο την μελέτη μιας γλώσσας συνολικά, αλλά μπορεί να στοχεύει στην ανάλυση ενός υποσυνόλου της, δηλαδή ενός συγκεκριμένου είδους λόγου ή γλωσσικού φαινομένου, οπότε η δειγματοληψία θα αφορά τη γλωσσική παραγωγή που σχετίζεται αποκλειστικά με το αντικείμενο ή τα δεδομένα ενδιαφέροντος.

Με τα κατάλληλα εργαλεία μπορούν να αναγνωριστούν όχι μόνο οι δομές μιας γλώσσας (μορφολογικές, λεξικές, συντακτικές) αλλά και η έκταση στην οποία χρησιμοποιούνται οι δομές, καθώς και τα συμφραζόμενα μέσα στα οποία περιέχονται αυτές. Συγκεκριμένα σύμφωνα με τους Γούτσο/Φραγκάκη (2015: 15-16) τα σώματα κειμένων επιτρέπουν να εξαγάγουμε πληροφορίες για τη γλώσσα από δεδομένα που είναι:

- εμπειρικά: βασίζονται δηλ. στην πραγματικότητα γλωσσικών αλληλεπιδράσεων που προϋπάρχουν και όχι σε εικασίες ή στη διαίσθηση των ερευνητών
- συστηματικά: η συλλογή τους έχει γίνει με βάση συγκεκριμένα κριτήρια και αρχές, και όχι με τυχαίο τρόπο
- αυθεντικά: προέρχονται από την αυθόρμητη φυσική παραγωγή λόγου των ομιλητών και όχι από πειραματικές ή άλλες τεχνητές συνθήκες
- κειμενικά: περιλαμβάνουν ολόκληρα κείμενα ή τμήματα κειμένων και δεν περιορίζονται σε μεμονωμένες λέξεις ή προτάσεις
- εκτεταμένα: χαρακτηρίζονται από μεγάλο όγκο και δεν περιορίζονται σε λίγα παραδείγματα.

Για να είναι χρήσιμη μια ανάλυση της φυσικής παραγωγής λόγου στο πλαίσιο της γλωσσολογίας σωμάτων κειμένων, θα πρέπει τα δεδομένα να είναι όσο το δυνατόν πιο εκτεταμένα, έτσι ώστε να μπορούμε να εξαγάγουμε στατιστικά ασφαλέστερα συμπεράσματα από το πλήθος των γλωσσικών στοιχείων. Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές προσφέρουν ακριβώς αυτήν τη δυνατότητα αποθήκευσης σε ψηφιακή μορφή μεγάλου όγκου δεδομένων και ανάκλησής τους σε διάφορες επεξεργασμένες μορφές με εύκολες για τον χρήστη/μελετητή ψηφιακές διαδικασίες. Για τον λόγο αυτόν, τα σώματα κειμένων στη γλωσσολογία είναι ταυτόσημα πλέον με τα ηλεκτρονικά σώματα κειμένων (electronic corpora).

Στις κοινωνικές επιστήμες, για να είναι έγκυρο ένα δείγμα, π.χ. ενός πληθυσμού, θα πρέπει να είναι τυχαία επιλεγμένο (με τη στατιστική έννοια) και αντιπροσωπευτικό του πληθυσμού αυτού. Η έννοια της **αντιπροσωπευτικότητας** στην περίπτωση της γλώσσας είναι ριζικά διαφορετική απ' ό,τι σε μια άλλη στατιστικά τυχαία δειγματοληψία, καθώς δεν μπορούμε ποτέ να γνωρίζουμε εξαντλητικά το πλήθος των στοιχείων που απαρτίζουν τη γλώσσα συνολικά (Bauer & Aarts 2000) ή και ένα υποσύνολό της, εκτός αν πρόκειται για την πεπερασμένη κειμενική παραγωγή π.χ. ενός νεκρού συγγραφέα.

Οι McEnery και Wilson (1996: 177) ονομάζουν σώμα κειμένων κάθε «πεπερασμένη συλλογή μηχανοαναγνώσιμων κειμένων, επιλεγμένων έτσι ώστε να είναι όσο το δυνατόν πιο αντιπροσωπευτική μιας γλώσσας ή γλωσσικής ποικιλίας», ενώ ο Sinclair ορίζει ως σώμα κειμένων μια «συλλογή τμημάτων γλώσσας, τα οποία επιλέγονται και διατάσσονται σύμφωνα με συγκεκριμένα γλωσσολογικά κριτήρια, ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως αντιπροσωπευτικό δείγμα μιας συγκεκριμένης γλώσσας» (1996) ή μια «συλλογή τμημάτων γλωσσικού κειμένου σε ηλεκτρονική μορφή, που επιλέγονται σύμφωνα με εξωτερικά κριτήρια, ώστε να αντιπροσωπεύουν, στον βαθμό που είναι δυνατόν, μια γλώσσα ή μια γλωσσική ποικιλία ως πηγή δεδομένων για τη γλωσσολογική έρευνα» (2005). Στους ορισμούς αυτούς σημαντική είναι η αρχή των κριτηρίων σχεδιασμού του σώματος κειμένων.

Επιπλέον, σημαντικό ρόλο για την έννοια του σώματος κειμένων διαδραματίζει ο **πεπερασμένος χαρακτήρας του**, όπως αναφέρεται στον ορισμό των McEnery και Wilson (1996), καθώς αποτελεί συλλογή υλικού με συγκεκριμένα όρια. Η ιδιότητα αυτή, που φαίνεται αυτονόητη, έχει σημαντικές συνέπειες στην προσέγγιση στην

ανάλυση της γλώσσας μέσω σωμάτων κειμένων, γιατί ευνοεί την αρχή της «ολικής εξηγησιμότητας» (total accountability· Leech 1992, McEnery and Hardie 2012). Σύμφωνα με αυτή, δεν χρησιμοποιούμε το σώμα κειμένων ως πηγή παραδειγμάτων που μπορούν να επαληθεύσουν ή να διαψεύσουν επιλεκτικά μια συγκεκριμένη ερευνητική υπόθεση, αλλά διαπιστώνουμε αν η υπόθεση αυτή όντως επαληθεύεται ή διαψεύδεται από το σύνολο των παραδειγμάτων που παρέχει το σώμα κειμένων το οποίο χρησιμοποιούμε.

Με άλλα λόγια, δεν επιλέγουμε από ένα σώμα κειμένων τις γλωσσικές χρήσεις που επιβεβαιώνουν την ερευνητική μας υπόθεση, αλλά έχουμε την υποχρέωση να ερμηνεύσουμε όλα ανεξαιρέτα τα σχετικά στοιχεία που προκύπτουν από την επεξεργασία και ανάλυσή του. Αυτό σημαίνει, μεταξύ άλλων, ότι, στην περίπτωση που ένα σώμα κειμένων προσφέρει ένα πλήθος γλωσσικών χρήσεων που δεν μπορούμε να τις διαχειριστούμε εύκολα λόγω μεγέθους, μπορούμε να αναλύσουμε ένα υποσύνολό τους μόνο με την προϋπόθεση ότι αυτό επιλέχθηκε με καθαρά (στατιστικά) τυχαίο τρόπο και χωρίς στατιστική πόλωση.

Επιπλέον, κάτι που αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση κάθε επιστημονικής έρευνας είναι ότι τα σώματα κειμένων ενισχύουν την **επαληθευσιμότητα** της μεθόδου στη γλωσσολογική έρευνα. Με άλλα λόγια, οι ερευνητικές υποθέσεις που διατυπώνονται με τη βοήθεια σωμάτων κειμένων μπορούν, αφού αναγγελθούν δημόσια, να ελεγχθούν από άλλους ερευνητές που έχουν τη δυνατότητα να ακολουθήσουν την ίδια μέθοδο ή ακόμα και να χρησιμοποιήσουν τα ίδια γλωσσικά δεδομένα, ώστε τα συμπεράσματα να επιβεβαιωθούν ή και διαψευστούν από περισσότερα ή διαφορετικά δεδομένα ή από διαφορετικά ερμηνευτικά μοντέλα.

Η ελεύθερη διάθεση κειμένων σε ηλεκτρονική μορφή μέσω του διαδικτύου σε πλήθος γλωσσών έχει αποτελέσει σημαντικό παράγοντα για την εξάπλωση της γλωσσολογίας σωμάτων κειμένων. Συνολικά, η έρευνα με σώματα κειμένων βασίζεται σε αυθεντικά και όχι σε κατασκευασμένα παραδείγματα γλωσσικής χρήσης και με αυτόν τον τρόπο αντικατοπτρίζει επαρκέστερα τη γλωσσική πραγματικότητα, καθώς τα παραδείγματα αυτά δεν εξαρτώνται από την εφευρετικότητα ή τη διαίσθηση του αναλυτή, αλλά εκφράζουν τη γλωσσική ποικιλία σε όλο το φάσμα της με τρόπο που δεν μπορεί να προβλεφθεί εκ των προτέρων.

Τα ευρήματα που προέρχονται από σώματα κειμένων υπόκεινται σε στατιστική επεξεργασία και άλλες αναλύσεις ποσοτικού χαρακτήρα, ενώ οι ίδιες οι ερευνητικές υποθέσεις που διατυπώνονται με τη βοήθεια των σωμάτων κειμένων έχουν αυξημένη διαψευσιμότητα και επαληθευσιμότητα και προσφέρονται για έλεγχο από την επιστημονική και την ευρύτερη κοινότητα. (Γούτσος/Φραγκάκη. 2015: 18).

Σχετικά με τον σχεδιασμό και τη συλλογή σωμάτων κειμένων έχουν διατυπωθεί γενικές αρχές, οι οποίες συνδέονται κυρίως με έξι παραμέτρους, το μέγεθος, το περιεχόμενο, τη μέθοδο δειγματοληψίας, την αντιπροσωπευτικότητα, την τήρηση μεταδεδομένων (τεκμηρίωση) και τη διαθεσιμότητα ενός σώματος κειμένων. (Γούτσος/Φραγκάκη 2015: 38f).

3.2. Το σώμα κειμένων της παρούσας εργασίας: Εισαγωγικά σχόλια

Ως σκοπός της παρούσας έρευνας τέθηκε η ανάλυση των φαινομένων λεκτικής επιθετικότητας που αναπτύσσονται στον χώρο του κοινοβουλίου. Στο πλαίσιο αυτό θεωρήθηκε σκόπιμο να επιλεγούν δείγματα του λόγου εκλεγμένων ακροδεξιών πολιτικών, λόγω της κοινά παραδεκτής αυξημένης χρήσης τέτοιων φαινομένων στην ρητορική τους. Συγκεκριμένα, επιλέξαμε να επικεντρωθούμε στον λόγο δύο πολιτικών αρχηγών, πρώτον στον Νικόλαο Μιχαολιάκο, Γενικό Γραμματέα του *Λαϊκού Συνδέσμου-Χρυσή Αυγή*, ενός ακροδεξιού κόμματος με πολύ πρόσφατη κοινοβουλευτική παρουσία, και, δεύτερον, στον Heinz-Christian Strache, τον αρχηγό του κόμματος *Freiheitliche Partei Österreichs (FPÖ)*, ενός ευρωπαϊκού ακροδεξιού κόμματος με μακρά κοινοβουλευτική παράδοση.

Στα υπό μελέτη σώματα κειμένων η αναζήτηση στοιχείων λεκτικής επιθετικότητας επιτεύχθηκε με τη βοήθεια της εφαρμογής *AntiConc*. Πρόκειται για ΕΛΛΑΚ επεξεργασίας σωμάτων κειμένων, το οποίο δίνει τη δυνατότητα αναζήτησης λέξεων, φράσεων ή μορφολογικών στοιχείων με τυχαία προσπέλαση (word search), κατάρτισης συμφραστικών πινάκων κλασικής μορφής (concordance) αλλά και μορφής ραβδοκώδικα (concordance plot), κατανομών συχνότητας και στατιστικής σημαντικότητας λέξεων (frequency lists, keyword lists), καταλόγων λεξικών συμπλεγμάτων (clusters, n-grams), ενώ επιτρέπει την ανάγνωση του πλήρους κειμένου για οποιονδήποτε όρο αναζητείται (file view). Από τις ανωτέρω λειτουργίες χρησιμοποιήσαμε κυρίως τις λειτουργίες αναζήτησης λέξεων και μορφολογικών

στοιχείων, καθώς και του συμφραστικού πίνακα. Η ακριβής δομή του σώματος κειμένου, τα κριτήρια αναζήτησης των γλωσσικών φαινομένων, καθώς και η ταξινόμηση και ερμηνεία τους επεξηγούνται στις επόμενες ενότητες.

4. Ο λόγος των ακροδεξιών αρχηγών

4.1. Η έννοια του «αρχηγού» στα ακροδεξιά κόμματα

Τα ακροδεξιά κόμματα κατά κανόνα διέπονται από κομματική ιδεολογία η οποία αναγνωρίζει την ανωτερότητα του Αρχηγού, ο οποίος λαμβάνει όλες τις ζωτικές για το κόμμα αποφάσεις, καθορίζει τη γραμμή και την ιδεολογία του κόμματος και ασκεί αδιαμφισβήτητη εξουσία (O'Donogh 2012: 81). Τα κόμματα της άκρας Δεξιάς αποτελούν, δηλαδή, κατά κανόνα, αρχηγοκεντρικά κόμματα (*Führerparteien*).

Ένα τέτοιο κόμμα είναι η ΧΑ. Είναι χαρακτηριστικό το απόσπασμα από το καταστατικό του κόμματος (1987), που δημοσίευσε στην ιστοσελίδα της η *Εφημερίδα των Συντακτών* στις 26 Σεπτεμβρίου 2013, όπου αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι ο αρχηγός του κόμματος

«...είναι ο Ανώτατος Ηγέτης της Χρυσής Αυγής. Προϊσταται του Κεντρικού Συμβουλίου χωρίς να μετέχει σ' αυτό. Δεν δεσμεύεται κατά τη λήψη των τελικών αποφάσεων από τη γνώμη των μελών του Κεντρικού Συμβουλίου, την οποία αποδέχεται κατά βούλησιν [sic]. Έχει την απόλυτη ευθύνη των τελικών αποφάσεων». Εντέλει, «το πρόσωπο του Αρχηγού είναι απολύτως απαραβίαστο».

Βέβαια, προβλέπεται και η ανάκληση του Αρχηγού, μόνο που γι' αυτό απαιτείται η ομόφωνη απόφαση του Κεντρικού Συμβουλίου. Φυσικά είναι δύσκολο να συμβεί αυτό, εφόσον από τα 7 μέλη του Κεντρικού Συμβουλίου τα 4 ορίζονται με απόφαση του Αρχηγού. Συνεχίζοντας, όσον αφορά τον ρόλο του αρχηγού, το καταστατικό αναφέρει ότι ο

«εθνικοσοσιαλιστής Αρχηγός είναι η ενσάρκωση της ίδιας της ιστορικής συνείδησης της Λαϊκής κοινότητας» και *«ο διερμηνευτής της μυστικής φωνής του Αίματός μας, ο ενσαρκωτής των οραμάτων της Λαϊκής μας κοινότητας να είναι ένας από εμάς, ο πρώτος από εμάς, εκείνος που είμαστε εμείς, να είναι ο Αρχηγός».*

Η Παρασκευά-Βελουδογιάννη (2015: 69f) εξετάζει δεκατρείς λόγους του αρχηγού της Χρυσής Αυγής Νικόλαου Μιχαλολιάκου που εκφωνήθηκαν στο πλαίσιο ανοιχτών εκδηλώσεων που διοργάνωσε το κόμμα από το καλοκαίρι του 2012 μέχρι το

καλοκαίρι του 2013. Στους συγκεκριμένους λόγους αντικατοπτρίζεται η ιδεολογία της Χρυσής Αυγής αλλά και η φύση της ρητορικής του αρχηγού της. Από την έρευνα Παρασκευά-Βελουδογιάννη προκύπτει ότι βασικό χαρακτηριστικό των ομιλιών του δεν είναι μόνο ο έντονος αντισημιτισμός, η ξενοφοβία, ο ρατσισμός και ο εθνοκεντρισμός, αλλά και το ότι ενσωματώνει στη στρατηγική και στις θεματικές του τα πιο θεμελιακά στοιχεία της χιτλερικής ρητορικής, τοποθετώντας τα βέβαια στα σύγχρονα ελληνικά συμφραζόμενα.

Η συγγραφέας διαπιστώνει ότι συχνά ο λόγος του Ν. Μιχαλολιάκου εμπεριέχει διπλά νοήματα: το περιεχόμενό του λόγου, σ' ένα πρώτο επίπεδο ανάγνωσης, δεν αποδίδει με άμεσο τρόπο αναφορές στον εθνικοσοσιαλισμό και έτσι πετυχαίνει να απευθύνεται σε ένα ευρύτερο ακροατήριο. Την ίδια στιγμή, όμως, πρόκειται για λόγο με υποδηλώσεις προς τη συγκεκριμένη κατεύθυνση, έχοντας ως στόχο να απευθυνθεί στο στενό του ακροατήριο, δηλ. στα ίδια τα μέλη του. Ως προς τον χαρακτήρα της συλλογιστικής των επιχειρημάτων του, φαίνεται μία γραμμική αποτύπωση των αποφάνσεών του που παρουσιάζονται μέσα από τα λεγόμενα του ως αυτονόητες και βιολογικά δοσμένες αλήθειες, προερχόμενες από κάτι ανώτερο, έξω από τον ανθρώπινο παράγοντα, άρα και από κάτι που βρίσκεται εκτός της δυνατότητας να εκτεθεί σε κριτική. Έτσι ο ομιλητής δεν χρειάζεται να αποδείξει τα λεγόμενά του καθώς αυτά παρουσιάζονται ως προϋποθετικά ορθά.

Για να υποστηρίξει τις θέσεις του βασίζεται στην συνεχή αναπαραγωγή και επανάληψή τους ως «φυσικές αλήθειες», οι οποίες καθιστούν τον ομιλητή, ως φορέα ενός λόγου με ιδιαίτερη δύναμη, ο οποίος εμφανίζεται ως μεσσίας, έτοιμος να αποδώσει δικαιοσύνη. Οι ομιλίες του Ν. Μιχαλολιάκου αποτελούν δείγματα έντονου αυταρχισμού, αναπαράγοντας τις σκληρά ιεραρχικές θέσεις πάνω στις οποίες οικοδομείται η συγκρότηση της συγκεκριμένης οργάνωσης.

Οι ομιλίες του αρχηγού της Χρυσής Αυγής έχουν συχνά τη μορφή προσταγής, εντέλλοντας τόσο την υλοποίηση συγκεκριμένων πρακτικών όσο και την αποδοχή της άποψής του. Αυτός ο τύπος αυταρχικής και κάθετης κοινωνικής θέσης θεωρείται ως ένα μοντέλο-σχήμα το οποίο το κόμμα και οι οπαδοί αναγνωρίζουν ως πραγματικότητα και καλούνται να το εφαρμόσουν και να το αναπαραγάγουν και οι ίδιοι στις ομιλίες τους. Μάλιστα, θεωρείται πως αυτή η κάθετη σχέση έχει πυραμιδωτή μορφή. Έτσι σε μία αλυσίδα ιεραρχίας κάποιος μπορεί να βρίσκεται

ταυτόχρονα στη θέση του εντολέα, όταν αναφέρεται σε κατώτερό του, και στη θέση του υποτασσόμενου, όταν αναφέρεται σε κάποιον ιεραρχικά ανώτερό του. Αυτή η ιεραρχική δομή θεωρείται καθολικά αποδεκτή από μέλη και οπαδούς, σαν να είναι η μοναδική και «φυσική» λειτουργία της κοινωνίας. (Παρασκευά- Βελουδογιάννη, 2015: 71f)

Παράλληλα η Παρασκευά-Βελουδογιάννη αναφέρει ότι οι δημόσιοι λόγοι του Ν. Μιχαλολιάκου επιχειρούν να ενσωματώσουν τη δυναμική της κοινωνικής ριζοσπαστικοποίησης – που δημιουργείται ως αποτέλεσμα της απαξίας των κεντρικών πολιτικών επιλογών – δίνοντας την ψευδαίσθηση ελεύθερης-αυτόβουλης δράσης. Αυτή η ψευδαίσθηση των λόγων του ενισχύεται και αποτυπώνεται σε συγκεκριμένες γλωσσικές και υφολογικές επιλογές του ομιλητή.

Παρόλο που οι ομιλίες του Ν. Μιχαλολιάκου χαρακτηρίζονται ως έντονα εικονοποιητικές και συχνά περιγραφικές, ουσιαστικά αποτελούν ομιλίες που διατάζουν ακόμα και όταν δεν χρησιμοποιούν αντίστοιχα ρήματα. Πρόκειται δηλαδή για επιτελεστικούς και άμεσα οργανωτικούς λόγους, που αφενός καλούν σε δράση το κοινό («εκτελέστε τους») και αφετέρου φτιάχνουν το κίνημα που θα δράσει αναλαμβάνοντας εκτελέσεις και μάλιστα στο χρονικό πλαίσιο του «εδώ και τώρα».

Μία ακόμα τεχνική είναι ότι ο ομιλητής γνωρίζει και χρησιμοποιεί προς όφελός του την οργή του κοινού και την ανάγκη του να αντιδράσει για να αλλάξει την τωρινή κατάσταση. Αναφέρεται σε αυτή προσπαθώντας να την εντείνει και να διατηρήσει την συναισθηματική ένταση. Με αυτό τον τρόπο καταφέρνει ο Ν. Μιχαλολιάκος να συνδεθεί με το ακροατήριο του και με τις ανησυχίες του, δείχνοντάς του ότι ένα λαϊκό κόμμα το οποίο δεν αποτελείται από «επαγγελματίες πολιτικούς».

Σε αντίθεση με την παρούσα εργασία, η έρευνα της Παρασκευά-Βελουδογιάννη αναλύει τη θεματολογία και το ύφος του Ν. Μιχαλολιάκου στις δημόσιες ομιλίες του που απευθύνονται στο «δικό του» κοινό, δηλαδή στα μέλη του κόμματος, στους ψηφοφόρους και στους δυνάμει ψηφοφόρους του. Σε άτομα, δηλαδή, που οικειοθελώς επέλεξαν να ακούσουν τα λεγόμενα του και διάκεινται θετικά. Στην παρούσα εργασία εξετάζεται ο λόγος του Ν. Μιχαλολιάκου στο πλαίσιο των κοινοβουλευτικών εργασιών. Όπως θα καταδειχθεί, η κοινοβουλευτική ρητορική του, παρότι εμπεριέχει στοιχεία λεκτικής επιθετικότητας, είναι ηπιότερη και λιγότερο

αυταρχική από αυτήν προς τους οπαδούς του (όπως περιγράφεται από την Παρασκευά-Βελουδογιάννη), καθώς, ως φαίνεται, ο λόγος του προσαρμόζεται στα πλαίσια του κοινοβουλευτικού πρωτοκόλλου και του ρόλου του ως αρχηγού κόμματος.

Αξίζει, όμως, να σημειωθεί ότι ο λόγος του Ν. Μιχαλολιάκου είναι σαφώς ηπιότερος και σε σύγκριση με ορισμένους συναδέλφους του βουλευτές της Χρυσής Αυγής, οι οποίοι εμφανίζονται ακόμα και στο πλαίσιο των εργασιών της ολομέλειας της Βουλής εμφανώς πιο επιθετικοί από τον αρχηγό τους. Σε προηγούμενη εργασία μας (βλ. ανωτέρω) εξετάστηκε ο λόγος του βουλευτή της Χρυσής Αυγής Χρήστου Παππά, ο οποίος εμφανίζεται συχνά να επιτίθεται λεκτικά σε βουλευτές αντίπαλων κομμάτων, καθώς σχεδόν σε κάθε ομιλία του χρησιμοποιεί προσβλητικούς, υβριστικούς ή διχαστικούς χαρακτηρισμούς κατά άλλων βουλευτών ή κοινωνικών ομάδων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ξενοφοβικού χαρακτήρα:

(1) Έφτασαν ακόμα και οι Αλβανοί, αυτοί οι κατσαπλιάδες –θα έλεγα- της Ευρώπης, αυτοί που έχουν το πλιάτσικο στο dna τους, να σηκώνουν ανάστημα απέναντι στην ελληνική πλευρά.

Με βάση βιολογικού χαρακτήρα επιχείρημα, ο Χ. Παππάς χαρακτηρίζει τους Αλβανούς *κατσαπλιάδες* της Ευρώπης (υβριστικός χαρακτηρισμός για τους αντάρτες, κυρίως κατά τη διάρκεια του εμφύλιου πολέμου), υπονοώντας και προϋποθέτοντας επίσης την κατωτερότητά τους έναντι της ελληνικής πλευράς (*έφτασαν ακόμα και οι Αλβανοί ... να σηκώνουν ανάστημα*).

Από την άλλη πλευρά, στην περίπτωση του FPÖ, το οποίο, όπως και η Χρυσή Αυγή, αποτελεί τυπική περίπτωση αρχηγοκεντρικού κόμματος (Krzyżanowski 2013), έχει μελετηθεί εκτενώς ο λόγος του προηγούμενου ηγέτη του, του Jörg Haider (σκοτώθηκε σε τροχαίο),⁴ ο οποίος ενσάρκωνε το ακροδεξιό πρότυπο του Αρχηγού. Την άνευ όρων πίστη και αφοσίωση στο πρόσωπο και στα λεγόμενα του συγκεκριμένου αρχηγού, την οποία επεδείκνυαν τα μέλη του κόμματος στον Haider, επεδείκνυε και ο νεαρός τότε Heinz-Christian Strache, ο οποίος πλησίασε για πρώτη φορά τον Haider σε μία πρεκλογική εκστρατεία το 1991. Ως διάδοχος του Haider και κατοπινός αρχηγός, ο Strache παρουσίαζε τον εαυτό του ως τον νέο Haider,

⁴ Βλ., i.a., Wodak 2013, Wodak and Pelinka 2009 και Höbel 2002.

διατηρώντας της αρχηγικές αντιλήψεις του προκατόχου του. Συχνά εμφανίζεται έντονα επιδειξιμανής, αντιπολιτικός και έτοιμος να «σπάσει τις συμβάσεις», προσπαθώντας να «προσεγγίσει» κοινωνικές ομάδες που δεν ενδιαφέρονταν για την πολιτική μέχρι σήμερα (Heinisch 2013: 52f).

Σε σχέση με τον J. Haider, ο H.C. Strache στοχεύει σε περισσότερο ακροδεξιές πολιτικές. Στη ρητορική του επικεντρώνεται στη στοχοποίηση και στη θυματοποίηση (από «εισβάλλουσες ορδές Μουσουλμάνων» και μεταναστών). Ως προς τα ζητήματα του Ολοκαυτώματος και των εγκλημάτων του Τρίτου Ράιχ, υιοθετεί μια στρατηγική εσκεμμένης αμφισημίας (Wodak et al. 2013: 75f).

4.2. Βιογραφικά Ν. Μιχαλολιάκου και Η.-C. Strache

Ο αρχηγός του *Λαϊκού Σύνδεσμου-Χρυσή Αυγή* Νικόλαος Μιχαλολιάκος γεννήθηκε το 1957 στην Αθήνα και μόλις σε ηλικία 16 ετών, το 1973, εντάχθηκε στην ακροδεξιά οργάνωση του Κωνσταντίνου Πλεύρη *4η Αυγούστου* (Νικολακόπουλος, 27-10-2012, Ψαρράς, 15-11-2013.) Σύμφωνα με μαρτυρίες στενού πρώην συνεργάτη του συμμετείχε στο παρελθόν σε εισβολές δημόσιων κτηρίων, σε εξεγέρσεις και σε σειρά βομβιστικών επιθέσεων (Κορωναίος 2013). Συνελήφθη για πρώτη φορά τον Ιούλιο του 1974 και, λίγα χρόνια αργότερα, το 1976, για επίθεση κατά δημοσιογράφων. Με βούλευμα του δικαστικού συμβουλίου παραπέμφθηκε στο Πενταμελές Εφετείο για παράβαση του νόμου 495/76 «περί όπλων και εκρηκτικών υλών». Μετά από μετατροπή της κατηγορίας σε πλημμέλημα, καταδικάστηκε σε φυλάκιση 13 μηνών (Γαλάνης 2013).

Μετά την αποφυλάκισή του, συνεργαζόμενος με άτομα που είχε γνωρίσει στην *4η Αυγούστου*, ξεκίνησε τον Δεκέμβριο του 1980 την έκδοση του περιοδικού «Χρυσή Αυγή». Παράλληλα, ίδρυσε τον Λαϊκό Σύνδεσμο-Χρυσή Αυγή ως οργάνωση με ναζιστικό χαρακτήρα προσανατολισμένη γύρω από την έκδοση του ομώνυμου περιοδικού. Η Χρυσή Αυγή ανέπτυξε τη δράση της στις αρχές της δεκαετίας του 1990, περίοδο έντασης του Μακεδονικού ζητήματος, οπότε και ξεκίνησε την οργάνωση βίαιων επιθέσεων εναντίον μεταναστών αλλά και Ελλήνων. Ο Νικόλαος Μιχαλολιάκος βρίσκεται στη θέση του Γενικού Γραμματέα από την ίδρυση του κόμματος.

Μιλώντας σε συγκέντρωση υποστηρικτών της Χρυσής Αυγής στη Λαμία το 2011, ο Μιχαλολιάκος δήλωσε ότι «αν ζούσα στη Γερμανία του '33, θα ήμουν μέλος του εθνικοσοσιαλιστικού κόμματος και θα αισθανόμουν ιδιαίτερα χαρούμενος γι' αυτό» (Ζώτου, 2014) Η συμμετοχή του στο Δημοτικό Συμβούλιο της Αθήνας προκάλεσε αρκετές αντιδράσεις, όπως συνέβη, π.χ., στις 17 Ιανουαρίου 2011, με τον ναζιστικό χαιρετισμό προς τον δημοτικό σύμβουλο του *ΑΝΤΑΡΣΥΑ* Πέτρο Κωνσταντίνου, ο οποίος τον αποκάλεσε φασίστα. Στις 28 Σεπτεμβρίου 2013 συλλαμβάνεται και προφυλακίζεται για μια ακόμα φορά στα πλαίσια της έρευνας για τη δράση της Χρυσής Αυγής και με την κατηγορία της σύστασης εγκληματικής οργάνωσης (Μουστάκα κ.ά 2013).

Η πολιτική παρουσία της Χρυσής Αυγής, με την είσοδό της στο κοινοβούλιο, προκάλεσε μεγάλη ανατροπή επιτυγχάνοντας ποσοστό 6.97% στις βουλευτικές εκλογές της 6ης Μαΐου 2012 και καταλαμβάνοντας 21 έδρες. Μετά την εκλογική αναμέτρηση της 6ης Μαΐου, κατά την οποία δε συγκροτήθηκε κυβέρνηση, και καθώς τα φώτα των μέσων μαζικής ενημέρωσης επικεντρώθηκαν στη δράση του κοινοβουλευτικά πρωτοεμφανιζόμενου αυτού κόμματος, μεσολάβησαν περιστατικά που έκαναν φανερό τον προκλητικά ακραίο ιδεολογικό προσανατολισμό του και θα μπορούσαν δυνητικά να οδηγήσουν σε πτώση των εκλογικών του ποσοστών στις επερχόμενες εκλογές. Παρά τα περιστατικά αυτά, τα οποία εντάσσονται σε μια μακροσκελέστατη λίστα περιστατικών βίας,⁵ αυταρχισμού και ρατσιστικής δράσης της Χρυσής Αυγής, στις επαναληπτικές εκλογές της 17ης Ιουνίου το κόμμα κατάφερε να αποσπάσει ποσοστό 6.92%, καταλαμβάνοντας 18 έδρες στο ελληνικό κοινοβούλιο.

Το φαινόμενο της εισόδου στην κεντρική πολιτική σκηνή ακροδεξιών κομμάτων ή της ανόδου των εκλογικών τους ποσοστών δεν αφορά, φυσικά, μόνο την Ελλάδα, αλλά φαίνεται να παίρνει διαστάσεις «ευρωπαϊκής μάστιγας» (Wodak and Richardson 2013, Wodak et al. 2013). Παράλληλα, όπως προειπώθηκε, αναπτύσσεται και ένας σημαντικός αριθμός ερευνών από κοινωνικούς και πολιτικούς επιστήμονες που εστιάζουν στη μελέτη της πολιτικής ρητορικής αυτών των κομμάτων και των παραγόντων που φαίνεται να αυξάνουν την κοινωνική τους βάση και επιρροή (Wodak 2013).

⁵ Γαλάνης 2013, Ζώτου 2014, Μουστάκα κ.ά 2013.

Ο αρχηγός του Freiheitliche Partei Österreichs Heinz-Christian Strache γεννήθηκε το 1969 στη Βιέννη. Σε ηλικία μόλις 15 ετών έγινε μέλος εθνικιστικής μαθητικής οργάνωσης, η οποία του έδωσε την ευκαιρία να συνάψει επαφές με ακροδεξιά στελέχη, ενώ αργότερα εμφανίζεται να συναναστρέφεται κοινωνικά με γνωστούς Νεοναζί (Schiedel). Το 1990, όντας μέλος του FPÖ, επισκέφτηκε συγκέντρωση της ομάδας *Nein zur Ausländerflut* («Όχι στον κατακλυσμό αλλοδαπών»), στην οποία ομιλητής ήταν ο Horst Rosenkranz, γνωστός ακροδεξιός, ο οποίος συνελήφθη από την αυστριακή αστυνομία (Horaczek 2009).

Το 2005 ο Strache καταφέρνει να γίνει ηγέτης του FPÖ μετά από την αποχώρηση του ως τότε ηγέτη του Jörg Haider και τη διάσπαση του κόμματος. Στις εκλογές του 2006 εκδηλώθηκαν οι πεποιθήσεις του εναντίον των αλλοδαπών, των μεταναστών και των οπαδών του Ισλάμ, ενώ σε όλη την διάρκεια της προεκλογικής του εκστρατείας κυριάρχησαν σλόγκαν που πολλές οργανώσεις έκριναν ως ρατσιστικά,⁶ όπως:

Deutsch statt nix versteh'n

«Γερμανικά αντί του 'δεν καταλαβαίνω'»

Daham statt Islam

«Πατρίδα αντί του Ισλάμ»

Wien darf nicht Istanbul werden

«Η Βιέννη δεν επιτρέπεται να γίνει Κωνσταντινούπολη».

Στις εκλογές του 2006 το FPÖ επιτυγχάνει ποσοστό 11,03 % και βρίσκεται εντός βουλής. Κατά τη διάρκεια της παρουσίας του στη βουλή, ο Strache ασκεί έντονη κριτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση, προειδοποιεί για το μεγάλο ποσοστό των μεταναστών και για τον εξισλαμισμό και τονίζει έντονα τον πατριωτισμό του: *Österreich zuerst* («Πρώτ' απ' όλα η Αυστρία») (Pelinka, 2008: 6f). Συγκεκριμένα, το αυστριακό περιοδικό *profil* το 2003 αναφέρει ότι οι πεποιθήσεις του Strache τείνουν προς τον εθνικοσοσιαλισμό, ο ίδιος αντιδρά σε αυτό το δημοσίευμα με δικαστική αγωγή, την οποία το δικαστήριο απορρίπτει. Ακόμα και η συνάδελφος του Sonja Hasenwend τον χαρακτηρίζει ως *fremdfeindlich*, δηλαδή ξενόφοβο, ενώ ο

⁶ Αρχείο της ιστοσελίδας του H.-C. Strache (5 November 2007).

πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου Martin Schulz του αποδίδει τον σκληρό χαρακτηρισμό «Ναζί» (Hasewend 2010).

Ο Η.-C. Strache δεν είναι ο μοναδικός αρχηγός του FPÖ που εξέφρασε τόσο ακροδεξιές πεποιθήσεις, καθώς ιδρυτής του κόμματος το 1956 ήταν ο Anton Reinthaller, ο οποίος ανήκε στις ταξιαρχίες των SS. Παρόλα ταύτα καταφέρνει στις εκλογές του 1956 να φτάσει το ποσοστό του 6% και να εισέλθει στη βουλή με 6 βουλευτές. Τα επόμενα χρόνια συνεχίζεται η έκφραση των εθνικοσοσιαλιστικών θέσεων του κόμματος, χωρίς όμως αυτό να χάνει τους ψηφοφόρους του. Το 1999, μάλιστα, υπό την αρχηγία πλέον του Jörg Haider, κερδίζει την θέση της αντιπολίτευσης με ποσοστό 26,9%. Από τότε μέχρι σήμερα, το FPÖ διατηρεί σταθερή κοινοβουλευτική πορεία.

Έχοντας υπόψη, λοιπόν, πρώτον, τη δράση και τις αρχές των δύο κομμάτων, και δεύτερον, το παρελθόν και τις πεποιθήσεις των δύο αρχηγών τους, αλλά και την έντονη και καταλυτική παρουσία τους στο κόμμα, καταλήξαμε να προχωρήσουμε σε μία λεπτομερή ανάλυση των ομιλιών τους στις ολομέλειες της αντίστοιχης Βουλής. Η επιλογή να αναλυθούν οι αρχηγοί αυτών των δύο κομμάτων προκύπτει από το γεγονός ότι και οι δύο βρίσκονται στην κορυφή της ιεραρχίας, μιας ιεραρχίας που είναι καλά οργανωμένη και εμφορείται από τις αρχές του αρχηγοκεντρισμού, οδηγώντας μας στο συμπέρασμα ότι ο καθένας από τους δύο αρχηγούς εκπροσωπεί αλλά και καθορίζει συνολικά τη στρατηγική του κόμματος του και την πολιτικοϊδεολογική του αντίληψη.

4.3. Τα δεδομένα της παρούσας έρευνας

Τα δύο σώματα κειμένων που συλλέχθηκαν περιλαμβάνουν τις ομιλίες αφενός του Νικόλαου Μιχαλολιάκου, Γενικού Γραμματέα του κόμματος *Λαϊκός Σύνδεσμος-Χρυσή Αυγή*, στη Βουλή των Ελλήνων, και αφετέρου του Heinz-Christian Strache, αρχηγού του κόμματος *Freiheitliche Partei Österreichs* (FPÖ) στην αυστριακή βουλή. Όπως προειπώθηκε, ο Λαϊκός Σύνδεσμος-Χρυσή Αυγή έκανε την πρώτη του εμφάνιση ως εκλεγμένο κόμμα στην ελληνική Βουλή το 2012 και συνεχίζει τη παρουσιά του εκεί μέχρι και σήμερα. Το FPÖ ανήκει στα παραδοσιακά κόμματα

της Αυστρίας καθώς εκλέγεται από την δεκαετία του 1950 (1956), όμως ο τωρινός αρχηγός ηγείται του κόμματος μόλις από το 2005.

Προτιμώμενη χρονική περίοδος για την άντληση των δεδομένων της έρευνας ορίστηκε η χρονική περίοδος από τον Ιούνιο του 2012 έως και τον Απρίλιο του 2013. Το συγκεκριμένο διάστημα επιλέχθηκε επειδή τον Ιούνιο του 2012 εμφανίστηκε για πρώτη φορά το κόμμα της Χρυσής Αυγής στην βουλή και υπήρχε η δυνατότητα εξόρυξης των ομιλιών του Νίκου Μιχαλολιάκου, μέχρι τον Απρίλιο που συλλαμβάνεται και σταματά η εμφάνισή του στις κοινοβουλευτικές συνεδριάσεις.

Το corpus με τις ομιλίες του Μιχαλολιάκου αντλήθηκε από το σύνολο των Πρακτικών της Ελληνικής Βουλής και ανακτήθηκε από την επίσημη ιστοσελίδα του ελληνικού κοινοβουλίου <http://www.hellenicparliament.gr/Praktika/Synedriaseis-Olomeleias>. Η διαδικασία εξόρυξης ήταν η εξής: Ανατρέχοντας στην ιστοσελίδα στο πεδίο «Ημερομηνία» και δίνοντας την χρονική περίοδο που επιλέχθηκε να ερευνηθεί, εμφανίζονται τα αρχεία των πρακτικών της ολομέλειας με χρονολογική σειρά. Η ιστοσελίδα δίνει δυο επιλογές στους χρήστες για να τα ανακτήσουν, σε μορφή .doc ή/ και .pdf. Το κείμενο σε μορφή .pdf είναι σε τελική διορθωμένη μορφή και γι' αυτό τον λόγο επιλέχθηκε αυτή για τη δημιουργία του corpus. Ο κάθε χρήστης έχει τη δυνατότητα να «κατεβάσει» τα αρχεία και να τα αποθηκεύσει στον υπολογιστή του.

Αντίστοιχα, για το corpus της αυστριακής Βουλής, για το οποίο επιλέχθηκε η ίδια ακριβώς χρονική περίοδος, ανατρέξαμε στην επίσημη ιστοσελίδα του αυστριακού κοινοβουλίου:

<http://www.parlament.gv.at/PAKT/STPROT>.

Η διαδικασία που ακολουθήθηκε ήταν παρόμοια: πηγαίνοντας στο πεδίο *Zeitraum* τοποθετήθηκε το χρονικό διάστημα που προαναφέρθηκε, ώστε τα αποτελέσματα να είναι συγκρίσιμα ως προς την παράμετρο του χρόνου, και εμφανίστηκαν τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης χρονικής περιόδου σε χρονολογική σειρά. Και σε αυτή την ιστοσελίδα υπάρχει η δυνατότητα να επιλέξει ο χρήστης σε ποιά μορφή θέλει να ανοίξει το αρχείο που επιθυμεί σε .pdf ή σε .html. Τα αρχεία σε μορφή .pdf είναι αυτά που επιλέχθηκαν για τη δημιουργία του corpus.

Το σύνολο του corpus αποθηκεύτηκε σε wordpad με κωδικοποίηση UTF-8 για να αναγνωρίζεται από το πρόγραμμα Antconc που χρησιμοποιήθηκε για την επεξεργασία των κειμένων. Το corpus αποτελείται από δύο διαφορετικά αρχεία (υποσώματα), τις ομιλίες του Νίκου Μιχαλολιάκου και τις ομιλίες του Heinz-Christian Strache. Κάθε αρχείο υπέστη επεξεργασία και αναλύθηκε ξεχωριστά χρησιμοποιώντας διαφορετικές μορφές αναζήτησης, ώστε να εξαχθούν τα δεδομένα και συμπεράσματα ως τον τρόπο έκφρασης της επιθετικότητας καθενός εκ των δύο ομιλητών.

5. Επιλογή γλωσσικών φαινομένων

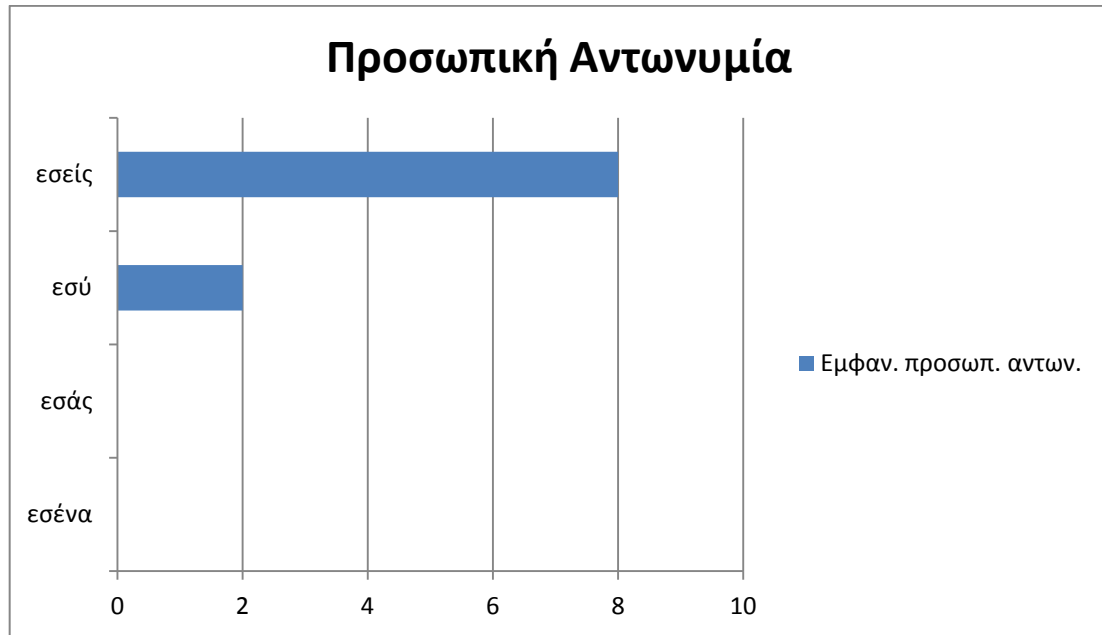
Η επιλογή των γλωσσικών φαινομένων τα οποία θα μελετώντο για την ανίχνευση του φαινομένου της λεκτικής επιθετικότητας στα δύο κείμενα διενεργήθηκε αφού αναγνώσθηκαν σειριακά και δειγματοληπτικά τα κείμενα και των δύο αρχηγών, ώστε να εξοικειωθούμε με τον λόγο τους και να διατυπώσουμε αρχικές υποθέσεις για το ποιες γλωσσικές εκφάνσεις θα μπορούσαν να έχουν ενδιαφέρον ως προς το ζήτημα της λεκτικής επιθετικότητας.

Διαπιστώθηκε ότι σημαντικοί φορείς λεκτικής επιθετικότητας στον λόγο του Ν. Μιχαλολιάκου είναι οι τύποι που εκφράζουν άμεση απεύθυνση στα άτομα ή τους φορείς που ο αρχηγός της Χρυσής Αυγής φαίνεται να ορίζει ως «συνομιλητές» του ή ως ακροατήριό του στο πλαίσιο της κοινοβουλευτικής διαδικασίας, δηλαδή τις αντωνυμίες και τα ρήματα β' ενικού και πληθυντικού προσώπου. Οι τύποι αυτοί φαίνονται να χρησιμοποιούνται στον λόγο του σαν να πραγματώνουν τη μια πλευρά ενός διαλόγου πρόσωπο με πρόσωπο, ο οποίος διεξάγεται μεταξύ του αρχηγού της Χρυσής Αυγής και των πολιτικών του αντιπάλων: Παραδείγματος χάριν, στο ακόλουθο κινδυνολογικού χαρακτήρα απόσπασμα, διατυπώνεται έμμεση απειλή προς τον πολιτικό αντίπαλο με φορέα εκτέλεσής της την Ιστορία, ενώ ταυτόχρονα διενεργείται εξύψωση του υποκειμένου:

(2) Η ιστορία θα κρίνει κι εμάς κι εσάς. Εμείς δεν φοβόμαστε την ετομνηγορία της. Εσείς έχετε κάθε λόγο να είστε και πιο ανήσυχoi.

Στο πλαίσιο αυτό οι μορφές που αναζητήθηκαν και μελετήθηκαν στο ελληνικό corpus είναι οι εξής:

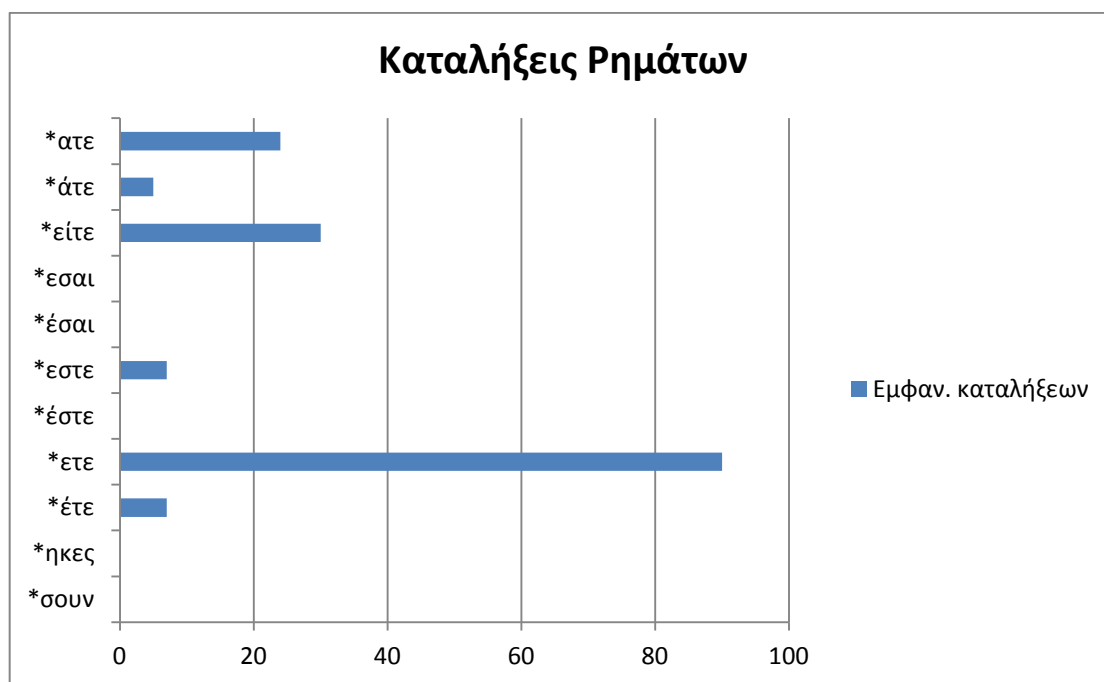
- προσωπική αντωνυμία (εσύ, εσείς, εσένα, εσάς)

Γράφημα 1: Προσωπική Αντωνυμία

Στην περίπτωση της προσωπικής αντωνυμίας χρησιμοποιήθηκαν οι δύο τύποι του β' προσώπου στην ονομαστική (εσύ, εσείς) και στην αιτιατική πτώση (εσένα, εσάς). Όπως παρατηρούμε στο *Γράφημα 1*, το β' ενικό πρόσωπο (εσύ, εσένα) δεν απέδωσε αποτελέσματα, ενώ το β' πληθυντικό απέδωσε και στις δύο πτώσεις (κυρίως στην ονομαστική). Αξίζει να σημειωθεί ότι η συντομογραφία του τύπου *εσάς*, δηλ. το *σας*, επίσης αναζητήθηκε, αλλά, επειδή το μεγαλύτερο ποσοστό αφορούσε τη φράση *Σας ευχαριστώ*, απορρίφθηκε ως μη σχετικό με την παρούσα μελέτη, καθότι σε συντριπτικό ποσοστό λειτουργεί ως δείκτης ολοκλήρωσης της αγόρευσης.

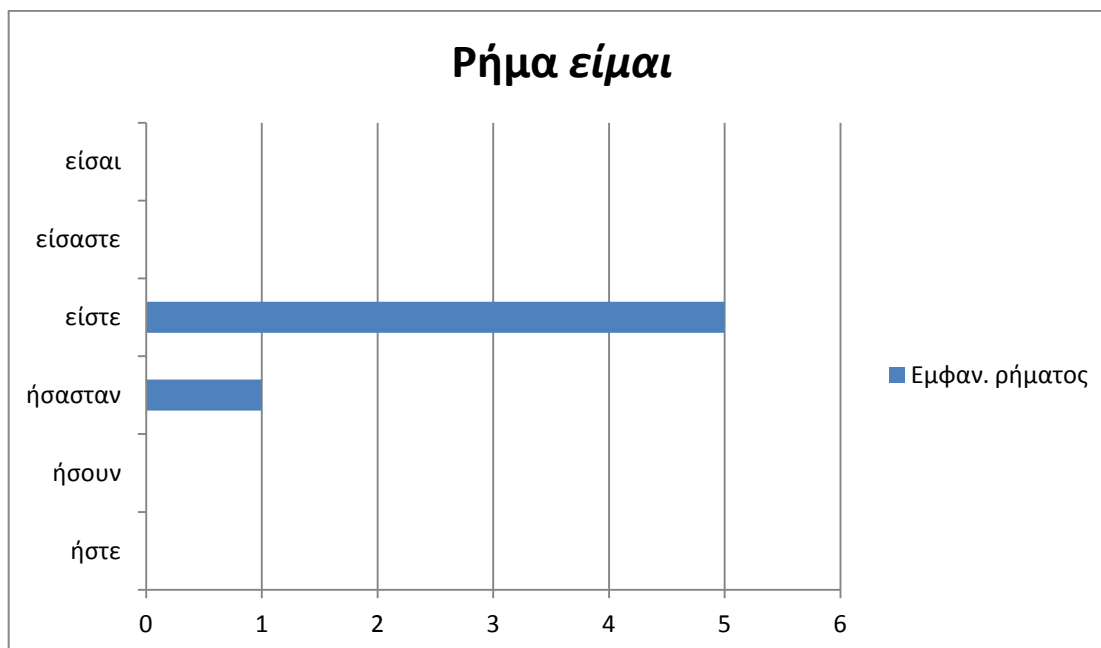
- Καταλήξεις ρημάτων β' ενικού και πληθυντικού προσώπου

Γράφημα 2: Καταλήξεις ρημάτων β' ενικού και πληθυντικού

Όσον αφορά τις καταλήξεις ρημάτων β' ενικού και πληθυντικού, υπήρξαν τύποι που απέδωσαν εμφανίσεις, αλλά και τύποι που δεν απαντήθηκαν. Αναλυτικά, η κατάληξη *-ετε* παρουσίασε τα περισσότερα αποτελέσματα (90), αμέσως μετά ήταν οι καταλήξεις *-είτε* και *-ατε* με 30 και 24 αποτελέσματα αντίστοιχα. Λιγότερα ήταν τα αποτελέσματα των καταλήξεων *-έτε*, *-εστε* και *-άτε*, τα οποία αντιστοιχούν σε 7, 7 και 5 εμφανίσεις. Οι υπόλοιπες καταλήξεις δεν απέφεραν αποτελέσματα). Σημειώνεται ότι για τις καταλήξεις *-εις* και *-ες* το πρόγραμμα *Antconc*, εκτός από ρήματα, επέστρεφε αρκετά ουσιαστικά (πληθυντικούς ουσιαστικών), οπότε οι καταλήξεις απορρίφθηκαν ως περιέχουσες υπέρμετρο θόρυβο.

- Το ρήμα *είμαι* στο β' πρόσωπο:

Γράφημα 3: Το ρήμα «είμαι» στο β' ενικό και πληθυντικό

Όσον αφορά τις μορφές του ρήματος *είμαι*, αναζητήθηκαν ξεχωριστά από τα υπόλοιπα ρήματα, τα οποία είχαν εξορυχθεί με μορφολογικό κριτήριο. Αναζητήθηκαν τόσο ο ενεστώτας όσο και ο παρατατικός. Τα αποτελέσματα του *είμαι* ήταν παρόμοια με αυτά της προσωπικής αντωνυμίας, καθώς οι τύποι του β' ενικού *είσαι* και *ήσουν* δεν απέδωσαν αποτελέσματα. Οι τύποι του β' πληθυντικού *είστε* και *ήσασταν* απέδωσαν 5 εμφανίσεις και 1 εμφάνιση αντίστοιχα. Ο πιο ανεπίσημος τύπος *είσαστε* δεν απαντήθηκε.

Όσον αφορά τον λόγο του Heinz-Christian Strache, η διερευνητική, δειγματοληπτική ανάγνωση των κειμένων του κόρπους κατέδειξε ότι τα στοιχεία λεκτικής επιθετικότητας του συγκεκριμένου πολιτικού εμπεριέχονταν κατεξοχήν σε σημεία στα οποία αυτός διακόπτει την ρύμη του λόγου συναδέλφου άλλου κόμματος (interruption), πράξη την οποία ο Strache εφαρμόζει συστηματικά. Οι διακοπές αυτές κατά κανόνα εμπεριέχουν σχολιασμούς του πολιτικού επί των λεγομένων των συναδέλφων/πολιτικών αντιπάλων του.

Γενικά, οι διακοπές καταγράφονται στα πρακτικά της ολομέλειας της αυστριακής βουλής με τυποποιημένο και άμεσα εξορύξιμο τρόπο, δηλ. τοποθετώντας εντός

παρενθέσεως τα λόγια του βουλευτή που διακόπτει και προτάσσοντας τον τίτλο (*Abg.* δηλ. *Abgeordnete* «βουλευτής») και το όνομά του. Χαρακτηριστικό παράδειγμα:

(3) (*Abg. Strache: Sie brechen Ihr Versprechen gegenüber der Bevölkerung! Volksabstimmung! Volksabstimmung!*)

«(Βουλευτής **Strache**: Αθετείτε την υπόσχεσή σας προς τον λαό! Δημοψήφισμα! Δημοψήφισμα!)

Εισάγοντας, λοιπόν, στο πρόγραμμα ως τύπο αναζήτησης (searchword) τη φράση *Abg. Strache*, (δηλαδή «Βουλευτής Strache») μαζί με τις παρενθέσεις, απομονώνονται όλες εκείνες οι φράσεις ή προτάσεις που χρησιμοποιεί ο H.-C. Strache για να διακόψει τις ομιλίες άλλων βουλευτών κατά τη διάρκεια των συνεδριάσεων της Βουλής. Τα αποτελέσματα, 100 τον αριθμό, αποδείχθηκαν ενδιαφέροντα για τη μελέτη του φαινομένου της επιθετικότητας στη ρητορική του εν λόγω βουλευτή.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι, προτού εντοπιστεί το ανωτέρω χαρακτηριστικό, έγινε απόπειρα εφαρμογής, και στον λόγο του H.-C. Strache, του ίδιου κριτηρίου με αυτό του N. Μιχαλολιάκου, δηλαδή της αναζήτησης των μορφών β' ενικού και πληθυντικού προσώπου, ώστε τα αποτελέσματα να είναι απόλυτα συγκρίσιμα. Διαπιστώθηκε, όμως, ότι οι τύποι αυτοί είναι ακατάλληλοι για την εξόρυξη εκφράσεων επιθετικότητας στον λόγο του Strache. Αυτό συνέβη γιατί πολλοί από τους τύπους του β' προσώπου στις καταλήξεις των ρημάτων της γερμανικής γλώσσας ταυτίζονταν με άλλα μέρη του λόγου και ως εκ τούτου εμπεριείχαν υψηλό ποσοστό θορύβου.

Εισάγοντας, λοιπόν, την κατάληξη του β' ενικού *-st* και την κατάληξη του β' πληθυντικού *-t*, το πρόγραμμα απέδιδε επίσης ουσιαστικά και επίθετα που είχαν αντίστοιχες καταλήξεις. Κάτι αντίστοιχο συνέβη και με τον τύπο της προσωπικής αντωνυμίας του β' πληθυντικού προσώπου *ihr*, ο οποίος ταυτίζεται με την προσωπική αντωνυμία γένους θηλυκού σε πτώση δοτική *ihr* και την κτητική αντωνυμία του θηλυκού γένους *ihr*, άρα και αυτά τα αποτελέσματα εμπεριείχαν υψηλό ποσοστό θορύβου.

Στη συνέχεια χρησιμοποιήθηκε ως πιθανή λύση ένας διαφορετικός τρόπος αναζήτησης, δηλ. η εισαγωγή του συνδυασμού της προσωπικής αντωνυμίας *du* και *ihr* και τις αντίστοιχες καταλήξεις των ρημάτων που συνοδεύουν. Για παράδειγμα: *du *st* και *ihr *t*. Παρόλα αυτά τα αποτελέσματα δεν ήταν ενθαρρυντικά, καθώς ο πρώτος συνδυασμός *du *st* απέφερε μόνο 4 αποτελέσματα, ενώ ο δεύτερος συνδυασμός *ihr *t* μόνο 12. Συνεπώς η ανάλυση του κειμένου με βάση αυτό το είδος μορφολογικών κριτηρίων δεν απέδιδε τα αναμενόμενα αποτελέσματα και, ως εκ τούτου, απορρίφθηκε.

6. Μορφές λεκτικής επιθετικότητας των Ν. Μιχαλολιάκου και Η.-C. Strache

Σε αυτό το κεφάλαιο θα παρουσιαστούν οι μορφές λεκτικής επιθετικότητας που απαντήθηκαν σε κάθε ένα από τα δύο σώματα κειμένων που μελετήσαμε. Στην ουσία οι μορφές αυτές αποτελούν το προϊόν κατηγοριοποίησης των προτάσεων που περιέχονται στους συμφραστικούς πίνακες που εξήχθησαν βάσει των προαναφερθέντων κριτηρίων. Θα παρουσιαστούν χωριστά τα φαινόμενα στον λόγο του Ν. Μιχαλολιάκου αφενός και του Η.-C. Strache αφετέρου. Στο τέλος θα εκτεθούν τα σχετικά ποσοτικά αποτελέσματα και θα σχολιαστούν.

Συνοπτικά, οι κατηγορίες λεκτικής επιθετικότητας που δημιουργήσαμε βάσει των δεδομένων και οι οποίες θα αναλυθούν παρακάτω είναι οι εξής:

Κατηγορία

Απειλή

Ειρωνία

Λοιδορία

Υποτίμηση

Αντίρρηση

Διαμαρτυρία

Επιτακτική προτροπή

Συμφωνία (με κατηγορία προς τρίτους)

Σημειώνεται ότι δεν εμφανίζονται όλες οι ανωτέρω κατηγορίες στον λόγο και των δύο υπό μελέτη πολιτικών, ενώ ορισμένες εμφανίζονται μόνο σε πολύ μικρούς αριθμούς (βλ. τέλος ενότητας).

6. 1. Λεκτική επιθετικότητα στον λόγο του Ν. Μιχαλολιάκου

6.1.1. Κατηγορία

Όπως προαναφέρθηκε, σύμφωνα με τους McCabe and Liscomb (1988: 393), η κατηγορία (accusation) συγκαταλέγεται μεταξύ των μορφών λεκτικής επιθετικότητας.

Η έννοια της κατηγορίας/έγκλησης σχετίζεται με αυτήν της απόδοσης ευθύνης (blaming), η οποία, σύμφωνα με τη Wodak (2006: 60) αποτελείται από δύο μέρη, αφενός από την έκθεση (*presentation*) μιας πράξης και αφετέρου την αρνητική αξιολόγηση (*negative evaluation*) αυτής της πράξης. Η κατηγορία και η απόδοση ευθύνης χρησιμοποιούνται για την απαξίωση του πολιτικού αντιπάλου και μπορεί να είναι τόσο άμεσες όσο και έμμεσες, δηλαδή με τη χρήση γλωσσικών στοιχείων μετριασμού ή άλλων τεχνικών (Wodak 2006: 59).

Η εκτόξευση κατηγοριών εναντίον του πολιτικού αντιπάλου είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη στον λόγο των Ν. Μιχαλολιάκου και Η.С. Strache, όπως είναι, φυσικά, αναμενόμενο στο πλαίσιο του αντιπολιτευτικού λόγου.

Όσον αφορά τον αρχηγό της Χρυσής Αυγής, οι κατηγορίες που αποδίδει μπορεί να είναι τόσο άμεσες όσο και έμμεσες. Στις περιπτώσεις άμεσης κατηγορίας, ο πολιτικός αντίπαλος κατονομάζεται και κατηγορείται ευθέως για πράξεις του χωρίς στοιχείο μετριασμού, αλλά, αντίθετα, με τη χρήση επιτατικών.

(4) **Ξεπαγιάσατε** τον κόσμο, κύριοι της μνημονιακής συγκυβέρνησης, με το πανάκριβο πετρέλαιο θέρμανσης –πανάκριβο λόγω φορολογίας- και **εισπράξατε** τελικά λιγότερους φόρους.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση η κατηγορία είναι πολλαπλή (ο πολιτικός αντίπαλος κατηγορείται ότι όχι μόνον έπληξε τον λαό με το συγκεκριμένο μέτρο, αλλά και ότι το σκληρό αυτό μέτρο δεν απέδωσε τα οφέλη για τα οποία υποτίθεται ότι εφαρμόστηκε). Η έγκληση γίνεται περισσότερο εμφορική χάρις στη χρήση επιτατικών (*ξεπαγιάσατε, πανάκριβο* – 2 φορές). Επίσης, οι εγκαλούμενοι αντίπαλοι χαρακτηρίζονται αρνητικά (χρήση του στιγματισμένου όρου *μνημονιακής*), ενώ η κλητική *κύριοι* ηχεί ειρωνικά. Σημειώνεται ότι, γενικότερα, η συστηματική χρήση της προσφώνησης *κύριοι* στον λόγο του Μιχαλολιάκου, η οποία υπό κανονικές συνθήκες εκφράζει επισημότητα και ευγένεια, εδώ φαίνεται να λειτουργεί σαν επιτατική της επιθετικότητας, καθώς εντάσσεται σε συμφραζόμενα τα οποία εμπεριέχουν επίκριση (ή άλλη μορφή λεκτικής επιθετικότητας), όπως το ανωτέρω (βλ. Locher and Watts (2008) για τη χρήση της υπέρμετρης ευγένειας – *overpoliteness* – με τη λειτουργία της αγένειας).

Στο παρακάτω παράδειγμα, η κατηγορία αφορά την αναποτελεσματικότητα του πολιτικού αντιπάλου, με έμφαση τόσο στο πρακτικό μέρος (*οικονομική*), όσο και στο ηθικό και πολιτικό.

(5) *Δεν μας πείσατε ότι το μνημόνιο θα σώσει τη χώρα. Δεν μας πείσατε ότι θα δώσετε λύση στο πρόβλημα «λαθρομετανάστες». Δεν μας πείσατε ότι με τις ιδιωτικοποιήσεις θα σωθεί η πατρίδα και είμαστε αντίθετοι στο ξεπούλημα στρατηγικών τομέων της εθνικής οικονομίας. Θεωρούμε τη χρεοκοπία εκτός από οικονομική, πρωτίστως ηθική και πολιτική. Και γι' αυτόν το λόγο θα καταψηφίσουμε τη συγκυβέρνηση Νέας Δημοκρατίας, ΠΑΣΟΚ και Δημοκρατικής Αριστεράς.*

Εδώ, η λεκτική επιθετικότητα επιτείνεται μέσω της τριπλής επανάληψης της φράσης *δεν μας πείσατε*, αλλά και μέσω των αρνητικών αξιολογικά λέξεων *ξεπούλημα* και *χρεοκοπία*.

Πιο έμμεση είναι η έγκληση στο επόμενο παράδειγμα, όπου εκτίθεται η πράξη και αξιολογείται αρνητικά, όμως ο αντίπαλος δεν κατονομάζεται ανοιχτά.

(6) *Όπως γνωρίζετε πάρα πολύ καλά, μ' αυτό το νομοσχέδιο, αυτή η ασφαλιστική δικλίδα [sic] καταργείται και έτσι θα μπορεί ο οποιοσδήποτε ξένος να έχει την πλειοψηφία, να έχει στα χέρια του κρίσιμους τομείς της εθνικής οικονομίας, όπως είναι η ενέργεια, οι τηλεπικοινωνίες, κ.λπ.*

Εδώ, το β' πληθυντικό πρόσωπο μπορεί να περιλαμβάνει τόσο την κυβέρνηση όσο και τα άλλα κόμματα της Βουλής εκτός της Χρυσής Αυγής. Πάντως, μέσω της χρήσης του όρου *γνωρίζετε*, υπονοείται από τον αρχηγό της Χρυσής Αυγής ότι οι φορείς εκτός του κόμματός του έχουν γνώση των αρνητικών συνεπειών του νομοσχεδίου και ως εκ τούτου κατηγορούνται έμμεσα για μια συνειδητά/εσκεμμένα αρνητική πράξη (για μια εκτενέστερη ανάλυση του *γνωρίζω* στο πλαίσιο της λεκτικής επιθετικότητας, βλ. 6.1.2 κατωτέρω).

Στο επόμενο παράδειγμα κατονομάζεται ο εγκαλούμενος (τα μέλη της συγκυβέρνησης εκτός της ΔΗΜΑΡ) αλλά υπονοείται η αρνητική πράξη:

(7) *Δεν τους είπατε προεκλογικά ότι θα συγκυβερνήσετε με τη ΔΗΜΑΡ.*

Εδώ ο πολιτικός αντίπαλος κατηγορείται για ανακολουθία ή απόκρυψη (από τους ψηφοφόρους) κρίσιμης πληροφορίας.

Η έμμεση έγκληση επιτυγχάνεται και με τη χρήση ερωτήσεων ανακριτικού χαρακτήρα:

(8) *Τι έχετε κάνει, λοιπόν και τι προτίθεστε να κάνετε για όλα αυτά;*

(9) *Πώς ανέχεστε να ζουν σε τρώγλες μέσα σε ανθυγιεινές συνθήκες και να παίρνουν 10 ευρώ μεροκάματο συνάνθρωποί σας;*

(10) *Τι κάνετε; **Επιβραβεύετε** τους «αεριτζήδες», διαγράφοντας τα χρέη τους;*

Εδώ, μέσω των συγκεκριμένων ερωτήσεων, υπονοείται η αναποτελεσματικότητα και η αναληψία του πολιτικού αντιπάλου, ενώ προϋποτίθεται και η συνειδητή εύνοιά του προς φορείς οικονομικής απάτης (αεριτζήδες). Η χρήση της αργκό έκφρασης επιτυγχάνει τον συσχετισμό της κυβέρνησης με φορείς του οικονομικού περιθωρίου ή της οικονομικής παρανομίας.

Στο επόμενο παράδειγμα, μέσω ερωτηματικής μορφής, γίνεται ελεύθερη απόδοση και ως εκ τούτου επανερμηνεία τυχόν λεγομένων του πολιτικού αντιπάλου:

(11) *Δηλαδή, **εσείς που ψηφίσατε** «ναι» στο μνημόνιο **είστε** οι οικονομικοί πατριώτες και εμείς που ψηφίσαμε «όχι» είμαστε οικονομικοί προδότες; Αυτό **εννοείτε**.*

Στο συγκεκριμένο παράδειγμα, η ερώτηση διατυπώνεται με τρόπο ώστε να διαφαίνεται μια παράλογη κατάσταση, ενώ ταυτόχρονα συνοδεύεται και από υπονοούμενη αυτοεξύψωση (βλ. Παρασκευά-Βελουδογιάννη (2015: 219-20) για τη χρήση από τον Μιχαλολιάκο (αυθαίρετων) επαναδιατυπώσεων με αποτέλεσμα την κατά το δοκούν ερμηνεία πράξεων ή λεγομένων. Το συγκεκριμένο παράδειγμα εμπεριέχει και το στοιχείο της ειρωνίας, μέσω της χιαστί αντιπαραβολής αξιολογικά αντίθετων εννοιών (ναι στο μνημόνιο και οικονομικοί πατριώτες, όχι στο μνημόνιο και οικονομικοί προδότες).

Τέλος, η κατηγορία μπορεί να είναι απόλυτα έμμεση και συνυποδηλούμενη:

(12) *Και είναι τραγικό να **πηγαίνετε** σε δημόσιο νοσοκομείο, όπου εκεί δεν γίνονται διορισμοί και να **βλέπετε** σε μία βάρδια να υπάρχει μία νοσοκόμα, γιατί δεν υπάρχει δεύτερη και να **πηγαίνετε** σε κάποιες άλλες δημόσιες υπηρεσίες και να μην έχουν καρέκλα να καθίσουν!*

Στο συγκεκριμένο παράδειγμα, μέσω του β' πληθυντικού, συγχέεται ο πολιτικός αντίπαλος με τον πολίτη που επισκέπτεται τις συγκεκριμένες υπηρεσίες, ενώ το *βλέπετε* αποδίδει υπονοούμενη/μερική ευθύνη (δηλ. «βλέπετε/κοιτάζετε χωρίς να δράτε βελτιωτικά»).

Έμμεση κατηγορία εμπεριέχεται και στο παρακάτω παράδειγμα:

(13) *Μπορείτε να **ανάψετε** ένα κεράκι στον Λένιν το βράδυ, για να **έχετε** ήσυχη τη συνείδησή σας!*

Εδώ ο Ν. Μιχαλολιάκος απευθύνεται στους βουλευτές του ΚΚΕ, υπονοώντας ότι έχουν θεοποιήσει μια συγκεκριμένη πολιτική προσωπικότητα αλλά και ότι, για λόγους που δεν διευκρινίζει, δεν θα έπρεπε να έχουν ήσυχη τη συνείδησή τους. Η επίκριση είναι, φυσικά, ειρωνικά διατυπωμένη.

6.1.2. Υποτίμηση

Όπως προαναφέρθηκε, σύμφωνα με την Dynel (2011: 110-11), η υποτίμηση (*denigration*) συγκαταλέγεται στις μορφές λεκτικής επιθετικότητας. Ο Mulkey (1988: 120) υποστηρίζει ότι η υποτίμηση των απόψεων και των πράξεων του πολιτικού αντιπάλου αποτελεί βασική δομική αρχή της πολιτικής αντιπαράθεσης.

Η υποτίμηση και αμφισβήτηση της επάρκειας του πολιτικού αντιπάλου αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο του αντιπολιτευτικού λόγου του Ν. Μιχαλολιάκου. Σύμφωνα με τα δεδομένα μας, αυτό επιτυγχάνεται με δύο κυρίως τρόπους. Πρώτον με την αμφισβήτηση της επαρκούς ενημέρωσής του για βασικά ζητήματα που αφορούν το πολιτικό/κυβερνητικό του έργο και, δεύτερον, με την αμφισβήτηση της γνωστικής

του επάρκειας. Όπως θα καταδειχθεί, και στις δύο αυτές περιπτώσεις, κρίσιμο ρόλο διαδραματίζει η συστηματική χρήση ρημάτων που αναφέρονται σε νοητικές ή αισθητηριακές διαδικασίες (γνωστικά και αισθητικά ρήματα): *γνωρίζω, ξέρω, καταλαβαίνω, αντιλαμβάνομαι, σκέφτομαι, βλέπω, ακούω* κ.λπ., ενώ παρόμοια χρήση έχουν και τα δοξαστικά ρήματα (π.χ. *πιστεύω, νομίζω*).

Στο επόμενο παράδειγμα, αμφισβητείται η γνώση του πολιτικού αντιπάλου για την ελληνική ιστορία (σε συνδυασμό και με την απόδοση κατηγορίας):

(14) *Πόσους θα **βάλετε** φυλακή; Έχετε διαβάσει ιστορία και τι έγινε το 1932 με το Βενιζέλο, που προσπάθησε με ανάλογο τρόπο να κάνει συλλογή φόρων;*

Μέσω της ιδιαίτερα υποτιμητικής ερωτηματικής φράσης *έχετε διαβάσει ιστορία*, τίθεται υπό αμφισβήτηση η μόρφωση και ιστορική ενημέρωση του πολιτικού αντιπάλου (της κυβέρνησης). Ταυτόχρονα, υπονοείται, μέσω της αναφοράς σε ιστορικό πρόσωπο και χρονολογία, η υπέρτερη γνώση ιστορίας του αρχηγού της ΧΑ.

Στο επόμενο παράδειγμα, η αμφισβήτηση επάρκειας πληροφόρησης ή γνώσης συνδυάζεται και πάλι με κατηγορία.

(15) ***Νομίζατε** πως οι κουτόφραγκοι μας έδιναν τα λεφτά για να τα τρώμε. Δεν **γνωρίζατε** ότι σκάβαμε το λάκκο της Ελλάδος με αυτόν τον τρόπο.*

Εδώ το δοξαστικό ρήμα (*νομίζατε*) υπονοεί εσφαλμένη αντίληψη αλλά και δόλο (κατηγορία), ενώ η αρνητική μορφή του γνωστικού ρήματος (*δεν γνωρίζατε*) κινείται αμφίσημα μεταξύ αμφισβήτησης της πληροφόρησης/γνωστικής ικανότητας και της πιθανά εσκεμμένης παράβλεψης του γεγονότος.

Στο επόμενο παράδειγμα, η αρνητική ερώτηση ενέχει και πάλι αμφισημία:

(16) *Ποια αξιοκρατία; Τα χαρτάκια στο Υπουργείο Εθνικής Άμυνας για τις μεταθέσεις και τα ρουσφέτια είναι η αξιοκρατία στις Ένοπλες Δυνάμεις; Δεν τα **ξέρετε** αυτά τα πράγματα;*

Εδώ ο αρχηγός της ΧΑ ταυτόχρονα αμφισβητεί τη γνωστική επάρκεια των αντιπάλων αλλά και τους κατηγορεί για εθελουφλία και υποκρισία.

Στο επόμενο παράδειγμα, υποτιμάται η ικανότητα ενός στελέχους της κυβέρνησης να συνειδητοποιεί την πραγματικότητα της ίδιας του της χώρας:

(17) *Έχουμε πάει δεκαετίες πίσω, κύριε Υπουργέ των Οικονομικών, εσείς μάλλον δεν το αντιλαμβάνεστε. Δεν το αντιλαμβάνεστε, διότι όπως είπατε και προηγουμένως, οι «NEW YORK TIMES» και ο «ECONOMIST» λένε ότι προοδεύουμε. Δεν λένε, όμως, τα ίδια οι Έλληνες πολίτες είτε στην Αθήνα είτε στη Θεσσαλονίκη είτε στις γειτονιές των μεγαλουπόλεων είτε στα χωριά.*

Τίθεται εδώ όχι μόνον ζήτημα αντιληπτικής ικανότητας και συνείδησης της πραγματικότητας εκ μέρους του πολιτικού αντιπάλου, αλλά και (εσκεμμένης;) παραπλάνησής του από πηγές άσχετες με αυτές που θα έπρεπε να τον ενδιαφέρουν.

Στο επόμενο παράδειγμα, ο πολιτικός αντίπαλος «ανακρίνεται» για τη γνώση του επί ζητημάτων διακυβέρνησης, με ταυτόχρονη υπονόηση της άγνοιάς του,

(18) *Ξέρετε –για να ακούσει ο κόσμος- πόση είναι η επιστροφή φόρου πετρελαίου, για την οποία τόσος ντόρος γίνεται από μία γεωργική εκμετάλλευση διακοσίων στρεμμάτων;*

ενώ στα παρακάτω ο αρχηγός της Χρυσής Αυγής προσφέρεται να παράσχει και παρέχει πληροφόρηση που υπονοείται ότι δεν κατέχει ο πολιτικός αντίπαλος:

(19) *Θέλετε να σας πω εγώ κάποιους τομείς της οικονομίας που θα μπορούσαν να ελεγχθούν και δεν ελέχθησαν;*

(20) *Η Αμερική σήμερα βιομηχανικά πεθαίνει, αν δεν το ξέρετε.*

Τέλος, στο επόμενο παράδειγμα, μέσω του δοξαστικού ρήματος, υπονοείται ότι ο πολιτικός αντίπαλος τρέφει αυταπάτες και ψευδή αντίληψη για ζήτημα που η

πραγματικότητά του είναι αυτονόητα αντίθετη. Η έγκληση επιτείνεται από την ερωτηματική, ανακριτικού και ταυτόχρονα ρητορικού τύπου δομή:

(21) ***Πιστεύετε** ότι ένας άνθρωπος, ένας επιχειρηματίας που έχει διακόσια στρέμματα και κάνει μία καλλιέργεια, θα λύσει το πρόβλημά του μ' αυτό το πενιχρό ποσό;*

6.1.3. Ειρωνία

Σύμφωνα με τον Friesen (2006: 129), *ειρωνία* θεωρείται μια πρόταση η οποία εμπεριέχει αφενός μια επιφανειακή σημασία (surface meaning) και αφετέρου μια άλλη, αντιθετική σημασία (contradictory meaning) σε κάποιο άλλο επίπεδο. Στη λεκτική ειρωνία (verbal irony), αυτό που λέγεται είναι λιγότερο ή και αντίθετο από αυτό που εννοείται. Σχετικά με την έννοια της ειρωνίας, οι Partington et al. (2013) μιλούν για την ταυτόχρονη ύπαρξη, σε μια πρόταση, διπλών νοημάτων, δηλαδή αυτού το οποίο εκφέρεται από τον ομιλητή (*dictum*) και αυτού το οποίο υπονοείται (*implicatum*) και το οποίο δεν αναφέρεται πουθενά στα λεγόμενα του ομιλητή, αλλά ανακατασκευάζεται από τον ακροατή. Η ειρωνία μπορεί να χρησιμοποιηθεί σαν μέσο λεκτικής επιθετικότητας, ιδίως με τη μορφή του σαρκασμού (Haiman 1998: 20). Η Dynel (2013: 308) υποστηρίζει ότι συχνά η ειρωνία χρησιμοποιείται με σκοπό να γελοιοποιήσει (*ridicule*).

Η ειρωνία χρησιμοποιείται συστηματικά από τον Ν. Μιχαλολιάκο, κυρίως για να υπονομευθεί η αποτελεσματικότητα, η αξία αλλά και η ακεραιότητα του πολιτικού αντιπάλου.

Στο παρακάτω παράδειγμα, ο αρχηγός της Χρυσής Αυγής εγκαλεί (χωρίς ακριβώς να κατονομάζει) τους πολιτικούς αντιπάλους για υποκρισία χρησιμοποιώντας την τεχνική της ειρωνίας:

(22) *Αυτήν τη δουλειά με την παράνομη εργασία των λαθρομεταναστών στα χωράφια, πώς την επιτρέπετε όλοι εσείς οι αντιρατσιστές, οι δημοκράτες, οι ευαίσθητοι για τα ανθρώπινα δικαιώματα;*

Εδώ ο Μιχαλολιάκος χρησιμοποιεί χαρακτηρισμούς οι οποίοι είναι κατά την κοινή αντίληψη θετικοί, τίθενται, όμως σε αντίθεση με τις παρουσιαζόμενες ως αρνητικές πράξεις των πολιτικών αντιπάλων (*επιτρέπετε*), υπονομεύοντας έτσι τη θετική κρίση (ειρωνία). Επίσης, μπορεί κανείς να υποστηρίξει ότι με τον τρόπο αυτό υπονομεύει την ίδια την αξία του να είσαι αντιρατσιστής, δημοκράτης και ευαίσθητος στα ανθρώπινα δικαιώματα.

Στο επόμενο παράδειγμα, ο αρχηγός της Χρυσής Αυγής, υπονομεύει, μέσω ειρωνίας, το status ενός στελέχους της κυβέρνησης:

(23) Ακούσαμε επίσης στη συνέχεια τον κ. Σταϊκούρα σε μία άλλη του παρέμβαση – νομίζω ότι είναι αναπληρωτής σας, αν δεν κάνω λάθος- να λέει ότι θα γίνει νέος έλεγχος από το ΙΚΑ για να μάθουμε επιτέλους ποιοι νεκροί είναι συνταξιούχοι του ΙΚΑ! Το ακούσατε.

Μέσω της επιστημικής τροπικότητας (*νομίζω, αν δεν κάνω λάθος*), ένα στέλεχος της κυβέρνησης (αναπληρωτής υπουργός Οικονομικών) παρουσιάζεται σαν ένα πρόσωπο άσημο, που ακόμα και ένας αρχηγός κόμματος (όπως ο ομιλητής) μπορεί να μη θυμάται τον τίτλο του· αλλά και, μέσω της λέξης *επιτέλους*, ένα πρόσωπο που, αν και κατεξοχήν αρμόδιο, δεν έχει καταφέρει να φέρει σε πέρας ένα έργο αποτελεσματικά.

Στο επόμενο παράδειγμα, ο Ν.Μιχαλολιάκος αντιπαραθέτει μια μακροσκελή αρνητική αξιολόγηση του πολιτικού συστήματος με έναν θετικό όρο, δημιουργώντας ειρωνική αντίθεση:

*(24) Στο σημείο αυτό, μιλώντας για την τραγική κατάσταση στην οποία βρίσκεται και ο Έλληνας αγρότης, όπως και ολόκληρος ο ελληνικός λαός, πρέπει να επισημάνουμε τις διαχρονικές ευθύνες του πολιτικού μας συστήματος, αυτού που κυβέρνησε τη χώρα μας τα τελευταία τριάντα δύο χρόνια, από τη Μεταπολίτευση, θα έλεγα και μετά, κυρίως, όμως του πολιτικού συστήματος αυτών των κυβερνήσεων που διαχειρίστηκαν δισεκατομμύρια κονδύλια, προκειμένου να αναδιατάξουν, αν **θέλετε**, την ελληνική οικονομία.*

Ο θετικός όρος *αναδιατάξουν* ηχεί ειρωνικός μετά από τους απαξιωτικούς χαρακτηρισμούς για το πολιτικό σύστημα, πράγμα που επιτείνεται από τον δείκτη

ομιλίας *αν θέλετε* (υπό την έννοια του «έτσι είναι, αν έτσι νομίζετε»). Ο συγκεκριμένος δείκτης χρησιμοποιείται συστηματικά με ειρωνική λειτουργία από τον Ν. Μιχαλολιάκο. Ταυτόχρονα, απαξιώνεται ολόκληρη η περίοδος της Μεταπολίτευσης.

Στο επόμενο παράδειγμα, ο ομιλητής, ειρωνεύεται και αμφισβητεί την αρτιότητα της πληροφόρησης του πολιτικού αντιπάλου:

(25) *Μήπως ακούσατε κάποιες ιστορίες για βοσειδή τα οποία φορτώνονται από την Αφρική, πηγαίνουν σε άλλες χώρες και έρχονται πάλι στην Ελλάδα ως ευρωπαϊκά;*

Χρησιμοποιείται εδώ η επιστημική τροπικότητα (*μήπως*) και η αοριστία (*κάποιες ιστορίες*) με ειρωνικό τρόπο, ώστε να υποτιμηθεί η γνώση του αντιπάλου ή και, ταυτόχρονα, να επισημανθεί τυχόν εθελοτυφλία του απέναντι στην παρανομία (έμμεση κατηγορία).

6.1.4 Επιτακτική προτροπή

Σύμφωνα με τους McCabe and Lipscomb (1988: 393), η αυστηρή διαταγή αποτελεί είδος λεκτικής επιθετικότητας. Η Παρασκευά-Βελουδογιάννη (2015: 206) μιλά για τη χρήση της προσταγής στον λόγο του Ν. Μιχαλολιάκου προς τους οπαδούς του. Παρότι στα δεδομένα μας δεν εμφανίζεται το φαινόμενο της προσταγής με την αυστηρή έννοια του όρου, ο αρχηγός της Χρυσής Αυγής χρησιμοποιεί ποικίλες μορφές δεοντικής τροπικότητας με τη λειτουργία της επιτακτικής προτροπής ή υπόδειξης. Αυτή μπορεί να αφορά, παραδείγματος χάριν, συστάσεις στον πολιτικό αντίπαλο σε θέματα άσκησης πολιτικής, όπως στο παρακάτω παράδειγμα, όπου η σύσταση πραγματώνεται μέσω της προστακτικής β' πληθυντικού (*αλλάζτε*):

(26) *Σας το λέει ο κ. Πρετεντέρης, κύριοι της τρικομματικής συγκυβέρνησης, ο πλέον ένθερμος υπέρμαχος του μνημονίου, έχετε πάρει λάθος δρόμο, αλλάζτε τον!*

Στο επόμενο παράδειγμα, στο οποίο ο πολιτικός αντίπαλος παροτρύνεται να ζητήσει συγγνώμη για τα έργα του, η υπόδειξη πραγματώνεται μέσω δεοντικής τροπικότητας (θα πρέπει να κάνετε):

(27) *Εσείς εδώ, που βρίσκεστε στην Εθνική Αντιπροσωπεία και εκπροσωπείτε τα κόμματα που κυβέρνησαν όλα αυτά τα χρόνια, θα πρέπει να κάνετε, πρώτα απ' όλα, την αυτοκριτική σας και να απολογηθείτε για τον τρόπο που διαχειριστήκατε τον κρίσιμο αυτόν τομέα...*

Εδώ η προτροπή συνδυάζεται με ασαφή κατηγορία (για τον τρόπο που διαχειριστήκατε).

Στα δύο επόμενα παραδείγματα, η υπόδειξη, η οποία εμφανίζεται με τη μορφή προστακτικής, υπονοεί έλλειψη ενημέρωσης ή συνειδητοποίησης, συνδυάζει, δηλαδή, και το στοιχείο της υποτίμησης του πολιτικού αντιπάλου (βλ. και τη χρήση του γνωστικού ρήματος: *καταλάβετε το*).

(28) *Πηγαίνετε σε μια λαϊκή αγορά και θα δείτε λαθραία τσιγάρα, όπως στην δεκαετία του '50.*

(29) *Δεν έχουμε να κάνουμε με κοινούς κακοποιούς, καταλάβετε το.*

Εν ολίγοις, στα δεδομένα μας οι δεοντικές χρήσεις είναι σχετικά ήπιες μορφές όσον αφορά την έντασή τους, λειτουργούν, όμως, στο πλαίσιο της απαξίωσης του πολιτικού αντιπάλου.

6.1.5 Απειλή

Σύμφωνα με τη Havrylin (2009: 99) η απειλή (*Drohung*), ως πράξη ομιλίας, αποτελεί δήλωση επιτέλεσης πράξης (*Handlungsankündigung*). Μέσω της απειλής εκφράζεται η πρόθεση είτε της πρόκλησης, στον δέκτη, αρνητικών συναισθημάτων, είτε της επιτέλεσης μιας πράξης σε βάρος του. Η Havrylin (*ibid*) υποστηρίζει ότι η απειλή μπορεί να εκφράζει πραγματικά γεγονότα που πιθανόν να συμβούν στον δέκτη (*πραγματική απειλή – reale Drohung*), αλλά και να χρησιμοποιείται σαν μέσο

πρόκλησης φόβου στον δέκτη, ώστε αυτός να προβεί σε πράξεις επιτασσόμενες από τον απειλούντα (*υπό όρους απειλή – bedingte Drohung*). Η απειλή αποτελεί, φυσικά, είδος λεκτικής επιθετικότητας (Rancer and Avtgis 2006: 139).

Η απειλή στη ρητορική του Ν. Μιχαλολιάκου, σύμφωνα με τα δεδομένα μας, είναι λιγότερο συχνό φαινόμενο και πραγματώνεται με έμμεσο τρόπο. Συνήθως αναφέρεται στις αρνητικές συνέπειες των πράξεων των ίδιων των πολιτικών αντιπάλων, δηλαδή ότι θα υποστούν τα επίχειρα της κακίας τους.

Παραδείγματος χάριν, στο παρακάτω απόσπασμα, ο αρχηγός της Χρυσής Αυγής προειδοποιεί για τις συνέπειες των πράξεων των πολιτικών αντιπάλων στην υστεροφημία τους:

(30) *Η ιστορία θα κρίνει κι εμάς κι εσάς. Εμείς δεν φοβόμαστε την ετυμηγορία της. Εσείς έχετε κάθε λόγο να είστε και πιο ανήσυχoi.*

Εδώ η απειλή αφορά την ιστορική και ηθική υπόσταση του αντιπάλου. Η έκφραση *έχετε κάθε λόγο να είστε και πιο ανήσυχoi* επιτείνει την επαπειλούμενη αρνητική ετυμηγορία της ιστορίας. Η μεταφορική απειλή συνοδεύεται από αυτοεξύψωση μέσω της φράσης *εμείς δεν φοβόμαστε*. Η ίδια φράση υπονοεί ότι ο αντίπαλος θα πρέπει να φοβάται.

Στο επόμενο παράδειγμα αναμειγνύεται η έγκληση του πολιτικού αντιπάλου (*έχετε μεγάλη ευθύνη*) με την κινδυνολογία, ενώ επιτείνεται από έκφραση υπερβολής μεταφυσικού χαρακτήρα (*παγκόσμιο Αρμαγεδδώνα*). Και εδώ, η απειλή είναι έμμεση και αφορά τις συνέπειες των πράξεων των ίδιων των αντιπάλων.

(31) *Κύριοι, έχετε μεγάλη ευθύνη. Κάνετε την Ελλάδα μέρος ενός προβλήματος που αποτελεί παγκόσμιο Αρμαγεδδώνα.*

6.1.6. Λοιδορία

Η Dynel (2013: 308) αναφέρει τη λοιδορία (*ridicule*) ως στοιχείο λεκτικής επιθετικότητας στον πολιτικό λόγο. Μέσω αυτής της τεχνικής ο πολιτικός αντίπαλος γελοιοποιείται και απαξιώνεται. Το συγκεκριμένο φαινόμενο δεν είναι ιδιαίτερα

συχνό στον κοινοβουλευτικό λόγο του Νικόλαου Μιχαλολιάκου, χρησιμοποιείται, όμως, συστηματικά από τον Η.-C. Strache (βλ. κατωτέρω).

Η λοιδωρία του πολιτικού αντίπαλου επιτυγχάνεται από τον Ν. Μιχαλολιάκο μέσω της χρήσης της αργκό. Στα παρακάτω παραδείγματα, ο αντίπαλος κατηγορείται ότι διαπλέκεται με εξωπολιτικά και εξωκοινοβουλευτικά στοιχεία, τα οποία χαρακτηρίζονται μέσω λεξιλογίου που αναφέρεται σε φορείς της παρανομίας και του περιθωρίου (*νταβατζήδες, αεριτζήδες*):

(32) *Τι κάνετε; Επιβραβεύετε τους «αεριτζήδες», διαγράφοντας τα χρέη τους;*

(33) *Διότι λέτε στους Βουλευτές της τρικομματικής μνημονιακής συγκυβέρνησης «εάν δεν ψηφίσετε αυτό το νομοσχέδιο, θα πέσει η Κυβέρνηση, δεν θα πάρουμε τη δόση, θα γυρίσουμε στη δραχμή» και άλλα πολλά τέλος πάντων, με τα οποία συμφωνούν απόλυτα οι νταβατζήδες που κατευθύνουν τη δημόσια γνώμη σε αυτήν τη χώρα, που κατευθύνουν τα κανάλια και τις φυλλάδες ή μάλλον που νομίζουν ότι τις κατευθύνουν, διότι και σε δημοσκόπηση που έγινε θεωρούνται πλέον αναξιόπιστοι και η μεγαλύτερη απόδειξη ότι είναι αναξιόπιστοι είναι ότι σταθερά τρίτη δύναμη σε όλες τις πολιτικές έρευνες είναι η Χρυσή Αυγή, που υβρίζουν εδώ και δύο χρόνια με πάθος όλοι αυτοί οι εκμαυλιστές του ελληνικού λαού.*

Εδώ ο Ν. Μιχαλολιάκος, αντί να απευθύνει τους απαξιωτικούς χαρακτηρισμούς ευθέως στον πολιτικό αντίπαλο, τον κατηγορεί και τον λοιδωρεί συσχετίζοντάς τον με τους εξωγενείς φορείς για τους οποίους χρησιμοποιεί τους συγκεκριμένους χαρακτηρισμούς.

6.2. Η λεκτική επιθετικότητα στον λόγο του C.-H. Strache

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, σημαντικό χαρακτηριστικό της ρητορικής του Η.-C. Strache κατά τις κοινοβουλευτικές συνεδριάσεις είναι η διακοπή της ρύμης του λόγου συναδέλφων του βουλευτών κατά τη διάρκεια της αγόρευσής τους. Για τον λόγο αυτό, επιλέχθηκε να εξορυχθούν όλα τα σημεία εντός του κόρπους όπου ο αρχηγός του FPÖ εμφανίζεται να διακόπτει συνάδελφό του παρεμβαίνοντας στην ομιλία του,

και να μελετηθούν, πρώτον, ως προς το αν αποτελούν στοιχείο λεκτικής επιθετικότητας και, δεύτερον, ως προς τις μορφές επιθετικότητας που πραγματώνουν.

Σύμφωνα με τον Hutchby (2008: 226) η διακοπή (interruption) συνιστά την παρεκβατική πράξη του να ξεκινά κανείς να μιλά κατά τη διάρκεια της ομιλίας κάποιου άλλου ή να μην αφήνει το άλλο άτομο να τελειώσει.⁷ Το συγκεκριμένο γλωσσικό φαινόμενο, το οποίο στην ουσία αφορά τη διακοπή της ρύμης του λόγου άλλου ατόμου ή και την αφαίρεση ή απόπειρα αφαίρεσης του λόγου από άλλο άτομο, θα μπορούσε να συγκαταλέγεται εξ ορισμού στις πράξεις αγένειας. Έχει, όμως, διαπιστωθεί ότι η διακοπή μπορεί να αποτελεί παντελώς ουδέτερη γλωσσική πράξη (όπως η ξαφνική προειδοποίηση για επικείμενο κίνδυνο) ή να κυμαίνεται από πράξη αλληλέγγυα και υποστηρικτική προς συνομιλητή έως πράξη επιβολής, επίδειξης ισχύος ή έκφρασης εχθρότητας. Η Tsilirakou (1994) διακρίνει μεταξύ *συνεργατικής* και *ανταγωνιστικής διακοπής* (*affiliative/disaffiliative interruption*). Η συνεργατική διακοπή έχει ως σκοπό/αποτέλεσμα τη διατήρηση του προσώπου του συνομιλητή (face-saving) μέσω γλωσσικών μέσων που εκφράζουν συμφωνία (με την έννοια της αποδοχής, έγκρισης, σύγκλισης, υποστήριξης, αλληλεγγύης κ.λπ.), ενώ η ανταγωνιστική διακοπή έχει ως σκοπό/αποτέλεσμα την απειλή του προσώπου του συνομιλητή (face-threatening) μέσω γλωσσικών στοιχείων που εκφράζουν διαφωνία (με την έννοια της διαφοροποίησης, αντίθεσης, ασυμβατότητας, σύγκρουσης, αποδοκιμασίας κ.λπ.) (βλ. και Murata 1993 και Bayraktaroglu and Sifianou 2012).

Είναι σαφές ότι η ανταγωνιστική διακοπή μπορεί να λειτουργήσει στο πλαίσιο της λεκτικής επιθετικότητας. Όπως θα αναλυθεί παρακάτω, ο H.-C. Strache χρησιμοποιεί τη ρητορική αυτή στρατηγική για να εκφράσει επικρίσεις, διαφωνίες, αρνητικές αξιολογικές κρίσεις κ.λπ., αλλά και, εν γένει, για να διαταράξει την ομαλή κοινοβουλευτική διαδικασία. Παρακάτω αναλύονται οι λειτουργίες της διακοπής στον λόγο του αρχηγού του FPÖ.

⁷ Ο Hutchby (2008: 226) δίνει τον εξής τεχνικό ορισμό για τη διακοπή:
“To interrupt is to start up a turn at a point which is not a legitimate transition-relevance place: to start up in the course of a turn-construction unit before that unit has reached a projectable completion point. It is also, seemingly, an attempt to deny the speaker’s right to take that turn-construction unit to its first possible completion; to “take the floor” from a current speaker.”

6.2.1 Κατηγορία

Σύμφωνα με τα δεδομένα μας, ο H.-C. Strache συστηματικά διακόπτει τις αγορεύσεις συναδέλφων για να εκφράσει κατηγορίες και επικρίσεις. Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, μια κατηγορία μπορεί να είναι άμεση ή και έμμεση.

Στο επόμενο παράδειγμα διατυπώνεται άμεση κατηγορία (μέσω β' προσώπου) για παραβίαση νομικού χαρακτήρα. Η επανάληψη με παράφραση λειτουργεί επιτακτικά:

(34) *Das Maastricht-Recht habt ihr gebrochen! Ihr habt Rechtsbruch begangen!*

«Έχετε παραβιάσει το δίκαιο του Μάαστριχτ. Έχετε διαπράξει παραβίαση του δικαίου!»

Εδώ, το ρήμα *διαπράξει*, το οποίο αναφέρεται σε παραβιάσεις του νόμου, εκφράζει σαφώς το ζήτημα της παρανομίας.

Στα παρακάτω παραδείγματα εκφράζεται άμεση κατηγορία ηθικού χαρακτήρα:

(35) *Sie brechen Ihr Versprechen gegenüber der Bevölkerung! Volksabstimmung! Volksabstimmung!*

«Αθετήσατε την υπόσχεσή σας προς το λαό! Δημοψήφισμα! Δημοψήφισμα!»

Μέσω της χρήσης β' πληθυντικού προσώπου, ο αντίπαλος κατηγορείται κατά πρόσωπο ότι αθέτησε την υπόσχεσή του προς τον λαό. Ταυτόχρονα, διενεργείται έμμεση παρότρυνση (δηλ. με απουσία δεοντικής τροπικότητας ή άλλου δείκτη έκφρασης επιβολής), πλην όμως έντονη μέσω της στερεότυπης επανάληψης μιας επίμαχης λέξης (*Δημοψήφισμα!*).

Στο επόμενο παράδειγμα, ο Strache διακόπτει τον ομιλητή άλλου κόμματος, κατηγορώντας τον ευθέως ότι ψεύδεται (*ψεύδεστε*), και μάλιστα εσκεμμένα (*παρότι γνωρίζετε*).

(36) *Das ist falsch, absolut falsch! Das ist absolut falsch, was Sie hier behaupten!
Wider besseres Wissen lügen Sie hier!*

«Είναι λάθος, εντελώς λάθος! Είναι εντελώς λάθος αυτό που ισχυρίζεστε! Ψεύδεστε, παρότι γνωρίζετε!»

Η επανάληψη (*Είναι λάθος, εντελώς λάθος! Είναι εντελώς λάθος*) λειτουργεί επιτακτικά.

Στο επόμενο παράδειγμα, η άμεση επίκριση/επίπληξη επιτείνεται μέσω της δεοντικής τροπικότητας (*θα πρέπει*).

(37) *Sie sollten sich schämen!*

«Θα πρέπει να ντρέπεστε!»

Στο επόμενο παράδειγμα δεν υφίσταται άμεση απεύθυνση (π.χ. β' πρόσωπο), δίνοντας έναν έμμεσο τόνο στην κατηγορία:

(38) *Der Gaddafi hat die Grünen gesponsert! Das ist der einzige Nachweis ...! – Das dazu.*

«Ο Καντάφι στήριξε οικονομικά τους Πράσινους! Αυτό είναι η μοναδική απόδειξη! Αυτά λοιπόν.»

Παρά ταύτα, η έγκληση είναι σαφής, καθώς, πρώτον, κατονομάζεται το αντίπαλο κόμμα και, δεύτερον, για να διατυπώσει τη συγκεκριμένη κατηγορία, ο Strache έχει διακόψει βουλευτή των Πρασίνων, δηλ. του κόμματος στο οποίο έστω πλαγίως αναφέρεται επικριτικά.

Στο επόμενο παράδειγμα εκφράζεται έμμεση κατηγορία, μέσω της χρήσης παθητικής φωνής:

(39) *Die Leute werden über den Tisch gezogen!*

«Εξαπατάται ο κόσμος!»

Στο επόμενο παράδειγμα, ο πολιτικός αντίπαλος εγκαλείται έμμεσα μέσω ερώτησης:

(40) *Was ist mit dem Scheitern der Währungsunion? Frage 2 bitte beantworten!*

«Και τι γίνεται με την αποτυχία της νομισματικής ένωσης; Απαντήστε παρακαλώ στην ερώτηση 2!»

Εδώ η ερωτηματική δομή και η απρόσωπη σύνταξη (*was ist*) καθιστά την κατηγορία εντελώς πλάγια, ταυτόχρονα, όμως, της προσδίδει έναν ανακριτικό, εγκληματικό χαρακτήρα. Η χρήση της προστακτικής (*απαντήστε*) λειτουργεί επιτακτικά και επιτακτικά.

Στο επόμενο παράδειγμα, ο υπαίτιος και πάλι δεν κατονομάζεται:

(41) *Siehe Dänemark, siehe Schweden, andere Volkswirtschaften, die Wirtschaftswachstum haben im Unterschied zu uns!*

«Δείτε τη Δανία, δείτε τη Σουηδία, άλλες οικονομίες, που έχουν οικονομική ανάπτυξη σε αντίθεση με μας.»

Εδώ υπάρχει αναφορά του Strache σε άλλα κράτη της ΕΕ, τα οποία παρουσιάζουν οικονομική ανάπτυξη. Η κατηγορία συνίσταται στο ότι αντιπαραβάλλονται με την Αυστρία. Πρόκειται για έμμεση έγκληση του αντιπάλου, επιτεινόμενη, όμως, από την προστακτική (*δείτε*), η οποία λειτουργεί τρόπον τινά συμμορφωτικά.

6.2.2. Αντίρρηση

Η αντίρρηση με την έννοια της διαφωνίας (*disagreement*) σύμφωνα με την Murata (1993:390) ανήκει στην κατηγορία της παρεμβατικής διακοπής (*intrusive interruption*) και πραγματώνεται όταν ο ομιλητής επιθυμεί να αλλάξει το θέμα της συζήτησης ή να πάρει το λόγο διαφωνώντας, εκφράζοντας, δηλαδή την αντίρρησή του στα λεγόμενα του ομιλητή. Η αντίρρηση ως στοιχείο λεκτικής επιθετικότητας με τη μορφή αυτοάμυνας χρησιμοποιείται επαναληπτικά από τον H.-C. Strache.

Η αντίρρηση εκφράζεται εμφανώς και συστηματικά με τη χρήση αρνητικής μορφολογίας, π.χ. αρνητικών μορίων της γερμανικής γλώσσας, όπως το *nicht* («δεν») ή το *nein* («όχι») ή το αρνητικό πρόθημα *un-*:

(42) *Das ist ja nicht richtig!*

«Δεν είναι σωστό!»

(43) *Das ist falsch und unwahr! Wir haben genau das Gegenteil getan!*

«Είναι λάθος και ψέμα! Κάναμε το ακριβώς αντίθετο!»

(44) *Das ist ja unwahr, was Sie hier behaupten! Ein Klub hat zu entscheiden!*

«Αυτό που υποστηρίζετε είναι αναληθές. Το κόμμα πρέπει να αποφασίσει!»

Η αντίρρηση διαπλέκεται συχνά με την κατηγορία:

(45) *Das wollen wir nicht!*

«Εμείς αυτό δεν το θέλουμε!»

Das wollen Sie! Sie wollen das amerikanische System!

«Αυτό το θέλετε εσείς! Θέλετε το αμερικάνικο σύστημα!»

Εδώ εκφράζεται έντονη αντίρρηση μέσω συνεχόμενων παρεμβάσεων αλλά και μέσω απόπειρας αποκατάστασης της αλήθειας (*Θέλετε το αμερικάνικο σύστημα*), σύμφωνα με την οποία οι αντίπαλοι επικρίνονται ότι προτιμούν ένα ξενόφερτο σύστημα.

6.2.3. Διαμαρτυρία

Συγγενής με την αντίρρηση είναι και η διαμαρτυρία, που σε ορισμένες περιπτώσεις χρησιμοποιείται από τον H.-C. Strache. Οι διαμαρτυρίες του αφορούν συνήθως διαδικαστικά ζητήματα όπως η μη τήρηση της ημερήσιας διάταξης (με πιθανή υπονόηση ότι αυτό γίνεται σκόπιμα):

(46) *Heute ohne Redezeit einfach so hineinschieben!*

«Σήμερα δεν το συζητάμε, κι απλά το περνάτε!»

(47) *Frau Minister, bitte die Frage 2! Die Frage 2 haben Sie nicht beantwortet!*

«Κυρία Υπουργέ, παρακαλώ την ερώτηση 2! Δεν απαντήσατε την ερώτηση 2!»

6.2.4. Ειρωνία

Όπως και ο Ν. Μιχαλολιάκος, χρησιμοποιεί και ο Η.-C. Strache την ειρωνία ως τεχνική λεκτικής επιθετικότητας. Η ειρωνία χρησιμοποιείται συστηματικά από τον Η.-C. Strache για να υπονομευθεί έντεχνα η αξία αλλά και η ακεραιότητα του πολιτικού αντιπάλου.

Στο παρακάτω παράδειγμα ο τελευταίος διακόπτει ομιλητή ο οποίος υπερασπίζεται συγκεκριμένα μέτρα τα οποία υποστηρίζει ότι απέδωσαν σταθερότητα:

(48) *Eine tolle Stabilität zusammengebracht!*

«Και τι υπέροχη σταθερότητα που έφερε!»

Η θετική έκφραση (*υπέροχη σταθερότητα*) φέρει το στοιχείο της ειρωνίας.

Στο επόμενο παράδειγμα ο Strache, μέσω καταφατικής δομής (*αυτό είναι λοιπόν*) και της επανάληψής του, διατυπώνει ειρωνικά την αμφισβήτησή του για το αν πρόκειται πράγματι για βέτο.

(49) *So schaut das Veto der ÖVP aus! So schaut das Veto der ÖVP aus!*

«Αυτό λοιπόν είναι το βέτο του ÖVP! Αυτό λοιπόν είναι το βέτο του ÖVP!»

Στο επόμενο παράδειγμα, ο Strache ειρωνεύεται συνάδελφο του συντηρητικού κόμματος ο οποίος υποστηρίζει ότι το κόμμα του ενήργησε με υπευθυνότητα σε θέματα αύξησης της ανεργίας λόγω της κρίσης:

(50) *Darum haben wir aktuell eine Rekordarbeitslosigkeit!*

«Γι' αυτό έχουμε αυτή τη στιγμή ρεκόρ ανεργίας!»

Το αιτιολογικό επίρρημα *darum* εισάγει την ειρωνία, αντιπαραβάλλοντας τη θετική διατύπωση του συναδέλφου του Strache με μία αρνητική (*ρεκόρ ανεργίας*).

Στο επόμενο παράδειγμα, ο Strache ειρωνεύεται συνάδελφο του συντηρητικού κόμματος, χαρακτηρίζοντάς τον μαρξιστή:

(51) *Ich finde, dass ihr eh gut zusammenpasst, der Krainer und Sie! Der „Marxist Bartenstein“!*

«Θεωρώ ότι εσείς ταιριάζετε αρκετά, ο Κράινερ κι εσείς. Ο «μαρξιστής Μπάρτενσταϊν»!»

Το συγκεκριμένο παράδειγμα εμπεριέχει και το στοιχείο της λαιδορίας προς τον συνάδελφο Μπάρτενσταϊν, αλλά και προς τον Κράινερ. Η λαιδορία ως τεχνική λεκτικής επιθετικότητας παρουσιάζεται παρακάτω.

6.2.5. Λαιδορία

Όπως προειπώθηκε, σύμφωνα με την Dynel (2013: 308), η λαιδορία (*ridicule*) αποτελεί στοιχείο λεκτικής επιθετικότητας στον πολιτικό λόγο, μέσω της οποίας ο πολιτικός αντίπαλος γελοιοποιείται και απαξιώνεται.

Στο επόμενο παράδειγμα, ο συνάδελφος τον οποίο διακόπτει ο Strache λαιδορείται ευθέως μέσω σχετικής λεξιλογικής επιλογής (*γελοίο*):

(52) *Das war wirklich lächerlich! ... von der Bevölkerung!*

«Αυτό ήταν πραγματικά γελοίο! ... απ' το λαό!»

Η απαξιωτική κρίση συνοδεύεται από επιτατικό (*πραγματικά*).

Παρόμοιοι χλευαστικοί χαρακτηρισμοί υπάρχουν στα κατωτέρω παραδείγματα:

(53) *Ist das jetzt ein Witz? Der Witz des Tages?*

«Ανέκδοτο είναι αυτό; Το ανέκδοτο της ημέρας;»

(54) *Na gute Nacht!*

«Άντε γειά!»

Στο επόμενο παράδειγμα, ο ευθέως αρνητικός χαρακτηρισμός (*κακός*) λαμβάνει τον χαρακτήρα χλευασμού, καθώς συνοδεύεται από ερωτηματική δομή και το επίρρημα *όντως*:

(55) *Waren Sie selbst wirklich so ein schlechter Ausbildner?*

«Ήσασταν *όντως* τόσο κακός εκπαιδευτής;»

Συχνά, η λοιδορία είναι αξεδιάλυτα συνδεδεμένη με την ειρωνία, όπως στα κατωτέρω παραδείγματα:

(56) *Jubelschreie bei der österreichischen Bevölkerung!*

«Αλλαλαγμοί χαράς από τον αυστριακό λαό!»

(57) *Freudentänze der Menschen auf den Straßen nach der Rede von Kopf!*

«Γλεντάει ο κόσμος στους δρόμους μετά την ομιλία του Κόπφ!»

Με τους θετικούς όρους *Jubelschreie* («αλλαλαγμοί χαράς») και *Freudentänze* (κατά λέξη: «χοροί χαράς») ο Strache ειρωνεύεται μέσω της αντίθεσης (των υποτιθέμενων αντιδράσεων των πολιτών προς τις υπονοούμενα αρνητικές πράξεις του αντιπάλου), ενώ επίσης λοιδορεί μέσω της υπερβολής που εκφράζεται από τους έντονα παραστατικούς προαναφερθέντες όρους που δηλώνουν τους «πανηγυρισμούς».

Η λοιδορία επίσης διαπλέκεται με την κατηγορία:

(58) *Das ist Ihr Modell! Sie wollen ja auch einen türkischen Bürgermeister für Wien!*

«Αυτό είναι το πρότυπό σας! Εσείς φυσικά θέλετε κι έναν Τούρκο για δήμαρχο Βιέννης.»

Στο συγκεκριμένο παράδειγμα η κατηγορία και ο χλευασμός έχουν διπλή στόχευση, καθώς αφορούν όχι μόνον τον πολιτικό αντίπαλο τον οποίο ο Strache διακόπτει, αλλά και, έμμεσα, μιαν άλλη εθνότητα (τους Τούρκους). Η λοιδορία επιτυγχάνεται μέσω του προϋποτιθέμενου και υπονοούμενου παραλογισμού του να έχει η Βιέννη Τούρκο δήμαρχο. Η κατηγορία έγκειται στο ότι υπονοείται ότι αυτός ο (υποτιθέμενος) παραλογισμός προωθείται από τους πολιτικούς αντιπάλους (*αυτό είναι το πρότυπό*

σας!). Η λαιδορία επιτείνεται από τη θετική έννοια του όρου *πρότυπο*, η οποία εμπεριέχει και ειρωνία.

Στο επόμενο παράδειγμα, η λαιδορία διαπλέκεται έντεχνα με την ειρωνία αλλά και την κατηγορία. Ο Strache κατηγορεί την βουλευτή Fekter για ψεύδη, ενώ ταυτόχρονα την ειρωνεύεται και την χλευάζει:

(59) *Das ist heute die Märchenstunde der Frau Fekter!*

«Τώρα είναι η ώρα του παραμυθιού της κυρίας Φέκτερ.»

Εδώ, ο όρος *Märchenstunde* («ώρα του παραμυθιού») επιτελεί πολλαπλές λειτουργίες, καθώς αφενός χαρακτηρίζει με έμμεσο και μάλλον χιουμοριστικό τρόπο τα λόγια της βουλευτού Φέκτερ ως ψεύδη, ενώ ταυτόχρονα παρομοιάζει μια κοινοβουλευτική λειτουργία, την αγόρευση, με μια πράξη που κανονικά λαμβάνει χώρα σε παιδικό σταθμό. Με τον τρόπο αυτό, η βουλευτής παρομοιάζεται με νηπιαγωγό που λέει παραμύθια στα παιδάκια, χλευάζοντας και απαξιώνοντας έτσι την υπόστασή της ως εκλεγμένης πολιτικού. Η ειρωνία έγκειται στις θετικές συνυποδηλώσεις που φέρονται από την παιδαγωγική, ψυχαγωγική και καταπραϊντική δράση του να διαβάζει κανείς παραμύθια σε μικρά παιδιά.

Εδώ, φυσικά, όπως και σε προηγούμενα παραδείγματα του φαινομένου της λαιδορίας, υπάρχει έντονο το στοιχείο του χιούμορ. Η Dynel (2011: 126-27) υποστηρίζει ότι το χιούμορ μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τους πολιτικούς ως τεχνική λεκτικής επιθετικότητας. Σε τέτοιες περιπτώσεις, πρόκειται για ανταγωνιστικό χιούμορ που λειτουργεί ως μοχλός ανάπτυξης ισχύος έναντι του πολιτικού αντιπάλου (*disaffiliative, power-building humour*) και ως υπονομευτική (*subversive*) ρητορική στρατηγική. Τονίζει, επίσης, ότι το χιούμορ είναι κατάλληλο για μια τέτοια λειτουργία στο πολιτικό πεδίο, όπου (ιδίως σε κοινοβουλευτικά περιβάλλοντα), η απροκάλυπτη λεκτική βία θα ήταν ανάρμοστη, ενώ με τη χρήση του ο λόγος εναρμονίζεται με το λεκτικό πρωτόκολλο του συγκεκριμένου χώρου. Επίσης, η Dynel υποστηρίζει ότι η συγκεκριμένη λειτουργία του χιούμορ μαρτυρεί το πόσο πνευματώδης είναι ο ομιλητής που είναι λεκτικά επιθετικός.

6.2.6. Υποτίμηση

Την τεχνική της υποτίμησης χρησιμοποιεί και ο C.-H. Strache, όμως λιγότερο από τον N. Μιχαλολιάκο. Και εδώ, η υποτίμηση συνίσταται στην αμφισβήτηση της επάρκειας του πολιτικού αντιπάλου.

Στο παρακάτω παράδειγμα αμφισβητείται η επάρκεια ενημέρωσης του βουλευτή που ο Strache διακόπτει, σχετικά με ζητήματα που αφορούν το έργο του:

(60) *Hat Ihnen Herr Gradauer gestern nicht mitgeteilt, dass ein paar Punkte offen sind.*

«Δε σας είπε χτες ο κ. Γκραντάουερ ότι υπάρχουν ακόμα κάποια ανοιχτά σημεία;»

(61) Μέσω της αρνητικής ερώτησης επιτείνεται η υποτίμηση, καθώς προϋποτίθεται ότι ο βουλευτής θα έπρεπε να είναι ενήμερος.

Στο επόμενο παράδειγμα αμφισβητούνται οι γνώσεις του πολιτικού στον οποίο ο Strache αναφέρεται:

(62) *Indien liegt nicht im Nahen Osten, wie Gerald Grosz glaubt! Indien liegt nicht im Nahen Osten, Herr Grosz!...*

«Η Ινδία δε βρίσκεται στη Μέση Ανατολή, όπως πιστεύει ο Γκέραλντ Γκρος! Η Ινδία δε βρίσκεται στη Μέση Ανατολή, κύριε Γκρος!»

Wo liegt Indien? Im Nahen Osten?...

«Πού βρίσκεται η Ινδία; Στη Μέση Ανατολή;»

Indien liegt nicht im Nahen Osten! Sie sollten Geographie studieren!

«Η Ινδία δεν βρίσκεται στη Μέση Ανατολή. Θα έπρεπε να σπουδάσετε γεωγραφία!»

Εδώ αμφισβητούνται οι γνώσεις του Γκέραλντ Γκρος στην γεωγραφία, καθώς επιπλήττεται διότι δεν φαίνεται να γνωρίζει ότι η Ινδία δεν βρίσκεται στη Μέση Ανατολή. Ταυτόχρονα, μέσω της επανάληψης της παρατήρησης σε ύφος ερώτησης προς μαθητή (εμπεριέχοντας μάλιστα το «λάθος»: *στη Μέση Ανατολή;*), ο πολιτικός λαιδορείται, ενώ το παράδειγμα περιέχει και ειρωνία μέσω της προτροπής να σπουδάσει ο βουλευτής γεωγραφία. Η επιμονή του Strache στο ζήτημα μέσω

επαναλαμβανόμενων παρεμβολών επιτείνει περαιτέρω τον εξευτελισμό του Γκρος ως προς την ανεπάρκεια των γνώσεών του.

Στο επόμενο παράδειγμα, ο Strache υποτιμά τις ικανότητες πειθούς του πολιτικού του συντηρητικού κόμματος στον οποίο αναφέρεται,

(63) *Da klatscht nicht mal die eigene Fraktion! Kein Applaus bei der ÖVP! Aber es war erheiternd!*

«Εδώ δεν χειροκροτεί ούτε η παράταξή σας! Κανένα χειροκρότημα από το ÖVP! Αλλά το διασκεδάσαμε!»

επισημαίνοντας την ανικανότητά του να πείσει ακόμα και το ίδιο του το κόμμα (η οποία μαρτυρείται από την απουσία χειροκροτήματος). Η τελευταία φράση *Αλλά το διασκεδάσαμε* λειτουργεί χλευαστικά και ειρωνικά.

6.2.7. Επιτακτική προτροπή

Η πράξη της προτροπής-υπόδειξης πραγματώνεται στον παρεμβατικό λόγο του Η.-C. Strache με ποικίλες γλωσσικές μορφές. Στο παρακάτω παράδειγμα, ο αρχηγός του FPÖ χρησιμοποιεί την προστακτική:

(64) *Was ist mit dem Scheitern der Währungsunion? Frage 2 bitte beantworten!*

«Και τι γίνεται με την αποτυχία της νομισματικής ένωσης; Παρακαλώ απαντήστε στην ερώτηση 2!»

Εδώ, η δεοντική τροπικότητα συνδυάζεται με το επιφώνημα έκφρασης ευγένειας *bitte* «παρακαλώ», το οποίο, εντείνει την επιτακτικότητα. Η συγκεκριμένη πραγμάτωση φαίνεται να αφορά την περίπτωση της *υπέρμετρης ευγένειας* (*overpoliteness*) με αρνητική (εδώ επιθετική) λειτουργία (βλ. Locher (2004: 90) και Culpeper (2011: 101f) για τη χρήση της υπέρμετρης ευγένειας ως δείκτη αγένειας).

Στο παρακάτω παράδειγμα, με τη χρήση προστακτικής, ο H.-C. Strache υποδεικνύει στον συνάδελφο Καπ να ενημερωθεί, εκφράζοντας ταυτόχρονα αντίρρηση:

(65) *Lesen Sie die Berichte, Herr Cap! Das stimmt ja nicht!*

«Διαβάστε την αναφορά, κύριε Καπ! Αυτό δεν ισχύει!»

Στο επόμενο παράδειγμα, και πάλι με τη χρήση προστακτικής, ο H.-C. Strache υποδεικνύει τρόπο διαχείρισης της εξουσίας, ταυτόχρονα κινδυνολογώντας:

(66) *Kärnten das Geld geben wird! Gebt das den Kärntnern, bevor es nichts mehr wert ist bei dieser Inflation!*

«Η Καρινθία θα δώσει τα λεφτά; Δώστε τα στους Καρίνθιους, πριν χάσουν τελείως την αξία τους απ' τον πληθωρισμό!»

Στο επόμενο παράδειγμα, ο H.-C. Strache υποδεικνύει, εκφράζοντας ταυτόχρονα έμμεση κατηγορία για παρανομία:

(67) *Es gibt ein entsprechendes Verfahren! Nehmen Sie den Rechtsstaat zur Kenntnis!*

«Υπάρχει μια αντίστοιχη δίκη! Λάβετε υπόψη σας το κράτος δικαίου!»

Στο ακόλουθο παράδειγμα, στο οποίο ο H.-C. Strache καλεί τον συνάδελφο να κατονομάσει συγκεκριμένα πρόσωπα, παρατηρείται το φαινόμενο της υπέρμετρης ευγένειας, η οποία κατά βάση λειτουργεί ειρωνικά:

(68) *Können Sie die Verhinderer beim Namen nennen? Wer sind die Verhinderer?*

Wir würden gerne die Verhinderer mit Namen hören!

«Μπορείτε να μας πείτε τους αντιρρησίες με το όνομά τους; Ευχαρίστως θα ακούγαμε τα ονόματα των αντιρρησιών!»

Εδώ, η υπέρμετρη ευγένεια πραγματώνεται μέσω της υποτακτικής (*wir würden ... hören* «θα ακούγαμε») σε συνδυασμό με το θετικό επίρρημα *gerne* «ευχαρίστως», καθώς επίσης και με την παρουσία του ρήματος *können*, που εισάγει προτάσεις που πραγματώνουν την πράξη ομιλίας του ευγενικού αιτήματος (*können Sie ... nennen* «μπορείτε ... να ονομάσετε») και του πληθυντικού ευγενείας (*Sie* «εσείς»).

Στο επόμενο παράδειγμα, το επιτακτικό αίτημα δεν συνοδεύεται από καμία μορφή δεοντικής τροπικότητας:

(69) *Sie brechen Ihr Versprechen gegenüber der Bevölkerung! Volksabstimmung! Volksabstimmung!*

«Αθετήσατε την υπόσχεσή σας προς το λαό! Δημοψήφισμα! Δημοψήφισμα!»

Εδώ, η απαίτηση για δημοψήφισμα εκφράζεται μέσω της επίμονης και πολλαπλής επανάληψης (βλ. και παράρτημα για την όλη παρέμβαση).

Γενικά, η επιτακτική προτροπή στις παρεμβάσεις του H.-C. Strache, παρότι δεν είναι υπέρμετρα επιθετική, συνδυάζεται με άλλες αρνητικές λειτουργίες (κατηγορία, ειρωνία, αντίρρηση κ.λπ.), επιτείνοντάς τις και δημιουργώντας ένα κλίμα πίεσης και αναταραχής.

6.2.8 Συμφωνία (με κατηγορία προς τρίτους)

Εκτός από την ανταγωνιστική παρεμβολή, παραδείγματα της οποίας αναλύθηκαν ανωτέρω, στο κόρπους του C.-H. Strache παρατηρήθηκε και μικρός αριθμός συνεργατικών παρεμβολών. Σ' αυτή την περίπτωση, σκοπός του ομιλητή είναι να συμφωνήσει με τα λεγόμενα του ατόμου τον οποίο διακόπτει και να επαυξήσει. Η συμφωνία με τα λεγόμενα του ατόμου που διακόπτεται είναι αυτή καθαυτή μία μορφή που δεν εμπίπτει στα πλαίσια της λεκτικής επιθετικότητας. Στην περίπτωση του C.-H. Strache, όμως, η συνεργατική παρεμβολή χρησιμοποιείται για να εκφράσει κατηγορία προς τρίτους και υπό αυτήν την έννοια μπορεί να συμπεριληφθεί στις μορφές λεκτικής επιθετικότητας, όχι όμως απευθυνόμενη προς τον υφιστάμενο την παρεμβολή. Με άλλα λόγια, ο Strache «σιγοντάρει» την αντιπολιτευτική διάθεση του ατόμου που ο ίδιος διακόπτει.

Στα ακόλουθα παραδείγματα, ο Strache διακόπτει τα λεγόμενα συναδέλφου που έχει εκφράσει κάτι αρνητικό για πολιτικούς αντιπάλους, συμφωνώντας μαζί του:

(70) *Das ist wirklich ein Skandal!*

«Είναι σκάνδαλο!»

(71) *Unfassbar ist das!*

«Είναι αδιανόητο!»

(72) *Das ist ein Skandal! Unfassbar! So werden die Leute wieder abgezockt!*

«Είναι σκάνδαλο! Αδιανόητο! Πάλι θα γδάρετε τον κόσμο!»

Στο επόμενο παράδειγμα, η συμφωνία και επαύξηση που περιλαμβάνει και κατηγορία προς τρίτους διενεργείται μέσω προσβλητικού χαρακτηρισμού:

(73) *Das ist die Sauerei!*

«Αυτή είναι η γαϊδουριά!»

6.2.9 Διατάραξη

Όπως διαφαίνεται και από τα ανωτέρω παραδείγματα, ο Η.-C. Strache υιοθετεί μια ρητορική τακτική ιδιαίτερα παρεμβατική, με αλληπάλληλες εκτός διαδικασίας διακοπές και παρεμβολές στις αγορεύσεις των συναδέλφων.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα, το οποίο επαναλαμβάνουμε από την ενότητα 5.2.6 ανωτέρω, είναι το εξής:

(74) *Indien liegt nicht im Nahen Osten, wie Gerald Grosz glaubt! Indien liegt nicht im Nahen Osten, Herr Grosz!...*

«Η Ινδία δε βρίσκεται στη Μέση Ανατολή, όπως πιστεύει ο Γκέραλντ Γκρος! Η Ινδία δε βρίσκεται στη Μέση Ανατολή, κύριε Γκρος!»

Wo liegt Indien? Im Nahen Osten?...

«Πού βρίσκεται η Ινδία; Στη Μέση Ανατολή;»

Indien liegt nicht im Nahen Osten! Sie sollten Geographie studieren!

«Η Ινδία δεν βρίσκεται στη Μέση Ανατολή. Θα έπρεπε να σπουδάσετε γεωγραφία!»

Εδώ ο αρχηγός του FPÖ όχι μόνον επισημαίνει μια γεωγραφική ανακρίβεια συναδέλφου, αλλά και παρατείνει την παρατήρησή του με συνεχείς επαναλήψεις και αναδιατυπώσεις σε βαθμό εξευτελιστικό.

Οι παρεμβάσεις του Η.-C. Strache συχνά λαμβάνουν τη μορφή συνεχόμενων, καταγιγιστικών διακοπών, μεταξύ των οποίων ο αγορητής είναι σε θέση μόνον λίγες λέξεις να παρεμβάλει, όπως στο παρακάτω απόσπασμα, όπου ο Strache διακόπτει συνεχώς τον καγκελάριο Φάιμαν (εδώ, όπως και στα υπόλοιπα παραδείγματα, μεταφράζονται μόνον τα λόγια του Strache):

(75) Bundeskanzler Werner Faymann (*fortsetzend*): [...] *Gestalten wir Europa und erteilen wir jenen eine Absage, die sich diebisch darauf freuen, dass irgendwelche Negativprognosen über Europa in den nächsten Jahren eintreten!* (Abg. **Strache**: *Was ist mit der Volksabstimmung, die Sie versprochen haben?* [«Τι έγινε με το δημοψήφισμα που υποσχεθήκατε;»]) *Wer nur Spaß an der Apokalypse hat, bringt nichts Konstruktives in diesem Land ein, und das hat Österreich und das hat Europa nicht verdient.* (Beifall bei SPÖ, ÖVP und Grünen. – Abg. **Strache**: *Sie brechen Ihr Versprechen gegenüber der Bevölkerung! Volksabstimmung! Volksabstimmung!* [«Αθετήσατε την υπόσχεσή σας προς το λαό! Δημοψήφισμα! Δημοψήφισμα!»]) *Mit welcher Freude, mit welchem Spaß an der Sache einzelne Redner der FPÖ im EU-Hauptausschuss erklärt haben, wie sie recht bekommen werden in diesem Zusammenbruch der Eurozone* (Abg. **Strache**: *Volksabstimmung!* [Δημοψήφισμα!]), *wie sie meinen in ihren eigenen negativen Vorhersagen, wie sie sich schon einüben im Recht-behalten-Wollen zur Zerstörung Europas* (Abg. **Strache**: *Volksabstimmung!* [«Δημοψήφισμα!»]), *damit haben wir nichts am Hut. Wir stehen zu diesem Europa* (Abg. **Strache**: *Volksabstimmung!* [«Δημοψήφισμα!»]), *wir stehen zu dieser wirtschaftlichen Entwicklung, und wir erteilen all jenen Hetzern eine Absage!* (Beifall bei SPÖ, ÖVP und Grünen. – Abg. **Strache**: *Volksabstimmung, die Sie versprochen haben!* [«Το δημοψήφισμα που υποσχεθήκατε!»])

Σε αρκετές περιπτώσεις οι παρεμβολές του Η.-C. Strache αναγκάζουν τον/την συνάδελφο να απαντήσει, μετατρέποντας έτσι την αγόρευση σε διάλογο, συχνά σε υψηλό τόνο:

(76) (Abg. **Strache**: *Also die Schuldenkaiser seid schon ihr die letzten sieben Jahre gewesen! Die letzten sieben Jahre habt ihr die höchste Schuldenentwicklung zu verantworten!*) [«Αλλά εσείς είσατε τα τελευταία 7 χρόνια οι άρχοντες του χρέους! Τα τελευταία 7 χρόνια είσατε υπόλογοι για την μεγαλύτερη αύξηση χρέους!»] *Das war nie die Position der Volkspartei, Herr Kollege Strache!* (Abg. **Strache**: *Die*

letzten sieben Jahre waren Sie die Schuldenkaiser! Sie waren die Schuldenkaiser die letzten sieben Jahre! – Abg. Dr. Graf: Ihr tut so, als ob wir ein Guthaben haben!)
[«Τα τελευταία 7 χρόνια ήσασταν οι άρχοντες του χρέους. Ήσασταν οι άρχοντες του χρέους τα τελευταία 7 χρόνια!»]

Εδώ ο Strache πραγματοποιεί συνεχόμενες αλλά και παρατεταμένες παρεμβολές, με ταυτόχρονη λοιδορία, μέσω γλωσσοπλασίας [*Schuldenkaiser: άρχοντες του χρέους*].

Στο παρακάτω παράδειγμα, ο Η.-C. Strache διακόπτει εξακολουθητικά για ζήτημα επί της διαδικασίας, παρότι η αγορήτρια υπουργός Οικονομικών τον αγνοεί:

(77) Bundesministerin für Finanzen Mag. Dr. Maria Theresia Fekter:

Zur Frage 3: Österreich hat bis Ende des Jahres 2011 bilaterale Finanzhilfen an Griechenland in Höhe von 1 Milliarde 554,94 Millionen, also 1 554 Millionen geleistet. (Abg. Strache: Was ist mit dem Scheitern der Währungsunion? Frage 2 bitte beantworten!) [«Και τι γίνεται με την αποτυχία της νομισματικής ένωσης; Παρακαλώ απαντήστε στην ερώτηση 2!»]... *Portugal und Irland konnten durch diese Maßnahmen weitestgehend stabilisiert werden. (Abg. Strache: Frau Minister, bitte die Frage 2! Die Frage 2 haben Sie nicht beantwortet!)* [«Κυρία Υπουργέ, παρακαλώ την ερώτηση 2! Δεν απαντήσατε την ερώτηση 2!»]

Zu den Fragen 4 und 5: Nein. (Abg. Strache: Sie haben die Frage 2 ausgelassen!)
[«Παραλείψατε την ερώτηση 2!»]

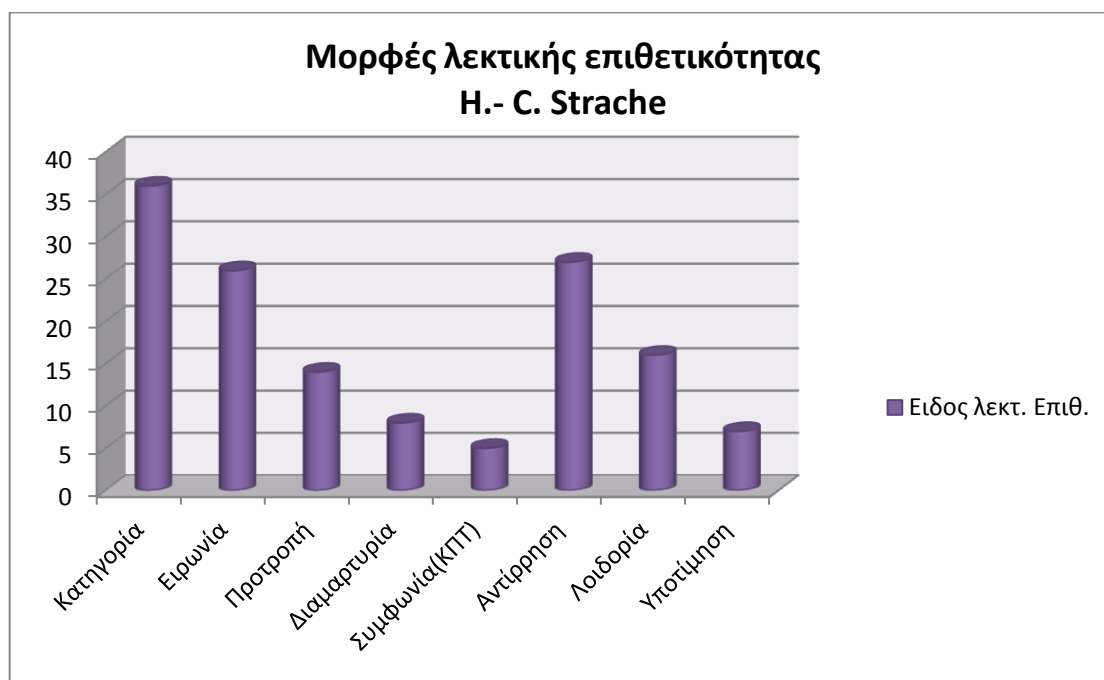
Εδώ οι παρεμβολές έχουν τη μορφή έμμεσης κατηγορίας (*Και τι γίνεται με την αποτυχία της νομισματικής ένωσης*) αλλά και συνεχών και πιεστικών προτροπών προς την υπουργό, ώστε να απαντήσει σε τεθείσα ερώτηση.

6.3. Σχολιασμός δεδομένων Ν. Μιχαλολιάκου και Η.-C. Strache

Η κατανομή των διαφόρων μορφών λεκτικής επιθετικότητας που εντοπίστηκαν στον κοινοβουλευτικό λόγο των δύο αρχηγών έχει ως εξής:

Γράφημα 4: Μορφές λεκτικής επιθετικότητας Ν. Μιχαλολιάκου

Γράφημα 5: Μορφές λεκτικής επιθετικότητας Η.-C. Strache

6.3.1. Η λεκτική επιθετικότητα στον κοινοβουλευτικό λόγο του Ν. Μιχαλολιάκου

Σύμφωνα με τα δεδομένα μας, μπορεί κανείς καταρχάς να παρατηρήσει ότι στον κοινοβουλευτικό λόγο του Νικόλαου Μιχαλολιάκου εντοπίζεται μεν το φαινόμενο της λεκτικής επιθετικότητας, όμως ο όλος τόνος και η έντασή της δεν φαίνεται να υπερβαίνουν τα υφολογικά εσκαμμένα που συνάδουν με τον συγκεκριμένο χώρο στον οποίο ο λόγος εκφέρεται (το κοινοβούλιο). Ο αρχηγός της Χρυσής Αυγής προβαίνει σε λεκτικούς χειρισμούς που θα θεωρούνταν αναμενόμενοι σε σχέση με τον αντιπολιτευτικό του ρόλο. Όπως φαίνεται από το γράφημα της κατανομής των μορφών επιθετικότητας στον λόγο του, κατά το μεγαλύτερο μέρος εκτοξεύει άμεσες ή έμμεσες κατηγορίες προς τον πολιτικό αντίπαλο για σφάλματα αλλά και εσκεμμένες πράξεις βλάβης προς το κοινωνικό σύνολο. Σε αρκετά μεγάλο ποσοστό αντιμετωπίζει τον αντίπαλο με ειρωνία, ενώ επίσης συστηματικά τον υποτιμά και τον περιφρονεί ως προς τις γνώσεις του, την πληροφόρησή του, την αντιληπτική του ικανότητα και την ικανότητά του να κυβερνά. Χρησιμοποιεί επίσης την προτροπή και τις συστάσεις με τόνο επιτακτικότητας, πράγμα που θα μπορούσε να σχετίζεται και με την υποτίμηση.

Διαπιστώνεται ότι, σε αντίθεση με άλλους συναδέλφους βουλευτές του κόμματός του, ο Ν. Μιχαλολιάκος, τουλάχιστον όσον αφορά τα δεδομένα μας, δεν απευθύνει ύβρεις ή χυδαίους χαρακτηρισμούς στον πολιτικό αντίπαλο, αλλά προτιμά την ευθεία και μάλλον νηφάλια επίκριση ή πιο πλάγιες και υπονοούμενες μεθόδους λεκτικής επιθετικότητας όπως η ειρωνία και η υποτίμηση. Στις σχετικά περιορισμένες περιπτώσεις που απαντώνται εκφράσεις της αργκό στον λόγο του, αυτές αφορούν άλλους φορείς με τους οποίους ο πολιτικός αντίπαλος κατηγορείται ότι σχετίζεται· αυτός, δηλαδή, επικρίνεται, έμμεσα και μέσω συσχετισμού.

Θα πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι σε 47 από τα 71 αποσπάσματα λόγου του Ν. Μιχαλολιάκου που αναλύσαμε (66%), δηλαδή στην πλειοψηφία τους, παρατηρείται η παρουσία περισσότερων της μιας μορφών λεκτικής επιθετικότητας. Μέσω αυτής της τεχνικής φαίνεται ότι οι διάφορες μορφές λεκτικής επιθετικότητας δρουν αλληλοενισχυτικά. Θα μπορούσε, βάσει αυτού, να υποστηριχτεί ότι η όλη ένταση των εκφάνσεων λεκτικής επιθετικότητας του Ν. Μιχαλολιάκου ενισχύεται με έναν έμμεσο τρόπο, δηλαδή μέσω της ταυτόχρονης παρουσίας πολλαπλών επιθετικών μορφών σχετικά ήπιας, για τα ρητορικά δεδομένα του κόμματος, έντασης.

6.3.2. Η λεκτική επιθετικότητα στον κοινοβουλευτικό λόγο του Heinz-Christian Strache

Ο αρχηγός του FPÖ παρουσιάζει μια εικόνα παρεμβατικού και εξαιρετικά ενεργητικού μέλους του κοινοβουλίου, ο οποίος έχει την τάση του να διακόπτει τις αγορεύσεις συναδέλφων και να παρεμβαίνει συχνά σε υψηλό τόνο. Πολλές από τις κατά κανόνα ανταγωνιστικές διακοπές του είναι συνεχόμενες και επίμονες, σε ορισμένες περιπτώσεις ανηλεείς, δημιουργώντας κλίμα αναταραχής. Από τα 100 αποσπάσματα παρεμβατικού λόγου που εντοπίστηκαν, τα 54 (54%) αποτελούν μέρος ομάδων συνεχόμενων και επαναληπτικών διακοπών του λόγου συναδέλφου ομιλητή. Σε ορισμένες περιπτώσεις φτάνουν και τις 7 διαδοχικές διακοπές, ανάμεσα στις οποίες παρεμβάλλονται οι όσες λίγες λέξεις προλαβαίνει να προφέρει ο υφιστάμενος τη διακοπή.

Κατά τις έντονες παρεμβάσεις του, ο H.-C. Strache επιστρατεύει ποικίλα είδη λεκτικής επιθετικότητας, κυρίως την έμμεση ή άμεση κατηγορία εναντίον του αντιπάλου. Οι διακοπές του έχουν, επίσης, συχνά τον σκοπό της έκφρασης έντονης αντίρρησης και διαμαρτυρίας προς στα λεγόμενα συναδέλφων που βρίσκονται σε φάση αγόρευσης. Επίσης χρησιμοποιεί συστηματικά την ειρωνία. Ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του λόγου του H.-C. Strache είναι η χρήση του απαξιωτικού μέσου της λoidορίας. Στις συγκεκριμένες περιπτώσεις, ο αρχηγός του FPÖ χρησιμοποιεί ευθέως προσβλητικούς χαρακτηρισμούς αλλά και χιουμοριστικές εκφράσεις που γελοιοποιούν τον αντίπαλο. Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι στον λόγο του Strache παρατηρείται και μικρός αριθμός πραγματώσεων του φαινομένου της συνεργατικής παρεμβολής, η οποία χρησιμοποιείται στις περιπτώσεις που ο αρχηγός του FPÖ συμφωνεί με τα λεγόμενα του συναδέλφου τον οποίο διακόπτει, σε όλες, όμως, τις περιπτώσεις, η συμφωνία αυτή εκφράζει επίκριση προς τρίτα πρόσωπα. Συμφωνεί, δηλαδή, με μian αρνητική κρίση. Σε γενικές γραμμές, πάντως, κατά τις παρεμβολές του, ο τόνος του H.-C. Strache προς τους αγορεύοντες συναδέλφους είναι απότομος και σε αρκετές περιπτώσεις θρασύς, ενώ εμπεριέχει πολλά στοιχεία ανεπίσημου λόγου.

7. Συμπεράσματα

Η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία πραγματεύθηκε το ζήτημα της λεκτικής επιθετικότητας στον λόγο δύο ηγετών ακροδεξιών παρατάξεων με κοινοβουλευτική παρουσία, αφενός του Νικόλαου Μιχαλολιάκου, αρχηγού του κόμματος *Λαϊκός Σύνδεσμος – Χρυσή Αυγή*, το οποίο εκλέγεται στο ελληνικό κοινοβούλιο από το 2012, και αφετέρου του Heinz-Christian Strache, αρχηγού του κόμματος *Freiheitliche Partei Österreichs (FPÖ – Κόμμα Ελευθερίας της Αυστρίας)*, το οποίο εκλέγεται σταθερά στο αυστριακό κοινοβούλιο από το 1956, επόμενο έτος της ίδρυσής του.

Έναυσμα της εργασίας υπήρξε η διαδεδομένη αντίληψη ότι οι (εκλεγμένοι) εκπρόσωποι των ακροδεξιών κομμάτων, με πλέον χαρακτηριστικό παράδειγμα τη Χρυσή Αυγή, παρουσιάζουν συστηματικά επιθετικές λεκτικές συμπεριφορές σε δημόσιο επίπεδο, γεγονός το οποίο διαπιστώθηκε από εργασία εξαμήνου με αντικείμενο τον κοινοβουλευτικό λόγο του βουλευτή της Χρυσής Αυγής Χρήστου Παππά (βλ. Εισαγωγή ανωτέρω). Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν να ανιχνεύσει αν και κατά πόσον τέτοιες συμπεριφορές χαρακτηρίζουν τον λόγο των αρχηγών των δύο κομμάτων υπό μελέτη και επίσης να προσδιορίσει τα είδη λεκτικής επιθετικότητας που τυχόν εμφανίζουν, τα οποία μπορούν να συμβάλουν στη σκιαγράφηση του ρητορικού τους προφίλ.

Η μεθοδολογία έρευνας που επιλέχθηκε αφορούσε την άντληση δεδομένων από ηλεκτρονικά σώματα κειμένων και την ποσοτική επεξεργασία τους, καθώς και την ταξινόμηση και ποιοτική ανάλυσή τους. Ως επιστημονική μέθοδος τα σώματα κειμένων έχουν ένα σημαντικό πλεονέκτημα, το οποίο εντοπίζεται στη δυνατότητα αποθήκευσης και επεξεργασίας των κειμένων αυτών μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή. Η ηλεκτρονική διάσταση των σωμάτων κειμένων επιτρέπει καταρχάς άμεση πρόσβαση στο γλωσσικό υλικό και μάλιστα με ταχύτητα και ακρίβεια που δεν μπορεί να επιτευχθεί χειρωνακτικά από τον άνθρωπο. Επιπλέον, λόγω της ποικιλίας και του εύρους του γλωσσικού υλικού που περιλαμβάνεται στα σώματα κειμένων μπορούμε να αναλύσουμε ένα πλήθος φαινομένων, απαντώντας σε νέα ερωτήματα που δημιουργεί η γλωσσολογική αναζήτηση. Οι ιδιότητες αυτές ενισχύουν την επαληθευσσιμότητα της μεθόδου αυτής κατά την γλωσσολογική έρευνα, καθώς όχι

μόνο ενισχύει την επιστημονική επάρκεια των γλωσσικών αναλύσεων, αλλά επιτρέπει και τον δημόσιο έλεγχο στις ερευνητικές διαδικασίες, εφόσον καθένας που διαθέτει πρόσβαση στο σώμα κειμένων, μπορεί να ελέγξει τα αποτελέσματα μιας έρευνας.

Τα σώματα κειμένων που χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα έρευνα αφορούσαν αγορεύσεις και παρεμβάσεις των δύο αρχηγών οι οποίες εμπεριέχονται στα πρακτικά των αντίστοιχων κοινοβουλίων (το πρώτο στην ελληνική και το δεύτερο στη γερμανική γλώσσα), όπως αυτά εμφανίζονται στις ιστοσελίδες τους. Για τη συλλογή των απομαγνητοφωνημένων κειμένων, επιλέχθηκε παράλληλος χρόνος παραγωγής των αγορεύσεων και των δύο ομιλητών (2012-2013). Τα δεδομένα επεξεργαστήκαμε με το ΕΛΛΑΚ επεξεργασίας σωμάτων κειμένων *Antconc*.

Ως αρχική προσέγγιση των κειμένων επιλέχθηκε η ανάγνωση μέρους των δύο σωμάτων, ώστε να δημιουργηθούν υποθέσεις εργασίας.

Για την περίπτωση του Ν. Μιχαολιάκου, επιλέχθηκαν εντέλει γλωσσικά φαινόμενα που αφορούν την ευθεία απεύθυνση του αρχηγού της ΧΑ προς τους πολιτικούς του αντιπάλους (τους άλλους βουλευτές, ιδίως τους συμμετέχοντες σε κυβερνητικούς σχηματισμούς, καθώς και την κυβέρνηση συνολικά), δηλαδή τα β' ενικά και πληθυντικά πρόσωπα αντωνυμιών και ρημάτων. Οι τύποι του λεξιλογικά και μορφολογικά προσανατολισμένου αυτού κριτηρίου εξορύχθηκαν εύκολα μέσω της εισαγωγής στο πρόγραμμα των σχετικών αντωνυμιών και ρηματικών μορφημάτων, καθώς και των διαφόρων τύπων του ρήματος *είμαι*.

Για την περίπτωση του Η.-C. Strache, δοκιμάστηκε το συγκεκριμένο κριτήριο (του β' ενικού και πληθυντικού προσώπου ρημάτων και αντωνυμιών) αλλά δεν απέδωσε, διότι τα δεδομένα που επέστρεφε το πρόγραμμα περιείχαν υψηλότερο ποσοστό θορύβου από τα ενδιαφέροντα ή σχετικά με την έρευνα γλωσσικά στοιχεία. Κατά τη σειριακή ανάγνωση του κόρπους με σκοπό την αναζήτηση νέου κριτηρίου, παρατηρήθηκε ότι στον λόγο του αρχηγού του FPÖ απαντάται συστηματικά το φαινόμενο της διακοπής της ρύμης του λόγου άλλων συναδέλφων κατά την ώρα της αγόρευσής τους. Επίσης, οι συγκεκριμένες παρεμβολές φάνηκε ότι ήταν επιθετικού και πειστικού χαρακτήρα. Ως εκ τούτου, για τον Αυστριακό αρχηγό εξορύχθηκαν

όλες οι διακοπές που εμφανίστηκαν στο κόρπους (αυτές επισημαίνονται στα πρακτικά του αυστριακού κοινοβουλίου με εύκολα εξορύξιμο τρόπο).

Τα δεδομένα που αντλήθηκαν με τα παραπάνω κριτήρια από τα κόρπους των δύο ομιλητών κατηγοριοποιήθηκαν σε φαινόμενα λεκτικής επιθετικότητας. Τα δεδομένα του Ν. Μιχαλολιάκου ταξινομήθηκαν στις εξής μορφές: κατηγορία, απειλή, υποτίμηση, επικακτική προτροπή, ειρωνία, λοιδορία και αντίρρηση. Τα δεδομένα του Η.-C. Strache ταξινομήθηκαν στις εξής μορφές: κατηγορία, υποτίμηση, προτροπή, αντίρρηση, λοιδορία, ειρωνία, διαμαρτυρία και συμφωνία (με ταυτόχρονη κατηγορία προς τρίτους). Στα δεδομένα του Η.-C. Strache παρατηρήθηκε το φαινόμενο της ύπαρξης ομάδων αλληπάλληλων διακοπών, το οποίο ταξινομήθηκε και επισημάνθηκε ξεχωριστά, καθώς επικαλύπτει τα μεμονωμένα αποσπάσματα παρεμβάσεων. Δεδομένου, ότι, όπως διαπιστώθηκε, η συγκεκριμένη μορφή επιθετικότητας είναι ιδιαίτερα έντονη και προξενεί αναστάτωση στις εργασίες του κοινοβουλίου, δηλώθηκε ως *διατάραξη*.

Ως προς την αριθμητική κατανομή των διαφόρων φαινομένων επιθετικότητας στα corpus των δύο υπό μελέτη ομιλητών, παρατηρούμε ότι η *κατηγορία-επίκριση* βρίσκεται στην πρώτη θέση της προτίμησής τους, γεγονός αναμενόμενο δεδομένου του αντιπολιτευτικού τους ρόλου.

Όσον αφορά τους άλλους τύπους λεκτικής επιθετικότητας, ο Ν. Μιχαλολιάκος χρησιμοποιεί συστηματικά τις έμμεσες μορφές της ειρωνίας και της υποτίμησης, ενώ συχνά συνδυάζει πέραν της μιας μορφές λεκτικής επιθετικότητας. Σε γενικές γραμμές, κατά τις ομιλίες του στη Βουλή, ο αρχηγός της Χρυσής Αυγής εμφανίζεται ηπιότερος σε σχέση με άλλους βουλευτές του κόμματός του, αποφεύγοντας τις ύβρεις και τους έντονα προσβλητικούς χαρακτηρισμούς και υιοθετώντας πιο έμμεσους και υπόγειους τρόπους επίθεσης κατά των αντιπάλων, όπως η αμφισβήτηση των ικανοτήτων ή της αποτελεσματικότητάς τους, ή ακόμα και του ήθους και της νομιμότητας των πράξεών του. Ταυτόχρονα, αντιδιαστέλλει συχνά τα ελλείμματα των αντιπάλων με την υπεροχή του ιδίου ή του κόμματός του, ιδίως ως προς θέματα γνώσεων και ήθους. Διαχωρίζει έτσι το «εμείς» από το «εσείς», παρουσιάζοντας την ομάδα του με θετικό τρόπο εξ' αντανάκλασης και κατ' αντιπαράθεση με την αρνητική παρουσίαση του «εσείς». Λιγότερο συχνό αλλά παρόν είναι και το φαινόμενο της απειλής, η οποία όμως πραγματώνεται με έμμεσο τρόπο, συνήθως

επισημαίνοντας τις ενδεχόμενες αρνητικές συνέπειες των πράξεων των ίδιων των πολιτικών αντιπάλων. Ο Ν. Μιχαλολιάκος χρησιμοποιεί, επίσης, συστηματικά το στοιχείο της υπέρμετρης ευγένειας (overpoliteness) μέσω της συχνής προσφώνησης *κύριοι* προς τους πολιτικούς αντιπάλους, όρος ο οποίος ηχεί ειρωνικά σε κάθε χρήση του, διότι εισάγει ένα αρνητικό στοιχείο τους (*κύριοι της μνημονιακής συγκυβέρνησης*).

Δεδομένων των πολύ υψηλών και αδρών ρητορικών τόνων των βουλευτών της Χρυσής Αυγής εντός του κοινοβουλίου, σε αντιδιαστολή με τον σχετικά ηπιότερο και οπωσδήποτε πιο πλάγιο και διαβρωτικό τρόπο αντιπαράθεσης του Ν. Μιχαλολιάκου, θα μπορούσε να υποστηριχτεί ότι υφίσταται καταμερισμός εργασίας μεταξύ των εκλεγμένων εκπροσώπων του συγκεκριμένου κόμματος σε θέματα λεκτικής επιθετικότητας. Με τον τρόπο αυτό, το έργο της υψηλής έντασης αντιπολιτευτικής ρητορικής, η οποία παραβιάζει απροκάλυπτα το κοινοβουλευτικό πρωτόκολλο μέσω ύβρεων, προσβολών και έντονων φωνών, ανατίθεται σε χαμηλότερης ιεραρχίας βουλευτές του κόμματος, ενώ ο αρχηγός του υιοθετεί ένα επιθετικό μεν, πλην όμως σαφώς νηφαλιότερο προφίλ, το οποίο συνάδει με την ηγετική του θέση.

Ο Η.-C. Strache, από την άλλη πλευρά, γενικά φαίνεται να υιοθετεί ένα επιθετικότερο ύφος, το οποίο πραγματώνεται κυρίως μέσω των συνεχόμενων διακοπών και παρεμβάσεων στις αγορεύσεις συναδέλφων. Εκτός από τις ευθείες και έμμεσες κατηγορίες, επικρίσεις και αντιρρήσεις που εκφράζει, αλλά και τις διαμαρτυρίες επί διαδικαστικών θεμάτων, οι τεχνικές που χρησιμοποιεί αφορούν κυρίως την απαξίωση και γελοιοποίηση των πολιτικών αντιπάλων μέσω ειρωνίας και λαιδορίας. Ο Strache δεν αποφεύγει τους προσβλητικούς χαρακτηρισμούς, οι οποίοι όμως εντάσσονται σε ένα γενικότερο ανεπίσημο και μάλλον παιγνιώδες ύφος με στοιχεία ανταγωνιστικού και υποσκαπτικού χιούμορ. Όμως, όπως, προειπώθηκε, βασικό χαρακτηριστικό της παρεμβατικής του ρητορικής είναι η πυκνή διαδοχή διακοπών με φραστικές επαναλήψεις ή αναδιατυπώσεις, η οποία δημιουργεί κλίμα αναταραχής η οποία διαταράσσει τις ομαλές διαδικασίες των κοινοβουλευτικών εργασιών και φαίνεται να αποσπά την προσοχή από τις αγορεύσεις των συναδέλφων και πολιτικών αντιπάλων του αρχηγού του αυστριακού ακροδεξιού κόμματος.

Ανακεφαλαιώνοντας, στις υπό εξέταση κοινοβουλευτικές ομιλίες αρχηγών ακροδεξιών κομμάτων, όσον αφορά αφενός τον Ν. Μιχαλολιάκο, παρατηρήθηκε η τάση του για χρήση έμμεσων μορφών επιθετικότητας, με απουσία έντονων εκρήξεων ή διαπληκτισμών και με υιοθέτηση ενός πιο νηφάλιου, «ηγετικού» ρητορικού ύφους. Από την άλλη πλευρά, όσον αφορά τον Η.-C. Strache, παρατηρήθηκε μια μεγαλύτερη τάση υπέρβασης των ορίων του επιτρεπτού, μέσω αλληπάλληλων παρεμβάσεων, πρόκλησης έντασης και περιφρονητικού ύφους, αλλά και πάλι με αντιστάθμιση μέσω (ανταγωνιστικού) χιούμορ.

Μια πιο εκτεταμένη μελέτη, με μεγαλύτερο όγκο δεδομένων, ευρύτερη γκάμα φαινομένων λεκτικής επιθετικότητας και αντιπαραβολικές αναλύσεις λόγου μεταξύ στελεχών του ίδιου κόμματος θα έδινε πιο εμπλουτισμένες πληροφορίες και μια πληρέστερη εικόνα για τα χαρακτηριστικά της ρητορικής των αξιωματούχων των ακροδεξιών κομμάτων και για το κατά πόσον και πώς ακριβώς αυτή διαφοροποιείται ιεραρχικά εντός αυτών.

Βιβλιογραφία

Archer, Dawn E. 2008. Verbal aggression and impoliteness: Related or synonymous? In *Impoliteness in Language: Studies on its Interplay with Power in Theory and Practice* by Derek Bousfield and Miriam A. Locher (eds.). Berlin: Mouton de Gruyter. 181-207.

Backes, Uwe and Patrick Moreau (eds.). 2011. *The Extreme Right in Europe: Current Trends and Perspectives*. Göttingen: Vandenhoeck and Ruprecht.

Bauer, Martin. W. and Aarts, Bas 2000. Corpus construction: A principle for qualitative data collection. In *Qualitative Researching with Text, Image and Sound. A Practical Handbook* by Martin W. Bauer and George Gaskell (eds.). London: Sage. 19-37.

Caiani, Manuela, Donatella della Porta and Claudius Wagemann. 2012. *Mobilizing on the Extreme Right*. Oxford: Oxford University Press.

Chomsky, Noam. 1965. *Aspects of the theory of Syntax*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.

Culpeper, Johnathan. 2011. *Impoliteness: Using Language to Cause Offence*. Cambridge: Cambridge University Press.

Culpeper, Johnathan, Derek Bousfield and Anne Wichman. 2003. Impoliteness revisited: With special reference to dynamic and prosodic aspects. *Journal of Pragmatics* 35, 1545-1579.

Dynel, Marta. 2011. Entertaining and enraging: The functions of verbal violence in broadcast political debates. In *Studies in Political Humour. In between political critique and public entertainment* by Villy Tsakona and Diana Elena Popa (eds.). Amsterdam: John Benjamins. 109-133.

Dynel, Marta. 2013. When does irony tickle the hearer?: Towards capturing the characteristics of humorous irony. In *Developments in Linguistic Humour Theory* by Marta Dynel (ed.). Amsterdam: John Benjamins. 289-320.

Ermen, Ilse. 1996. *Fluch – Abwehr – Beschimpfung: Pragmatik der formelhaften Aggression im Serbokroatischen*. Frankfurt am Main: Peter Lang.

Feldman, Matthew and Paul Jackson (eds.). 2014. *Doublespeak: The Rhetoric of the Far-Right since 1945*. Stuttgart: ibidem.

Flecker, Jörg (ed.). 2007. *Changing Working Life and the Appeal of the Extreme Right*. Hampshire: Ashgate.

Friesen, Steve. 2006. Sarcasm in Revelation 2-3: Churches, Christians, True Jews, and Satanic Synagogues. In *The Reality of Apocalypse: Rhetoric and Politics in the Book of Revelation* by David L. Barr (ed.). Atlanta: Society of Biblical Literature. 127-144.

Hainsworth, Paul. 2008. *The Extreme Right in Western Europe*. London: Routledge.

Havryliv, Oksana. 2009. *Verbale Aggression. Formen und Funktionen am Beispiel des Wienerischen*. Frankfurt am Main: Peter Lang.

Haiman, John. 1998. *Talk is Cheap: Sarcasm, Alienation and the Evolution of Language*. Oxford: Oxford University Press.

Heinisch, Reinhard. 2013. Austrian Right-wing Populism: A Surprising Comeback under a New Leader. In *Exposing the demagogues. Right-wing and National Populist Parties in Europe* by Karsten Grabow, and Florian Hartleb (eds.) Brussels, CES-KAS. 47-80.

Höbelt, Lothar. 2002. *Defiant Populist: Jörg Haider and the Politics of Austria*. West Lafayette: Purdue University Press.

Jay, Timothy. 2000. *Why we curse: A neuro-psycho-social theory of speech*. Philadelphia: John Benjamins.

Kiener, Franz. 1983. *Das Wort als Waffe. Zur Psychologie der verbalen Aggression*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht,

Kienpointner, Manfred. 2002. Populistische Topik. Zu einigen rhetorischen Strategien von Jorg Haider. *Jahrbuch Rhetorik* 21, 119–140.

Klandermans, Bert and Nonna Mayer (eds.). 2006. *Extreme Right Activists in Europe: Through the Magnifying Glass*. London: Routledge.

Krzyżanowski, Michał. 2013. From anti-immigration and nationalist revisionism to islamophobia: Continuities and shifts in recent discourses and patterns of political communication of the Freedom Party of Austria (FPÖ). In *Right-wing Populism in Europe: Politics and Discourse* by Ruth Wodak, Majid KhosraviNik and Brigitte Mral (eds.). London: Bloomsbury Academic. 135-148.

Locher, Miriam A. and Derek Bousfield. 2008. Introduction: Impoliteness and Power in Language. In *Impoliteness in Language: Studies on its Interplay with Power in Theory and Practice* by Miriam A. Locher and Derek Bousfield. Berlin and New York: Mouton de Gruyter. 1-13.

Locher, Miriam A. and Richard J. Watts. 2008. Relational work and impoliteness: Negotiating norms of linguistic behaviour. In *Impoliteness in Language: Studies on its Interplay with Power in Theory and Practice* by Miriam A. Locher and Derek Bousfield. Berlin and New York: Mouton de Gruyter. 77-100.

Lorenz, Konrad. 1965. *Das sogenannte Böse. Zur Naturgeschichte der Aggression*. Wien: Schoeler.

Manoschek, Walter. 2002. FPÖ, ÖVP and Austria's Nazi Past. In *The Haider Phenomenon in Austria* by Ruth Wodak and Anton Pelinka (eds.). New Brunswick, NJ: Transaction Press, 3–17.

- McCabe, Alisa and Thomas Lipscomb. 1988. Sex differences in children's verbal aggression. *The Merrill-Palmer Quarterly* 34(4), 389-401.
- McEnery, Tony and Andrew Hardie. 2012. *Corpus Linguistics: Method, Theory and Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- McEnery, Tony and Andrew Wilson. 1996. *Corpus Linguistics: An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Murata, Kumiko. 1993. Intrusive or co-operative? A cross-cultural study of interruption. *Journal of Pragmatics* 21, 385- 400.
- O'Donough, Frank. 2012. *Hitler and the Rise of the Nazi Party*, 2nd edition. London: Routledge.
- Partington, Alan et al. 2013. *Patterns and meanings in Discourse. Theory and practice in corpus-assisted discourse studies (CADS)*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins.
- Pelinka, Anton. 2008. Verharmlost nicht die Extremisten. *Falter* 41, 6f.
- Rancer, Andrew S. and Theodore A. Avtgis. 2006. *Argumentative and Aggressive Communication: Theory, Research and Application*. Thousand Oaks: Sage.
- Roxburgh, Angus. 2002. *Preachers of Hate: The Rise of the Far-Right*. London: Gibson Square.
- Schiedel, Herbert and Wolfgang Neugebauer. 2002. Jörg Haider, die FPÖ und der Antisemitismus. In *'Dreck am Stecken': Politik der Ausgrenzung* by Anton Pelinka and Ruth Wodak (eds.), Vienna: Czernin Verlag. 11–32.
- Schmitt, Susanne. 2006. *Verbale Provokationen bei Schülern. Ein Experiment zur Einschätzung und zum Verlauf von interpersonalen und intergruppalen Konfliktsituationen*. Diplomarbeit zur Erlangung des Magistergrades der Naturwissenschaften an der Fakultät der Psychologie der Universität Wien.

Shields, James G. 2007. *The Extreme Right in France: From Pétain to Le Pen*. Oxford: Routledge.

Widfeldt, Anders. 2015. *Extreme Right Parties in Scandinavia*. London: Routledge.

Wodak, Ruth. 2006. Blaming and Denying: Pragmatics. In *Encyclopedia of Language & Linguistics, Second Edition*, volume 2 by Keith Brown (ed.). 59-64.

Wodak, Ruth. 2013. 'Anything goes': The Haiderization of Europe. In *Right-wing Populism in Europe: Politics and Discourse* by Ruth Wodak, Majid KhosraviNik and Brigitte Mral (eds.). London: Bloomsbury Academic. 23-38.

Wodak, Ruth. 2015. *The Politics of Fear: What Right-Wing Populist Discourses Mean*. New York: Sage.

Wodak, Ruth and John Richardson (eds.). 2013. *Analysing Fascist Discourse: European Fascism in Text and Talk*. London: Routledge.

Wodak, Ruth and Anton Pelinka (eds.). 2009. *The Haider Phenomenon in Austria*. New Brunswick, NJ: Transaction Press.

Zestos, George K. 2016. *The Global Financial Crisis: From US Subprime Mortgages to European Sovereign Debt*. Oxford: Routledge.

Γούτσος, Διονύσης και Γεωργία Φραγκάκη. 2015. *Εισαγωγή στην γλωσσολογία σωμάτων κειμένων*. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

Κούρτη, Ευαγγελία. 1999. Γλώσσα και επιθετικότητα. Στο *Η επιθετικότητα στην οικογένεια, στο σχολείο και στην κοινωνία*, επιμ. Νέστορος, Ι.Ν. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα. 68-81.

Παρασκευά-Βελουδογιάννη, Δέσποινα. 2015. *Ο Εχθρός, το Αίμα, ο Τιμωρός. Αναλύοντας δεκατρείς λόγους του «Αρχηγού» της Χρυσής Αυγής*. Αθήνα: Νήσος.

Φραγκουδάκη, Άννα. 2013. *Ο Εθνικισμός και η Άνοδος της Ακροδεξιάς*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Ιστοσελίδες:

APA. 21. April 2010. «*Martin bezeichnet Strache als "Nazi"*», *Der Standard*
Διαθέσιμο: <http://derstandard.at/1271374868694/Martin-bezeichnet-Strache-als-Nazi>

Hasewend, Sonja. 11. Oktober 2010. «FPÖ-Chef Strache: „Zu viel Fremdes tut niemandem gut“», *Der Tagesspiegel*.

Διαθέσιμο: <http://www.tagesspiegel.de/meinung/fpoe-chef-strache-zu-viel-fremdes-tut-niemandem-gut/1954448.html>

Horacek, Nina. 24. März 2009. «Geschichten aus dem Unterholz». *Falter*.

Διαθέσιμο: <https://cms.falter.at/falter/2009/03/24/geschichten-aus-dem-unterholz/>

Profil Redaktion GmbH. 17. 2. 2003. «Deutsch, treu und ohne Scheu», *Profil*.

Διαθέσιμο: http://www.ots.at/presseaussendung/OTS_20041127_OT0005/profil-gewinnt-prozess-gegen-heinz-christian-strache

Profil Redaktion GmbH. 27. 11. 2004. «"profil" gewinnt Prozess gegen Heinz-Christian Strache», *Profil*.

Διαθέσιμο: http://www.ots.at/presseaussendung/OTS_20041127_OT0005/profil-gewinnt-prozess-gegen-heinz-christian-strache

Webarchiv der Homepage von HC Strache. 5. 11. 2007. *Internet Archive*.

Διαθέσιμο: <https://web.archive.org/web/20071105204733/http://www.hcstrache.at/index.php?style=7>

Βεργολιά, Μαργαρίτα. 26.10.2015. «Οι Πολωνοί το 'ριξαν ακροδεξιά», *Η εφημερίδα των Συντακτών*.

Διαθέσιμο: <http://www.efsyn.gr/arthro/oi-polonoi-rixan-akrodexia>

Νικολακόπουλος, Δημήτρης. 27.10.2012. «Ο βίος και η πολιτεία του Νίκου Μιχαλολιάκου», *Το Βήμα*.

Διαθέσιμο: <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=481389>

Ο Ιός, 26.09.2013. «Το καταστατικό της ναζιστικής οργάνωσης Χ.Α.», *Η εφημερίδα των Συντακτών*.

Διαθέσιμο: <http://archive.efsyn.gr/?p=120615>

Ψαρράς, Δημήτρης. 15.11.2013 «Οι «χρυσανγίτες» στο Πολυτεχνείο του '73», *Η εφημερίδα των Συντακτών*.

Διαθέσιμο: <http://archive.efsyn.gr/?p=149587>

Κορωναίος, Παναγιώτης. 05.10.2013. «Από τις βόμβες στη Βουλή και πίσω στο κελί», *Ελευθεροτυπία*.

Διαθέσιμο: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=390186>

Γαλάνης, Δημήτρης. 29.09.2013. «Ο βομβιστής που ήθελε να γίνει δικτάτορας», *Το Βήμα*.

Διαθέσιμο: <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=532479>

Ζώτου, Έλλη. 20-10-2014. «Όταν ο Μιχαλολιάκος μιλούσε για "αναμέτρηση με την αστυνομία" και δήλωνε "χαρούμενος εθνικοσοσιαλιστής"», *Η Αυγή*.

Διαθέσιμο: <http://www.avgi.gr/article/4484503/otan-o-mixaloliakos-milouse-gia-anametrиси-me-tin-astunomia-kai-dilone-xaroumenos-ethnikosocialistis-video->

Newsroom ΔΟΛ. 18.01.2011. «Και ναζιστικός χαιρετισμός στη συνεδρίαση του Δημοτικού Συμβουλίου της Αθήνας», *in.gr*.

Διαθέσιμο: <http://news.in.gr/greece/article/?aid=1231074912>

Μουστάκα, Μίνα. κ.ά. 28.09.2013. «Ποινική δίωξη για διεύθυνση εγκληματικής οργάνωσης εις βάρος του Χρήστου Παππά», *Τα Νέα*.

Διαθέσιμο: <https://web.archive.org/web/20130930160904/http://www.tanea.gr/news/greece/article/5043967/entalmata-syllhpshts-gia-niko-mixaloliako-kai-boyleytes-ths-xryshs-ayghs/>

Παράρτημα: Μορφές λεκτικής επιθετικότητας στον κοινοβουλευτικό λόγο του Ν. Μιχαλολιάκου και του Η.-C. Strache

Υπόμνημα

Κ= Κατηγορία

Ε= Ειρωνία

Α= Απειλή

ΑΝ= Αντίρρηση

Σ (ΚΠΤ)= Συμφωνία/Κατηγορία προς τρίτους

Λ= Λοιδορία

Υ= Υποτίμηση

Π= Επιτακτική Προτροπή

Δ= Διαμαρτυρία

1. Μορφές λεκτικής επιθετικότητας στον λόγο του Ν. Μιχαλολιάκου

	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ	ΜΟΡΦ. ΕΠΙΘ.
1.	Αυτό πρέπει να διορθωθεί και νομίζω ότι η κρίση είναι ευκαιρία υπό την εξής έννοια, ότι θα πρέπει να πάμε τώρα στην Ευρώπη και να τους πούμε: «κύριοι, εσείς που μας ζητάτε τα λεφτά πίσω αφήστε μας να παράγουμε.	Π
2.	Η ιστορία θα κρίνει κι εμάς κι εσάς . Εμείς δεν φοβόμαστε την ετυμηγορία της. Εσείς έχετε κάθε λόγο να είστε και πιο ανήσυχοι.	Α
3.	Και μπορεί να μη σας ενδιαφέρει εσάς αν αυτή είναι η τελευταία σας θητεία ως Πρωθυπουργού αυτής της χώρας, αλλά σας διαβεβαιώ ότι ενδιαφέρει απολύτως τη χώρα».	Κ
4.	Δηλαδή, εσείς που ψηφίσατε «να» στο μνημόνιο είστε οι οικονομικοί πατριώτες και εμείς που ψηφίσαμε «όχι» είμαστε οικονομικοί προδότες; Αυτό εννοείτε .	Κ, Ε
5.	Εσείς εδώ, που βρίσκεστε στην Εθνική Αντιπροσωπεία και εκπροσωπείτε τα κόμματα που κυβέρνησαν όλα αυτά τα χρόνια, θα πρέπει να κάνετε , πρώτα απ' όλα, την αυτοκριτική σας και να απολογηθείτε για τον τρόπο που διαχειριστήκατε τον κρίσιμο αυτόν τομέα	Κ, Π
6.	Αυτήν τη δουλειά με την παράνομη εργασία των λαθρομεταναστών στα χωράφια, πώς την επιτρέπετε όλοι εσείς οι αντιρατσιστές, οι δημοκράτες, οι ευαίσθητοι για τα ανθρώπινα δικαιώματα;	Κ, Ε
7.	Έχουμε πάει δεκαετίες πίσω, κύριε Υπουργέ των Οικονομικών, εσείς	Κ, Υ

	μάλλον δεν το αντιλαμβάνεστε .	
8.	Δεν το αντιλαμβάνεστε , διότι όπως είπατε και προηγουμένως, οι «NEW YORK TIMES» και ο «ECONOMIST» λένε ότι προοδεύουμε. Δεν λένε, όμως, τα ίδια οι Έλληνες πολίτες είτε στην Αθήνα είτε στη Θεσσαλονίκη είτε στις γειτονιές των μεγαλουπόλεων είτε στα χωριά.	K, Y
9.	Δεν τους είπατε προεκλογικά ότι θα συγκυβερνήσετε με τη ΔΗΜΑΡ	K
10.	Ακούσαμε επίσης στη συνέχεια τον κ. Σταϊκούρα σε μία άλλη του παρέμβαση –νομίζω ότι είναι αναπληρωτής σας , αν δεν κάνω λάθος- να λέει ότι θα γίνει νέος έλεγχος από το ΙΚΑ για να μάθουμε επιτέλους ποιοι νεκροί είναι συνταξιούχοι του ΙΚΑ! Το ακούσατε .	K, E, Y
11.	Δεν μας πείσατε ότι το μνημόνιο θα σώσει τη χώρα. Δεν μας πείσατε ότι θα δώσετε λύση στο πρόβλημα «λαθρομετανάστες». Δεν μας πείσατε ότι με τις ιδιωτικοποιήσεις θα σωθεί η πατρίδα και είμαστε αντίθετοι στο ξεπούλημα στρατηγικών τομέων της εθνικής οικονομίας. Θεωρούμε τη χρεοκοπία εκτός από οικονομική, πρωτίστως ηθική και πολιτική. Και γι' αυτόν το λόγο θα καταψηφίσουμε τη συγκυβέρνηση Νέας Δημοκρατίας, ΠΑΣΟΚ και Δημοκρατικής Αριστεράς.	K
12.	Μιλήσατε για αύξηση της θητείας. Τίποτα δεν έγινε. Λόγια του αέρα.	K, Λ
13.	Τι έγινε, κύριοι της Νέας Δημοκρατίας που θα αλλάζατε το νόμο Ραγκούση; Εδώ προβλέπετε και επιδόματα, βάσει του νόμου Ραγκούση!	K, E
14.	Γι' όλους αυτούς τους λόγους, λοιπόν, πιστεύω ότι το περίφημο πολυνομοσχέδιο, τις πράξεις νομοθετικού περιεχομένου, τις οποίες με τη διαδικασία του κατεπείγοντος ζητήσατε να ψηφιστούν, εμείς θα τις καταψηφίσουμε.	K, E
15.	Είπαν ότι αν μας ακολουθούσατε από τότε, θα ήταν καλύτερα τα πράγματα. Και φτάσαμε τώρα στο σημείο να βλέπουμε τους Βουλευτές του ΠΑΣΟΚ να χειροκροτούν τον Πρωθυπουργό κ. Αντώνη Σαμαρά και από την άλλη πλευρά τους Βουλευτές της Νέας Δημοκρατίας να χειροκροτούν τον Πρόεδρο του ΠΑΣΟΚ κ. Ευάγγελο Βενιζέλο.	K
16.	Ποτέ δεν ασχοληθήκατε σοβαρά και μάλιστα, με τα τόσα «πακέτα» που πήρατε από την Ευρωπαϊκή Ένωση, για να εκσυγχρονίσετε και να δημιουργήσετε τις νέες υποδομές που θα αναπτύξουν και θα απογειώσουν την ελληνική γεωργία.	K, E
17.	Νομίζατε πως οι κουτόφραγκοι μας έδιναν τα λεφτά για να τα τρώμε. Δεν	K, E, Y

	γνωρίζετε ότι σκάβαμε το λάκκο της Ελλάδος με αυτόν τον τρόπο.	
18.	Ξεπαγιάσατε τον κόσμο, κύριοι της μνημονιακής συγκυβέρνησης, με το πανάκριβο πετρέλαιο θέρμανσης –πανάκριβο λόγω φορολογίας- και εισπράξατε τελικά λιγότερους φόρους.	K, E
19.	«Κανείς δεν μπορεί να υπολογίσει ακριβώς ποια θα είναι η διάρκεια ζωής του ευρώ, καθώς αυτό εξαρτάται από μια σειρά πολλών παραγόντων. Ωστόσο, τα πέντε χρόνια μου φαίνεται ρεαλιστικό». Για πέντε χρόνια ξεπουλάτε την πατρίδα! Το καταλάβατε , κύριοι της μνημονιακής συγκυβέρνησης; Για πέντε χρόνια! Αν διαλυθεί το ευρώ, θα έχετε υποδουλώσει τη χώρα και θα έχετε σκορπίσει θύελλες.	K, E
20.	Δεν έχουμε να κάνουμε με κοινούς κακοποιούς, καταλάβετε το.	K, Π, Υ
21.	Ποια αξιοκρατία; Τα χαρτάκια στο Υπουργείο Εθνικής Άμυνας για τις μεταθέσεις και τα ρουσφέτια είναι η αξιοκρατία στις Ένοπλες Δυνάμεις; Δεν τα ξέρετε αυτά τα πράγματα;	K, Υ
22.	Κύριοι, έχετε μεγάλη ευθύνη. Κάνετε την Ελλάδα μέρος ενός προβλήματος που αποτελεί παγκόσμιο Αρμαγεδδώνα.	K, A
23.	Αν νομίζετε ότι με τον αμερικανικό τυχοδιωκτισμό που έχουν γίνει οι αραβικές ανοίξεις και όλα αυτά τα πράγματα και σχεδιάζεται επίθεση κατά του Ιράν, μπορείτε να βάλετε και την Ελλάδα σε αυτό, παίζετε επικίνδυνα παιχνίδια.	K, Υ, A
24.	Το ζήτημα είναι ότι το μνημόνιο I, το μνημόνιο II, αυτή η δανειακή σύμβαση –αν θέλετε μέρος του οποίου είναι το εν λόγω νομοσχέδιο, στο οποίο θα αναφερθώ- γίνεται για να σωθεί η Ελλάδα.	E
25.	Όπως γνωρίζετε πάρα πολύ καλά, μ' αυτό το νομοσχέδιο, αυτή η ασφαλιστική δικλίδα [sic] καταργείται και έτσι θα μπορεί ο οποιοσδήποτε ξένος να έχει την πλειοψηφία, να έχει στα χέρια του κρίσιμους τομείς της εθνικής οικονομίας, όπως είναι η ενέργεια, οι τηλεπικοινωνίες, κ.λπ..	K
26.	Και είναι τραγικό να πηγαίνετε σε δημόσιο νοσοκομείο, όπου εκεί δεν γίνονται διορισμοί και να βλέπετε σε μία βάρδια να υπάρχει μία νοσοκόμα, γιατί δεν υπάρχει δεύτερη και να πηγαίνετε σε κάποιες άλλες δημόσιες υπηρεσίες και να μην έχουν καρέκλα να καθίσουν!	K
27.	Όταν υπάρχει η λίστα Λαγκάρντ με πολλούς φοροφυγάδες μέσα και δεν γίνεται γνωστό τίποτα, πώς ζητάτε από το συνταξιούχο να του κόψετε 100 και 200 ευρώ;	K

28.	Και όσοι έχουν τέσσερα τέκνα θα παίρνουν 180 ευρώ. Όποιος έχει τέσσερα παιδιά, τα 180 ευρώ του φτάνουν μόνο για το σκοινί και για το σαπούνι, για να κρεμαστεί και όχι για να θρέψει τέσσερα παιδιά, όπως όλοι γνωρίζετε .	K, E
29.	Όπως γνωρίζετε πάρα πολύ καλά, το 2009 είχαμε εκλογές, τις οποίες κέρδισε το ΠΑΣΟΚ με ένα 43% με το περίφημο σύνθημα «Λεφτά υπάρχουν», που μέσα σε χρόνο ρεκόρ έγινε «Λεφτά δεν υπάρχουν» και από εκεί και πέρα είχαμε παρασκηνιακές διεργασίες για να έρθει εδώ το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, για να έρθουν οι δανειστές μας.	K, E
30.	Αυτά μας έλεγαν και μάζευαν τα λεφτά και μετά τα λεφτά, όπως ξέρετε , έφυγαν.	K, E
31.	Σας το λέει ο κ. Πρετεντέρης, κύριοι της τρικομματικής συγκυβέρνησης, ο πλέον ένθερμος υπέρμαχος του μνημονίου, έχετε πάρει λάθος δρόμο, αλλάζτε τον!	K, Π, E, Y
32.	Πόσους θα βάλετε φυλακή; Έχετε διαβάσει ιστορία και τι έγινε το 1932 με το Βενιζέλο, που προσπάθησε με ανάλογο τρόπο να κάνει συλλογή φόρων;	K, Y
33.	Επίσης, το λέω αυτό, ευκαιρίας δοθείσης, διότι οργιάζουν στο βασίλειο της Δανιμαρκίας πολλές προβοκάτσιες, γιατί μπορεί αύριο με τα μπλουζάκια τα περίφημα, που λέτε , της Χρυσής Αυγής να πάει να κάνει κάποιος κάτι και να μας το χρεώσετε .	K, E
34.	Όπως γνωρίζετε , μέσα στο πλαίσιο της οικονομικής ανορθώσεως της χώρας, ίσως αποκατασταθεί η ουσία κάποιων λέξεων, η σημασία τους και το Πασαλιμάνι να ανήκει και πάλι σε πασά, να είναι Πασαλιμάνι κυριολεκτικά, όπως έχουμε διαβάσει.	K, E
35.	Μιας και μιλήσαμε για τη Σύνοδο η οποία προέκυψε από τις εκλογές της 6ης Μαΐου και για το κατά πόσον αυτή είναι νόμιμη, εγώ ως απλός πολίτης, ως κοινός νους, αν θέλετε , πέραν της νομικής, έχω να διαπιστώσω το εξής: ότι περισσότερο κατοχυρώνεται από το Σύνταγμα και από τους νόμους η ατιμωρησία των Υπουργών παρά η εθνική κυριαρχία.	K, E
36.	Ο μέσος Έλληνας έχει στεγνώσει. Δεν μπορείτε να του πάρτετε άλλα χρήματα.	K
37.	Φοβούμαι, όμως, ότι όλα αυτά περί παραμερίσματος των μεσαζόντων,	Y

	περί μείωσης του κόστους παραγωγής κ.λπ., έχουν απέναντί τους ένα τείχος, ένα τείχος που είναι η συμφωνία σας με την Ευρωπαϊκή Ένωση, ένα τείχος που λέγεται GAP, συμφωνία περί απελευθέρωσης του παγκοσμίου εμπορίου. Πώς θα τα ξεπεράσετε όλα αυτά; Είναι δυνατόν; Δεν είναι.	
38.	Στο σημείο αυτό, μιλώντας για την τραγική κατάσταση στην οποία βρίσκεται και ο Έλληνας αγρότης, όπως και ολόκληρος ο ελληνικός λαός, πρέπει να επιστημόνουμε τις διαχρονικές ευθύνες του πολιτικού μας συστήματος, αυτού που κυβέρνησε τη χώρα μας τα τελευταία τριάντα δύο χρόνια, από τη Μεταπολίτευση, θα έλεγα και μετά, κυρίως, όμως του πολιτικού συστήματος αυτών των κυβερνήσεων που διαχειρίστηκαν δισεκατομμύρια κονδύλια, προκειμένου να αναδιατάξουν, αν θέλετε , την ελληνική οικονομία.	K, E
39.	Δεν είναι, κύριοι, λοιπόν, μόνο οι επιδοτήσεις, τις οποίες συνεχώς προβάλλετε , αυτές που θα στηρίζουν το αγροτικό εισόδημα και με τις οποίες εδώ και χρόνια σχεδόν αποκλειστικά ασχολείται το Υπουργείο Γεωργίας.	K, E
40.	Ξέρετε –για να ακούσει ο κόσμος- πόση είναι η επιστροφή φόρου πετρελαίου, για την οποία τόσος ντόρος γίνεται από μία γεωργική εκμετάλλευση διακοσίων στρεμμάτων;	E, Y
41.	Το Υπουργείο Γεωργίας, έχει πλέον καταντήσει –έχει εξελιχθεί, αν θέλετε , είναι λάθος η λέξη «καταντήσει»- σε Υπουργείο διεκπεραιώσεως των ευρωπαϊκών επιδοτήσεων και τίποτε άλλο και οι υπάλληλοί του γραφειοκράτες και αποξενωμένοι εντελώς από την ανάπτυξη και την αναδιάρθρωση του αγροτικού τομέα.	K, E
42.	Για μας λέτε ότι είμαστε ρατσιστές. Εμείς δεν είμαστε ρατσιστές. Δεν θέλουμε αυτοί οι άνθρωποι να δουλεύουν σαν δούλοι.	K, AN
43.	Διότι λέτε στους Βουλευτές της τρικομματικής μνημονιακής συγκυβέρνησης «εάν δεν ψηφίσετε αυτό το νομοσχέδιο, θα πέσει η Κυβέρνηση, δεν θα πάρουμε τη δόση, θα γυρίσουμε στη δραχμή» και άλλα πολλά τέλος πάντων, με τα οποία συμφωνούν απόλυτα οι νταβατζήδες που κατευθύνουν τη δημόσια γνώμη σε αυτήν τη χώρα, που κατευθύνουν τα κανάλια και τις φυλλάδες ή μάλλον που νομίζουν ότι τις κατευθύνουν, διότι και σε δημοσκόπηση που έγινε θεωρούνται πλέον	K, Λ

	αναξιόπιστοι και η μεγαλύτερη απόδειξη ότι είναι αναξιόπιστοι είναι ότι σταθερά τρίτη δύναμη σε όλες τις πολιτικές έρευνες είναι η Χρυσή Αυγή, που υβρίζει εδώ και δύο χρόνια με πάθος όλοι αυτοί οι εκμαυλιστές του ελληνικού λαού.	
44.	Γιατί, μέσα σε όλα τα άλλα τα επείγοντα, θα πρέπει να ψηφίσουμε σήμερα να πωλούνται τσιγάρα στα σούπερ μάρκετ, οδηγώντας έναν πολυπληθή κλάδο της ελληνικής μικρομεσαίας οικονομίας, του εμποράκου, αν θέλετε , όπως είναι οι περιπτερούχοι, στην οικονομική καταστροφή;	K
45.	Τι κάνετε ; Επιβραβεύετε τους «αεριτζήδες», διαγράφοντας τα χρέη τους;	K, Λ
46.	Ο λαός πληρώνει, ο λαός κάνει «θυσίες», αλλά δεν του εξηγείτε και δεν έχει καταλάβει γιατί κάνει αυτές τις «θυσίες».	K
47.	Παρακάτω στο ίδιο του βιβλίο, για να δείτε τις διαστάσεις και τη διαφορά που υπάρχει μεταξύ της πραγματικής οικονομίας και της ληστρικής χρηματοπιστωτικής οικονομίας των επενδυτών και των χρηματιστών, γράφει το εξής...	Y
48.	Θέλετε να σας πω εγώ κάποιους τομείς της οικονομίας που θα μπορούσαν να ελεγχθούν και δεν ελέχθησαν;	K, Y
49.	Πηγαίνετε σε μια λαϊκή αγορά και θα δείτε λαθραία τσιγάρα, όπως στην δεκαετία του '50.	Π, Y
50.	Πηγαίνετε στις λαϊκές αγορές να δείτε . Πουλάνε λαθραία τσιγάρα.	Π, Y
51.	Αν διαλυθεί το ευρώ, θα έχετε υποδουλώσει τη χώρα και θα έχετε σκορπίσει θύελλες.	K, A
52.	Αν νομίζετε ότι με τον αμερικανικό τυχοδιωκτισμό που έχουν γίνει οι αραβικές ανοίξεις και όλα αυτά τα πράγματα και σχεδιάζεται επίθεση κατά του Ιράν, μπορείτε να βάλετε και την Ελλάδα σε αυτό, παίζετε επικίνδυνα παιχνίδια.	K, Y, A
53.	Θα έπρεπε, λοιπόν, πριν ζητήσετε «θυσίες» από το λαό να το σκεφθείτε . Και βάζω εισαγωγικά στη λέξη «θυσίες», διότι δεν νομίζω ότι με μεγάλη του χαρά ο κάθε συνταξιούχος, ο κάθε μισθωτός βλέπει στο τέλος του μηνός να παίρνει λιγότερα χρήματα και να λέει «Μπράβο μου, είμαι υπερήφανος, έκανα μία θυσία για την πατρίδα».	K, Π
54.	Να πούμε στους δανειστές μας: «κοιτάξτε να δείτε , εδώ η εγκληματικότητα καλπάζει»... Να τους πείτε ότι εδώ η χώρα μας	Π

	απειλείται.	
55.	Σήμερα που η οικονομική κατάσταση είναι κρίσιμη, αυτό καθίσταται πλέον επιτακτικό, να αποδείξει δηλαδή το κράτος και η πολιτεία ότι είναι έτοιμη να κάνει κάθαρση. Αλλιώς, θα δείτε στο τέλος του 2013 ότι θα υπάρχει μικρότερη είσπραξη των φόρων για έναν απλό λόγο, διότι ο λαός δεν εμπιστεύεται αυτό το κράτος, για να πληρώσει τους φόρους.	A
56.	ΗΛΙΑΣ ΚΑΣΙΔΙΑΡΗΣ: Δεν είναι τηλεοπτικό στούντιο του Blue Sky εδώ πέρα για να κάνετε αυτό το θέατρο! ΣΠΥΡΙΔΩΝ-ΑΔΩΝΙΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ: ... (Δεν ακούστηκε) ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΙΧΑΛΟΛΙΑΚΟΣ (Γενικός Γραμματέας του Λαϊκού Συνδέσμου-Χρυσής Αυγής): Τι μας λέτε και εσείς τώρα; Να πάτε εκεί που ήσασταν , στον Καρατζαφέρη!	Π, Λ
57.	Γιατί πριν το 1967 που ήταν κινητές έπεφταν καρεκλιές σ' αυτήν εδώ την Αίθουσα και δεν υπήρχε Χρυσή Αυγή, όπως γνωρίζετε πολύ καλά.	Υ
58.	Τελικά τι φοβάστε από τη Χρυσή Αυγή; Δεν έχουμε τεθωρακισμένες μεραρχίες. Δεν έχουμε σκοπό να κάνουμε πραξικόπημα.	E
59.	Η Αμερική σήμερα βιομηχανικά πεθαίνει, αν δεν το ξέρετε .	Υ
60.	Μπορείτε να ανάψετε ένα κεράκι στον Λένιν το βράδυ, για να έχετε ήσυχη τη συνείδησή σας!	K, Π, E
61.	Μήπως ακούσατε κάποιες ιστορίες για κάποια καράβια που ξεκινούν από την Κορέα με χοιρίδια, φθάνουν ως χοιρινά μεγάλα στη Γαλλία, τρεφόμενα στη διάρκεια του πλου και μετά πωλούνται ως γαλλικά, χωρίς δασμούς στην Ελλάδα και έτσι έχουν καταστραφεί όλες οι ελληνικές κτηνοτροφικές μονάδες;	E, Υ
62.	Μήπως ακούσατε κάποιες ιστορίες για βοοειδή τα οποία φορτώνονται από την Αφρική, πηγαίνουν σε άλλες χώρες και έρχονται πάλι στην Ελλάδα ως ευρωπαϊκά;	E, Υ
63.	Πάρτι γινόταν, λέει. Ωραία, αυτό το πάρτι και αυτοί που τα έφαγαν τι είναι; Φαντομάδες; Βρίσκονται σήμερα στη Βραζιλία; Βρίσκονται στην Αργεντινή; Σε χώρες που δεν ισχύει η έκδοση προκειμένου να μην διωχθούν; Εδώ βρίσκονται και κυριαρχούν. Γιατί δεν τους ελέγχετε ; Γιατί δεν παίρνετε πίσω τα λεφτά του λαού; Γιατί δεν παίρνουμε πίσω τα κλεμμένα, όπως λέει ο λαός;	K, Π, Υ
64.	Πιστεύετε ότι ένας άνθρωπος, ένας επιχειρηματίας που έχει διακόσια	K, Υ

	στρέμματα και κάνει μία καλλιέργεια, θα λύσει το πρόβλημά του μ' αυτό το πενιχρό ποσό;	
65.	Πώς ανέχεστε να ζουν σε τρώγλες μέσα σε ανθυγιεινές συνθήκες και να παίρνουν 10 ευρώ μεροκάματο συνάνθρωποί σας;	K
66.	Τι έχετε κάνει, λοιπόν και τι προτίθεστε να κάνετε για όλα αυτά;	K
67.	Τι έχετε να πείτε για το θέμα του ελαιολάδου που είναι γνωστό; Κατάγομαι από τη Λακωνία. Είναι γνωστό ότι οι Ιταλοί έμποροι περνούν από τα ελαιοτριβεία και παίρνουν το λάδι με 1,80 ευρώ ή 2 ευρώ –άντε 2,20 ευρώ στην καλύτερη περίπτωση- το οποίο μετά πωλείται στα ράφια στα ελληνικά σούπερ μάρκετ, το ίδιο το ελληνικό λάδι, με 6 ευρώ και 7 ευρώ ή 5 ευρώ στην καλύτερη περίπτωση.	K, Y
68.	Τι έχετε κάνει και τι προτίθεστε να κάνετε , για να σταματήσετε την ασυδοσία του εμπορίου των αγροτικών προϊόντων; Ποιος είναι ο προγραμματισμός σας για την κατεύθυνση της αυτάρκειας των γεωργικών προϊόντων, για να λύσουμε το επισιτιστικό πρόβλημα που μας απειλεί;	E
69.	Κυρία Πρόεδρε, κυρίες και κύριοι Βουλευτές, μετά τον Οκτώβριο, μετά τις γερμανικές εκλογές, έρχεται θύελλα και σύγκρουση Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και Ευρωπαϊκής Κοινοτικής Τράπεζας. Έχετε ακούσει, μήπως, τίποτε για αυτό; Τι θα κάνετε που τα έχετε δώσει όλα για το ευρώ; Πόσο αξιόπιστο είναι, όμως, το ευρώ;	K, Y, E
70.	Όταν υπάρχει η λίστα Λαγκάρντ με πολλούς φοροφυγάδες μέσα και δεν γίνεται γνωστό τίποτα, πώς ζητάτε από το συνταξιούχο να του κόψετε 100 και 200 ευρώ; Πώς είναι δυνατόν να εξισώνεται ο φόρος στο πετρέλαιο θέρμανσης του φτωχού συνταξιούχου με το πετρέλαιο που βάζει ο άλλος με το πολυτελές τζιπ ή με τη μερσεντές ντίζελ;	K
71.	Κύριε Πρόεδρε, ό,τι και να ψηφίσετε , ό,τι νόμο και να περάσετε , εμείς έχουμε να πούμε τούτο. Η Ελλάδα δεν πωλείται και εάν, βάσει του αγγλικού δικαίου, με το οποίο υπέγραψε τα μνημόνια η Συγκυβέρνηση, έρθουν να πάρουν τη γη μας και την πατρίδα μας, τότε θα δουν μία Ελλάδα ενωμένη που δεν την έχουν φανταστεί ούτε στους χειρότερους εφιάλτες τους	K, A

2. Μορφές λεκτικής επιθετικότητας στον λόγο του Η.-C. Strache

	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ	ΜΟΡΦ. ΕΠΙΘ.	
1.	... die als Soziologin kandidiert hat! Η οποία έθεσε υποψηφιότητα ως κοινωνιολόγος	Υ	
2.	Da schweigt die Präsidentin bei Beschimpfungen! Bei Beschimpfungen, die normalerweise zu einem Ordnungsruf führen, da schweigt die Frau Präsidentin aus parteipolitischen Gründen! Als Soziologin kandi[di]eren und ... Berufsverbot ...! Da schweigt sie! Εδώ σιωπά η Πρόεδρος στις ύβρεις! Στις ύβρεις, οι οποίες κανονικά οδηγούν σε ανάκληση στην τάξη, εδώ σιωπά η κυρία Πρόεδρος για κομματικούς λόγους! Έθεσε υποψηφιότητα ως κοινωνιολόγος και... απαγόρευση άσκησης επαγγέλματος...! Κι αυτή σιωπά!	Κ, Υ	ΔΔ
3.	Eine tolle Stabilität zusammengebracht! Και τι υπέροχη σταθερότητα που έφερε!	Ε, Κ	
4.	Dazu braucht es aber keine Enteignung der Bürger und keine Aberkennung der demokratischen Grundrechte! Κ έμμεση Αλλά γι' αυτό δε χρειάζεται και αφαίρεση των περιουσιών των πολιτών ούτε κατάλυση των θεμελιωδών δημοκρατικών δικαιωμάτων!	Κ, Ε	ΔΔ
5.	Das ist heute die Märchenstunde der Frau Fekter! Τώρα είναι η ώρα του παραμυθιού της κυρίας Φέκτερ.	Ε, Λ, Κ	
6.	Was ist mit dem Scheitern der Währungsunion? Frage 2 bitte beantworten! Και τι γίνεται με την αποτυχία της νομισματικής ένωσης; Παρακαλώ απαντήστε στην ερώτηση 2!	Κ	
7.	Frau Minister, bitte die Frage 2! Die Frage 2 haben Sie nicht beantwortet! Κυρία Υπουργέ, παρακαλώ την ερώτηση 2! Δεν απαντήσατε την ερώτηση 2!	Π, Δ	ΔΔ
8.	Sie haben die Frage 2 ausgelassen! Παραλείψατε την ερώτηση 2!	Δ	

9.	Ohne ausreichende Redezeit! Χωρίς να [το συζητήσουμε] επαρκώς!	Δ	ΔΔ
10.	Heute ohne Redezeit einfach so hineinschieben! Σήμερα δεν το συζητάμε, κι απλά το περνάτε!	Δ, Κ	
11.	Sie sollten sich schämen! Θα πρέπει να ντρέπεστε!	Κ	
12.	Die Leute werden über den Tisch gezogen! Εξαπατάται ο κόσμος!	Κ	
13.	Was ist mit der Volksabstimmung, die Sie versprochen haben? Τι έγινε με το δημοψήφισμα που υποσχεθήκατε;	Κ, Δ	ΔΔ
14.	Sie brechen Ihr Versprechen gegenüber der Bevölkerung! Volksabstimmung! Volksabstimmung! Αθετήσατε την υπόσχεσή σας προς το λαό! Δημοψήφισμα! Δημοψήφισμα!	Κ, Π	
15.	Volksabstimmung! Δημοψήφισμα!	Π	
16.	Volksabstimmung! Δημοψήφισμα!	Π	
17.	Volksabstimmung! Δημοψήφισμα	Π	
18.	Volksabstimmung, die Sie versprochen haben! Το δημοψήφισμα που υποσχεθήκατε!	Π	
19.	Das ist wirklich ein Skandal! Είναι σκάνδαλο!	Σ (ΚΙΠΤ)	ΔΔ
20.	Unfassbar ist das! Είναι αδιανόητο!	Σ (ΚΙΠΤ)	
21.	Das ist ein Skandal! Unfassbar! So werden die Leute wieder abgezockt! Είναι σκάνδαλο! Αδιανόητο! Πάλι θα γδάρετε τον κόσμο!	Σ (ΚΙΠΤ)	
22.	Später, später, nur nicht heute, sagen alle faulen Leute! [Σημ.: Απαγγέλλει γνωστό στίχο] Αργότερα, αργότερα, όχι τώρα, λένε όλοι οι τεμπέληδες!	Ε, Λ, Κ	
23.	Das ist falsch, absolut falsch! Das ist absolut falsch, was Sie hier behaupten! Wider besseres Wissen lügen Sie hier!	Κ, ΑΝ	

	Είναι λάθος, εντελώς λάθος! Είναι εντελώς λάθος αυτό που ισχυρίζεστε! Ψεύδεστε, παρότι γνωρίζετε!		
24.	Indien liegt nicht im Nahen Osten, wie Gerald Grosz glaubt! Indien liegt nicht im Nahen Osten, Herr Grosz!... Η Ινδία δε βρίσκεται στη Μέση Ανατολή, όπως πιστεύει ο Γκέραλντ Γκρος!	E, Λ, Υ	ΔΔ
25.	Wo liegt Indien? Im Nahen Osten?... Πού βρίσκεται η Ινδία; Στη Μέση Ανατολή;	E, Λ, Υ	
26.	Indien liegt nicht im Nahen Osten! Sie sollten Geographie studieren! Η Ινδία δεν βρίσκεται στη Μέση Ανατολή. Θα έπρεπε να σπουδάσετε γεωγραφία!	E, Λ, Υ	
27.	Das hören wir jetzt seit über 20 Jahren von Ihnen! Αυτό το ακούμε από σας εδώ και πάνω από 20 χρόνια!	K, E	
28.	Also weiter Verschuldung! Δηλαδή κι άλλα χρέη!	K	
29.	Freudentänze der Menschen auf den Straßen nach der Rede von Kopf! Γλεντάει ο κόσμος στους δρόμους μετά την ομιλία του Κόφφ!	E, Λ	
30.	Das ist Ihr Modell! Sie wollen ja auch einen türkischen Bürgermeister für Wien! Αυτό είναι το πρότυπό σας! Εσείς θέλετε βέβαια κι έναν Τούρκο για δήμαρχο Βιέννης.	K, E	
31.	Sie lassen die Pensionisten im Stich ohne Pensionsanpassung! Αφήνετε τους συνταξιούχους στη μοίρα τους χωρίς αναπροσαρμογή σύνταξης!	K	
32.	Das wollen wir nicht! Εμείς αυτό δεν το θέλουμε!	AN	ΔΔ
33.	Das wollen Sie! Sie wollen das amerikanische System! Αυτό το θέλετε εσείς! Θέλετε το αμερικάνικο σύστημα!	AN	
34.	... Strache-FPÖ hat das im Gegenteil gemacht! Το FPÖ του Στράχε έκανε το αντίθετο!	AN	
35.	Die sitzen da drüben, die NATO-Befürworter! Να, εκεί κάθονται οι θιασώτες του NATO!	AN	

36.	So wie die Wehrpflicht „in Stein gemeißelt ist“ bei Ihnen! So sagen Sie dazu! Όπως για σας είναι θέσφατο η υποχρεωτική στρατιωτική θητεία. Έτσι λέτε εσείς!	E, AN	
37.	Lesen Sie die Berichte, Herr Cap! Das stimmt ja nicht! Διαβάστε την αναφορά, κύριε Καπ! Αυτό δεν ισχύει!	AN, Π	ΔΔ
38.	Waren Sie selbst wirklich so ein schlechter Ausbildner? Ήσασταν όντως τόσο κακός εκπαιδευτής;	E, Λ	
39.	Das war wirklich lächerlich! ... von der Bevölkerung! Αυτό ήταν πραγματικά γελοίο! ... απ' το λαό!	Λ	
40.	Da klatscht nicht mal die eigene Fraktion! Kein Applaus bei der ÖVP! Aber es war erheiternd! Εδώ δεν χειροκροτεί ούτε η παράταξή σας! Κανένα χειροκρότημα από το ÖVP! Αλλά το διασκεδάσαμε!	Λ, Υ	
41.	Ist das jetzt ein Witz? Der Witz des Tages? Ανέκδοτο είναι αυτό; Το ανέκδοτο της ημέρας;	Λ	
42.	Jetzt kommen die schwarzen Windungen! Τώρα έρχονται οι στροφές [Σημ.: οι ελιγμοί;] των μαύρων [Σημ.: χρώμα του συντηρητικού κόμματος ÖVP]	Λ	
43.	Ich hätte dann „Braveheart“ spielen können! Θα μπορούσα να παίζω και τον Braveheart!	0 Αστείο	
44.	Die Masse der Menschen wird auch nicht reicher! 1,3 Millionen Österreicher leben an der Armutsgrenze! Da reden Sie von Reichtum? Das ist ein Unsinn! Η μάζα του κόσμου δε γίνεται πλουσιότερη! 1,3 εκατομμύρια Αυστριακοί ζουν στο όριο της φτώχειας! Κι εσείς μιλάτε για πλούτο; Είναι τρέλα!	K	
45.	Durch die Gruppenbesteuerung! Μέσω της φορολογίας ομίλου!	E	
46.	Na gute Nacht! Άντε γειά!	Λ	
47.	Jubelschreie bei der österreichischen Bevölkerung! Αλλαλαγμοί χαράς από τον αυστριακό λαό!	E, Λ	
48.	So schaut das Veto der ÖVP aus! So schaut das Veto der ÖVP	E	

	aus! Αυτό λοιπόν είναι το βέτο του ÖVP! Αυτό λοιπόν είναι το βέτο του ÖVP!		
49.	... Kärnten das Geld geben wird! Gebt das den Kärntnern, bevor es nichts mehr wert ist bei dieser Inflation! Η Καρινθία θα δώσει τα λεφτά; Δώστε τα στους Καρινθίους, πριν χάσουν τελείως την αξία τους απ' τον πληθωρισμό!	AN, Π	
50.	Danke für die Wahlempfehlung für Gerhard Dörfler! Ευχαριστούμε για την προτροπή ψήφου υπέρ του Γκέρχαρτ Ντόρφλερ!	E	
51.	Nur dass diese Hypo nicht den Bayern gehört, im Unterschied zur Hypo Kärnten! Μόνο που αυτή η τράπεζα δεν ανήκει στη Βαυαρία, αντίθετα με την τράπεζα της Καρινθίας.	AN	
52.	Können Sie die Verhinderer beim Namen nennen? Wer sind die Verhinderer? Wir würden gerne die Verhinderer mit Namen hören! Μπορείτε να μας πείτε τους αντιρρησίες με το όνομά τους; Ευχαρίστως θα ακούγαμε τα ονόματα των αντιρρησιών!	Π, E	
53.	Das ist doch der, der mit beiden Füßen auf der Bremse steht! Αυτός είναι που το φρενάρει!	K	
54.	Die Verantwortlichen gehören beim Namen genannt! Οι υπεύθυνοι πρέπει να κατονομαστούν!	Π	
55.	Was der Rechnungshof kritisiert, weil es eine bayrische Bank war! Das ist ein Skandal mit österreichischen Steuergeldern! Aber die Untersuchungsausschüsse ...! Αυτό που επικρίνει το Ελεγκτικό Συνέδριο, διότι ήταν βαυαρική τράπεζα. Είναι ένα σκάνδαλο με τα λεφτά του Αυστριακού φορολογούμενου. Αλλά οι επιτροπές διερεύνησης...	K	
56.	Wie schaut das in Wien aus? Wie ist das in Wien? Και στη Βιέννη, τι γίνεται; Και στη Βιέννη, τι γίνεται;	K	
57.	AVZ-Stiftung in Wien! Spekulation in Wien! Cross-Border-Leasing in Wien! Die Schiene, den Kanal, alles habt ihr in Wien verspekuliert, und die Bürger dürfen es zahlen!	K	

	Το ίδρυμα AVZ στη Βιέννη! Σπέκουλα στη Βιέννη! Διασυνοριακή εκμίσθωση στη Βιέννη! Η σιδηροδρομική γραμμή, το κανάλι, όλα τα σπεκουλάρατε μέχρι αηδίας, και θα πρέπει να πληρώσουν οι πολίτες!		
58.	Geh bitte, ich habe ja gesagt, es gäbe eine Zweidrittelmehrheit! Έλα τώρα, είπα ότι υπάρχει πλειοψηφία δύο τρίτων.	ΑΝ	
59.	Das ist die Sauerei! Αυτή είναι η γαϊδουριά!	Σ (ΚΙΠΤ)	
60.	Wenn es so wäre! Die sind ja meilenweit davon entfernt in Wahrheit! Αν ήταν έτσι! Αυτοί απέχουν παρασάγγας από την αλήθεια!	Κ	
61.	Haben Sie einen Schlafsack mit? Φέρατε και τον υπνόσακό σας;	Ε, Λ	
62.	Es ist unfassbar, was Sie unter dem Schutz der Immunität zum Besten geben! Είναι απίστευτο το τι λέτε υπό την προστασία της ασυλίας!	Κ	
63.	Das wurde eingestellt! – Weitere Zwischenrufe bei der FPÖ. Αυτό ανεστάλη!	Δ	
64.	Es hat sich herausgestellt, dass es sich um Diffamierungen gehandelt hat, daher wurde eingestellt! Διαπιστώθηκε ότι επρόκειτο για συκοφαντία, και ως εκ τούτου ανεστάλη!	Δ	
65.	Diese Denunzierungen wurden entlarvt, und das betreffende Verfahren wurde eingestellt! Αυτή η καταγγελία ξεσκεπάστηκε, και η σχετική δίκη ανεστάλη!	Δ	ΔΔ
66.	Es gibt ein entsprechendes Verfahren! Nehmen Sie den Rechtsstaat zur Kenntnis! Υπάρχει μια αντίστοιχη δίκη! Λάβετε υπόψη σας το κράτος δικαίου!	Π	
67.	Immunitätsflüchtling! – Schämen Sie sich! Δραπέτης ασύλου! Δεν ντρέπεστε!	Κ	
68.	Das ist ja nicht richtig! Δεν είναι σωστό!	ΑΝ	
69.	Das ist ja unwahr, was Sie hier behaupten! Ein Klub hat zu	ΑΝ, Κ, Π	

	entscheiden! Αυτό που υποστηρίζετε είναι αναληθές. Το κόμμα πρέπει να αποφασίσει!		
70.	Das ist ein absoluter Unsinn! Είναι εντελώς τρελό!	Δ, AN	
71.	Halten sich ja alles offen mit der 15a-Vereinbarung! Halten alles offen mit dem Antrag! Αφήστε τα όλα ανοιχτά με τη συμφωνία 15 ^α . Αφήστε τα όλα ανοιχτά με την πρόταση!	Π	
72.	Aber nicht die Fraktionszustimmung gegeben! Αλλά δε σας δώσανε τη συγκατάθεση της παράταξης!	AN	
73.	Das ist auch nicht richtig, was Sie jetzt wieder sagen! Κι αυτό δεν είναι σωστό, το οποίο πάλι λέτε!	AN	
74.	Das ist ja nicht richtig, was Sie sagen! Κι αυτό που λέτε πάλι δεν είναι σωστό!	AN	
75.	Das hat Ihnen gestern Gradauer mitgeteilt, dass er nicht einverstanden ist! Χτες σας μετέφερε ο Γκραντάουερ ότι δεν είναι σύμφωνος!	AN	
76.	Hat Ihnen Herr Gradauer gestern nicht mitgeteilt, dass ein paar Punkte offen sind. Δε σας είπε χτες ο κ. Γκραντάουερ ότι υπάρχουν ακόμα κάποια ανοιχτά σημεία;	Υ	ΔΔ
77.	Sie werden sich noch anschauen! Ganz sicher! Θα δείτε! Σίγουρα!	AN	
78.	Ihr Feigenblatt-Gesetz ist kein Dienst an der Bevölkerung! Ο νόμος-φύλλο συκής σας δεν εξυπηρετεί καθόλου τον λαό!	Κ	
79.	Ja, deshalb geben Sie es auf die Tagesordnung, dass es im Ausschuss Behandlung finden kann! Bringen Sie es in den Ausschuss! Γι' αυτό το βάζετε στην ημερήσια διάταξη, ώστε να έρθει στην επιτροπή. Φέρτε το στην επιτροπή!	Κ, Π	
80.	Haben Sie nicht zugehört heute? Δεν παρακολουθούσατε σήμερα;	AN	ΔΔ
81.	Ich habe nicht zugestimmt!	AN	

	Δεν συμφώνησα!		
82.	Wir haben nicht zugestimmt, weil wir inhaltliche Forderungen hatten, die nicht erfüllt wurden! Δεν έχουμε συμφωνήσει, διότι είχαμε ουσιώδεις απαιτήσεις, που δεν εκπληρώθηκαν	AN	
83.	So wie Griechenland, Spanien, Portugal – alles Sonderfälle! Όπως η Ελλάδα, η Ισπανία, η Πορτογαλία –ειδικές περιπτώσεις όλες.	Σ (ΚΙΠΤ)	
84.	Darum haben wir aktuell eine Rekordarbeitslosigkeit! Γι' αυτό έχουμε αυτή τη στιγμή ρεκόρ ανεργίας!	E	
85.	Und deshalb haben wir jetzt eine Rekordarbeitslosigkeit, Herr Stummvoll! Και γι' αυτό έχουμε τώρα ρεκόρ ανεργίας, κύριε Στούμφολ.	E	ΔΔ
86.	Weil es wahr ist! Ist ja richtig! Γιατί είναι αλήθεια! Είναι βέβαια σωστό!	E	
87.	Also die Schuldenkaiser seid schon ihr die letzten sieben Jahre gewesen! Die letzten sieben Jahre habt ihr die höchste Schuldenentwicklung zu verantworten! Αλλά εσείς είσαστε τα τελευταία 7 χρόνια οι άρχοντες του χρέους! Τα τελευταία 7 χρόνια είσαστε υπόλογοι για την μεγαλύτερη αύξηση χρέους!	K, E, Λ	ΔΔ
88.	Die letzten sieben Jahre waren Sie die Schuldenkaiser! Sie waren die Schuldenkaiser die letzten sieben Jahre! Τα τελευταία 7 χρόνια ήσασαν οι άρχοντες του χρέους. Ήσασαν οι άρχοντες του χρέους τα τελευταία 7 χρόνια!	K, E, Λ	
89.	Das System unterstützt ihr aber! Αλλά το σύστημα τους υποστηρίζει!	E	
90.	Aber das unterstützt ihr! Αλλά τους υποστηρίζει!	E	
91.	Siehe Dänemark, siehe Schweden, andere Volkswirtschaften, die Wirtschaftswachstum haben im Unterschied zu uns! Δείτε τη Δανία, δείτε τη Σουηδία, άλλες οικονομίες, που έχουν οικονομική ανάπτυξη σε αντίθεση με μας.	K, AN	ΔΔ

92.	Die Dänen und die Schweden zeigen es Ihnen vor! Οι Δανοί και οι Σουηδοί σας δείχνουν το πώς!	AN	
93.	Ihr habt das Maastricht-Recht damit gebrochen! Έχετε παραβιάσει το δίκαιο του Μάαστριχτ!	K	
94.	Das Maastricht-Recht habt ihr gebrochen! Ihr habt Rechtsbruch begangen! Έχετε παραβιάσει το δίκαιο του Μάαστριχτ. Έχετε διαπράξει παραβίαση του δικαίου!	K	
95.	Ich finde, dass ihr eh gut zusammenpasst, der Krainer und Sie! Der „Marxist Bartenstein“! Θεωρώ ότι ταιριάζετε αρκετά, ο Κράινερ κι εσείς. Ο „μαρξιστής Μπάρτενσταϊν“!	E	
96.	Der Gaddafi hat die Grünen gesponsert! Das ist der einzige Nachweis ...! – Das dazu. Ο Καντάφι στήριξε οικονομικά τους Πράσινους! Αυτό είναι η μοναδική απόδειξη! Αυτά λοιπόν.	K	
97.	Das ist ein Wahnsinn! Αυτό είναι μια τρέλα!	AN, K	
98.	Nein! Das ist falsch! Όχι! Είναι λάθος!	AN	ΔΔ
99.	Das ist falsch und unwahr! Wir haben genau das Gegenteil getan! Είναι λάθος και ψέμα! Κάναμε το ακριβώς αντίθετο!	AN, K	
100.	Das ist der erste Schritt zu unter 100 000! Αυτό είναι το πρώτο βήμα για κάτω απ' τις 100 000!	AN, K	